

TRANSILVANIA

Anul 55.

Aug.—Sept. 1924.

Nr. 8—9.

Serbătorirea memoriei lui Avram Iancu.

— 100 de ani dela nașterea lui. —

Cine va vrea să găsească un nex causal istoric pentru România întregită, va *trebuie* să ia la cunoștință grandioasa manifestare a poporului întreg, din prilejul jubileului de 100 de ani dela nașterea eroului Avram Iancu.

Indată după declararea independenței cehe, în Noembrie 1918, s'au pornit sutele de mii de pelerini, din toate ținuturile locuite de Cehi, spre Muntele Alb de lângă Praga. O demonstrație uriașe. Zile întregi au trecut valurile de oameni pe lângă câmpul de luptă, unde trufia Habsburgilor încercase să înfrângă pe cei mai buni ai unui neam, aducându-i chiar sub toporul gădelui, și urmașii lor luau la cunoștință, cu toată solemnitatea momentului, că robia trupească a trecut, că s'a săvârșit *corectura*.

Tot atât de interesant este pentru un sociolog al zilelor noastre pelerinajul la casa unde s'a născut și la aceea unde a murit eroul național Avram Iancu, precum și pelerinajul la mormântul lui modest, de sub «gorunul lui Horia» dela Țebea.

Aceeaș mulțime cucernică — aceeaș evlavie, aproape mistică, — acelaș simțământ motor și aceeaș logică: *nedreptatea săvârșită a fost corectată*. Cehii se gândesc la șefii lor decapitați, Românii la Iancu al lor, umilit, silit să înebunească de durere, fiindcă nu și-a văzut întrupate planurile-i de Român și om.

Cine mai vrea să cugete în zilele noastre are nutremânt de gândit.

...Pe vremea revoluției lui Garibaldi, a fost detronată, din partea «cămășilor roșii», din partea celor «1000» ai lui Garibaldi, regina Neapolului, a celor două Sicilii, marea ducesă de Bavaria, etc. etc., căsătorită cu Francisc al II-lea, Maria Sofia, după 18 luni de domnie. Detronată, a fost silită să plece în străinătate și și-a ales Parisul ca oraș de refugiu.

Istoricul francez Paul Ollivier ne descrie plin de plasticitate cum Maria Sofia a vrut să știe *cauzele* căderii sale și cum a angajat, spre scopul acesta, pe un tânăr italian, să-i citească zilnic, ani întregi, cărți sociologice, cărți istorice, cărți de etnopsicologie.

Dupăce a adâncit problemele — i s'a desvăluit întreaga potemkiniadă în care a trăit ca regină — și sufletul ei de om i-a dictat ca populației aceleia, care a detronat-o, să-i sară într'ajutor. Așa au ajuns parisienii să vadă pe fosta regină, cum, în loc de a defăimă pe foștii ei supuși, ingrați în ochii multora, întreprinde colecte de salvare, din prilejul unui mare potop în Calabria și cum deschide ateliere pentru lansarea lucrului mânilor populației, care o detronase.

Ca o Maria Sofia ar trebui să citească latifundiarii maghiari de odinioară¹ paginile acestea și ca Sofia aceasta ar trebui să găsească înțeleptul răspuns la întrebarea: pentruce am căzut? — «Am căzut fiindcă am vrut să ținem înocățușat un popor, care eră dornic să trăiască. Stimulentul faptelor noastre n'a fost compătimirea socială, chiagul n'a fost iubirea!» *De aceea* a curs atâta sânge nevinovat!

O populație mașter tractată, o populație, căreia nu i s'a dat puțința să răsufle, a căutat de zeci și sute de ori să se apropie de treptele tronului și de antișambra feudalilor trufași — a fost însă tot de atâtea ori respinsă, când cu promisiuni platonice, când cu o brutalitate revoltătoare.

¹ Vre-o 4000 proprietari maghiari aveau a 3-a parte din teritoriul cultivabil al Ungariei apuse, iar aproape 2.400,000 proprietari abea că aveau 14.000,000 h.

Când *nu* s'a mai putut altfel, când impilările au fost prea neomenoase, au tășnit revoluțiile: a lui Horia și a lui Iancu — avertismente, cari *ar fi trebuit* să fie luate la cunoștință, atât de Habsburgi, cât și de oligarhii maghiari. Nu s'a întâmplat, și am ajuns la 1914, când eră prea firesc ca o populație persecutată să se gândească la frații, cari se aflau, relativ, mai independenți, dupăcum s'au gândit Slovaci la frații lor Cehi, Italienii austriaci la Italia, iar Sârbii ungureni la Sârbii din regatul sârbesc.

Dacă este o *logică* pe lume — logica aceasta este prea elocuentă.

Răsboiul a zdruncinat totul. În toate țările se revidează valorile. Se întreabă oamenii după cauză și efect.

În mijlocul valurilor de murdărie, murdărie fatală, se ridică, întocmai ca niște obeliscuri de o albeață immaculată, clipele de înălțare sufletească: pelerinagiile la mormintele celor buni, celor mari: Cantemir, Gh. Lazăr, Șaguna, Tudor Vladimirescu, Avram Iancu. De *aici* poate veni medicina sufletească! De aici tămăduirea!

Ce «meneur des foules» ideal a fost și este și astăzi un Avram Iancu!

Ascultați cum a fost sărbătorit de obștea românească, dela colibă până la palat...

I.

Serbările pentru comemorarea lui Avram Iancu s'au început în *ziua de Sfta Maria* (Adormirea Maicei Domnului), în 28 August 1924. În toate bisericile ortodoxe și unite române din întreagă România s'a oficiat un *parastas* pentru odihna sufletului lui Avram Iancu. N'a fost localitate românească unde să nu se fi rostit cu toată pietatea, la slujba bisericească, numele eroului. Cuvântări ocazionale, de pe amvon și în casele naționale, au completat momentele de reculegere sufletească.

II.

In Baia de Criş şi Tebea.

Comitetul central al «Astrei» noastre a sosit încă din 30 August la *Baia de Criş*, la ora 13:10, venind, în cea mai mare parte, dela Sibiiu, pela Arad, de unde i-a stat la dispoziţie un vagon special.

Serbările s'au început Sâmbătă, în 30 Aug., după prânz. Pe oaspeţi i-a întimpinat, după ce le-a cântat o fanfară militară, cu cuvinte călduroase dl *Dr. Nerva Oncu*, dir. desp. Baia de Criş al «Astrei»; I. Pr. Sf. Mitropolitul *Dr. Nicolae Bălan*, membru în comitetul central, a mulţumit în numele acestuia pentru buna primire.

În Baia de Criş s'au întâlnit membrii din comitet cu preşedintele lor, dl Vasile Goldiş.

La orele 17 (5) au întreprins membrii comitetului central, împreună cu ceilalţi oaspeţi şi cu localnicii, un pelerinaj la mormântul dela Tebea (distanţa e de 2 km.). În numele «Astrei» s'a depus o frumoasă coroană din frunză de stejar, cu panglici tricolore pe mormânt. Dl prof. univ. şi membru al Acad. Rom. **Dr. I. Lupaş**, a rostit următoarele cuvinte, ca delegat al «Asociaţiunii» :

Slăvit tron şi mucenic al naţiunii şi patriei române întregite !

Reprezentanţi ai «Asociaţiunii pentru literatura română şi cultura poporului român» — instituţia, căreia tu i-ai încredinţat spre îndeplinire ultima ta voinţă — smeriţi servitori ai naţiunii, pentru care spada ta a fulgerat aşă de glorios în văzduhul înroşit de flacăra revoluţiei izbăvitoare, venim astăzi din toate unghiurile ţării, să îngenunchem cu gând cucernic la mormântul tău ca la un altar de închinare, împodobindu-ţi crucea cu stâlparele recunoştinţii şi educaţiunii noastre.

Binecuvântat şi preaslăvit să fie numele tău Avrame, Rege al munţilor noştri şi mucenic al libertăţii noastre naţionale!

Sfintele tale moaşte odihni-se-vor de acum fericite şi vor afla «uşurare multă» în pământul desrobit al patriei întregite! Aci, sub gorunul lui Horia, alături de ale mucenicului Ioan Buteanu şi de ale neînvinsului preot Simion Groza, ce îşi vor înfrăşi sfânta ţărână cu a eroilor dela Tisa, cari şi-au vărsat şi ei fără preget sângele pentru înfăptuirea idealului şi al neamului românesc de pretutindeni. Iar sufletul tău va străluci în lumina dreptişilor, alături de al lui Andrei Şaguna, cărmuitorul cu crucea, şi de al lui Simion Bărnuţiu, conducătorul cu condeiul.

Andree cu evanghelia credinții mântuitoare, Simioane cu cuvântul înțelepciunii, Avrame cu spada vitejei străbune, voi ați fost și veți rămâne de-apururi treimea cea nedespărțită a luptelor noastre de izbăvire națională! Pentru rugăciunile voastre fierbinți, pentru credința voastră cea neclintită, pentru luptele voastre pline de sacrificii s'a milostivit Dumnezeu spre neamul nostru și i-a curmat zilele robiei, învrednicindu-l de bucuria negrăită a patriei române întregite.

Nădejdea voastră cea fără de moarte este acum împlinită.

Priveghiați din înălțimea veșnicilor voastre lăcașuri asupra sorții poporului nostru, îndreptându-i pașii spre cărările virtuților morale, naționale și patriotice.

Priveghiați și vă bucurați că luptă bună ați luptat, credința ați păzit.

Vouă și tuturor celor împreună luptători cu voi se cuvine cinste, laudă și mărire în veci. Amin.

După ce și-au plecat cu toții capul, plini de cucernicie, în fața osemintelor eroilor noștri, s'au înapoiat la Baia de Criș, unde seara, la orele 20 (8), a ținut dl profesor *Sabin Oprean* din Cluj o instructivă *conferență* despre evenimentele anilor 1848—49, în sala cea mare a hotelului.

Duminecă, în 31 August.

La ora 8 dimineața s'a desvelit *bustul lui A. Iancu* și placa comemorativă dela casa unde a murit Iancu.

În apropierea gării, într'o piațetă, așteptă, învălit în pânză, bustul lui Iancu, desvelirea.

După slujba religioasă, la care au luat parte: comitetul «Astrei», în frunte cu președintele ei, dl V. Goldiș, vreo câțiva membri ai guvernului, lume oficială și mulți oaspeți sosiți din mari depărtări, a rostit președintele «Astrei» o cuvântare în care a adus prinos de laudă în numele comitetului central al «Asociațiunii» marelui dispărut.

A urmat dl Lapedatu, ministrul artelor, care în numele guvernului a ținut să ia parte la această primă manifestație din șirul de manifestații în onoarea lui Avram Iancu.

În mijlocul uralelor generale a căzut mai apoi pânza, de pe bustul lui Iancu — o operă a sculptorului bănățean Ladea.

De aici a plecat mulțimea la locul unde a murit Iancu (1872), desvelind *placa comemorativă*.

În aceeași zi, la ora 10 dimineața, a sosit trenul regal, aducând familia regală cu suita și o mulțime de oaspeți, la gara din fața cimiterului Țebea, gară, căreia i se va zice de aici înainte *Avram Iancu*. Onorurile au fost date de o companie a regimentului 31 de inf., cu muzica. M. S. Regele a primit raportul dlui general Papp, comandantul corpului VI de armată și a trecut în revistă generală compania de onoare.

În suită se aflau: M. Sa Regina A. A. L. L. R. R. Princede Moștenitor și Princede Ileana, A. S. Princede de Hohenlohe, A. S. Princede Maria a Rusiei, cu Mareșalul curții, Maiestrul Vânătorilor Regale, dl Antoniu Mocsony, Doamna de onoare și adjutanții de serviciu. În fruntea celor ce au primit pe Suverani au fost: I. P. S. S. Mitropolitul Primat, I. P. S. S. Arhiepiscopul Chișinăului, Gurie, Președ. consiliului de miniștri, membrii guvernului, Președ. «Astrei» cu membrii din comitetul central, dl General Averescu, dl gen. adj. Presan, dnii generali inspeciori de armată, dl Octavian Goga, ca reprezentant al «Academiei Române», etc. etc.

Dl pref. al județului Hunedoara a binevenat pe Suverani. M. S. Regele l-a asigurat de sentimentele de dragoste ce păstrează pe seama vechei și totuși tinerei populațiuni a Moșilor.

Cu toții au pornit mai apoi, pe jos, spre mormântul lui Avram Iancu. Mulțimea adunată în număr neobișnuit de mare a aclamat frenetic pe Suverani, aruncându-le flori în cale.

În fața mormintelor au fost întimpinate Maiestățile Lor și Altețele Lor Regale de I. P. S. Sa Mitropolitul Dr. Nic. Bălan, al Ardealului, cu crucea și cu evanghelia. M. M. L. L. au luat loc pe o tribună specială, construită lângă mormânt, la dreapta cu membrii guvernului și persoanele oficiale, la stânga cu dnii generali inspeciori și comandanți de corpuri de armată.

A urmat serviciul divin (parastasul), oficiat de I. P. S. S. Mitrop. Ardealului, asistat de 12 preoți. Răspunsurile liturgice le-a dat corul studențimii universitare din Cluj.

În cimiterul unde doarme *A. Iancu* s'au făcut schimbări în vederea serbărilor, dar «Asociațiunea» încredințată cu organizarea lor, a ținut — pe drept cuvânt — ca mormântul lui *A. Iancu* să nu sufere nici o corectură. Tocmai prin simplitatea lui să poată

aveà asupra pelerinilor o impresie mai puternică. Un mormânt cu monument pompos n'ar mai fi fost mormântul eroului-martir!

În jurul mormântului lui Iancu s'au exhumat toți morții, lăsându-se un loc liber, de jur-împrejur, de 600 m². De-a dreapta mormântului se află bătrânul «gorun al lui Horia», iar de-a stânga un teren de 800 m², unde zac cei doi colaboratori ai lui Iancu, prefectul I. Buteanu și tribunul Simeon Groza, ale căror oseminte s'au adus din prilejul acesta. Și Butean și Groza au câte o cruce frumoasă la căpătâi.

*Portret necunoscut al lui Avram Iancu,
din epoca din urmă.*

Societatea Mormintelor Eroilor și-a luat nobila sarcină de a se îngriji de mormintele dela Țebea. (Se știe că în fruntea societății acesteia se află dl general I. Mănolescu.) Dl căpitan Iorga a fost încredințat cu ducerea în îndeplinire a exhumării unora din soldații morți pe câmpurile de luptă și cu aducerea soților de luptă ai lui A. Iancu în apropierea mormântului acestuia. — Mai sunt îngropați aici sublocotenentul Bârsan și unul din Țebea, căzuți la trecerea liniei demarcaționale, în anul 1919. La dreapta și la stânga lor se află cu totul 72 eroi, morți în războiul pentru întregirea neamului. Fiecare are câte o troiță

la căpătâi. În dreapta 72 eroi din războiul mondial, la stânga, 18, întregesc anul morții lui Iancu: 1872. Lângă mormântul lui Iancu s'au adus două tunuri de prin 1848, cari să amintească timpurile de restriște. Pe crucea de piatră, simplă, stă: «Avram Iancu, Adv., Pref. leg. gem. Rom. în anii 1848/9—1872».

În fața mormântului se află biserica ortodoxă română, renovată pe dinafară, din prilejul serbărilor. Pe dinlăuntru se va ridica un iconostas nou, în primăvara anului 1925.

Cimiterul întreg este închis cu un zid de piatră și cărămidă, având două porți. Dela poarta principală duce un drum nou, de 291 m. linie dreaptă, peste șoseaua națională Brad-Arad, până la linia ferată Brad-Arad, unde s'a ridicat halta cea nouă: Avram Iancu.

Nu departe de cimitir s'a ridicat un pavilion durabil, unde să se adune poporul de serbători, în zi de joc. Dimensiunile pavilionului sunt de 30×8 metri și e coperit cu țigla.

După serviciul bisericesc a rostit **I. P. S. Mitropolitul Ardealului** următorul discurs festiv:

*Sire,
Mărită Doamnă,
Altețe Regale,
Prea Sfințitele Voastre,
Domnilor Miniștri,
Iubită preoțime și iubit popor,*

Ne-am adunat în jurul acestui mormânt pentruca să aducem prinosul de admirație, al nostru și al întregului nostru popor, eroului național Avram Iancu.

Ne plecăm frunțile înaintea mărimii sufletești a bărbatului, care sintetizând în ființa sa aspirațiile după libertate ale poporului său, s'a făcut într'un mod atât de strălucit, cu jertfa vieții sale, purtătorul lor.

Răsărit din pătura vâjnoasă a țărănimii noastre din munți, Avram Iancu a rămas în contact neîntrerupt cu bătăile inimii acesteia. În sufletul lui, vibrând de durere la vederea suferinții fraților săi, s'a trezit cu putere irezistibilă strigătul după libertate al strămoșilor. Căci acest strigăt isvorit din sentimentul superiorității noastre de rasă, care-și reclamă dreptul și locul sub soare, n'a putut fi copleșit cu totul nici chiar în mijlocul celor mai apăsătoare asupriți din sufletele înaintașilor noștri. Și de câte ori Iancu, ieșind din casa părinților săi din Vidra de sus își rotea privirile pe culmile munților imprejmuitori, sufletul lui de vultur își luă sborul cătră acele înălțimi ale idealului poporului său, cari n'au putut fi strivite în obezile nedreptăților pământești.

Astfel pregătit prin toată predestinația moștenirilor seculare, n'a trebuit să sosească decât momentul potrivit pentruca eroul nostru să intre în gloriosul său rol.

Și momentul sosi. Suflul ideilor de libertate din anul 1848, pornit din generoasele avânturi ale Franței, s'a abătut și asupra poporului de iobagi a Românilor din Ardeal. Un aier proaspăt de primăvară făcu să incolțească din nou nădejdea vie în îndreptarea sorții lor. În asemenea clipe hotărâtoare poporul nostru a avut totdeauna înțelepciunea de lipsă ca să se întoarcă în adâncurile conștiinții sale, să se mărturisească înaintea destinului său și, regăsindu-se în întregimea aspirațiilor sale, să-și croiască drumul de urmat în viitor.

Așa a fost și atunci. Programul vestit în auzul lumii întregi, pe Câmpia Libertății de lângă Blaj, n'a fost numai o creațiune a purtătorilor de cuvânt din memorabila zi de 3/15 Mai, ci a fost plămădit din suferințele și frământările, din aspirațiile și revendicările celor 40,000 de țărani, cari erau prezenți acolo și ale tuturor fraților lor, pe cari îi reprezentau în impunătoarea adunare.

Iancu eră de față, în fruntea Moșilor săi, imprăștiind prin cuvântul său hotărât și prin puterea cuceritoare a personalității sale entuziasm și încredere.

El vedeà limpede, că numai prin luptă și jertfă puteà fi dusă la izbândă marea cauză a neamului. Și n'a stat un moment la îndoială cu privire la ceea ce eră de făcut.

Intors în munți el chemă în jurul său poporul și-l organizează. La sunetul de alarmă al tunicelor de prin toate satele și ascunzișurile munților se adună roiuiri de țărani împrejurul viteazului lor căpitan, sub ordinele lui se formă «loagărul» și se trezi vitejia străbună. Uneltele de lucru — aceste nedespărțite tovarășe de robie ale țaranului — se prefăcură dintr'odată în arme de luptă, ca să-și apere «sărăcia și nevoile și neamul». De aici înainte și până la înfrângerea vrășmașului, viața lui Iancu n'a fost decât un șir neîntrerupt de lupte și biruințe glorioase.

Nici sfârșitul tragic al lui Horia, nici mulțimea dușmanului, nici lipsurile și mizeriile de tot felul n'au fost în stare să-i înfrângă curajul și să abată din calea biruințelor sale pe acest mare suflet de viteaz. Atunci s'a dovedit, că dragostea de neam e cea mai înaltă școală a strategiei, iar spiritul de jertfă și devotamentul cătră dreptatea cauzei apărate sunt arme mai puternice decât plumbul puștilor și decât oțelul tunurilor. Hatvani, Kemény, Vasváry și toți cari au încercat ori au reușit chiar să pătrundă pentru o clipă în cetatea munților, s'au izbit de vitejia dărză a lui Iancu. Ca și în vremile cele grele ale trecutului, așa și de data aceasta, munții au fost adăpostul sigur și cuibul din care șoimii Moșilor lui Iancu n'au putut fi scoși. Iar tovarășii lui de luptă — ca și de altfel ai tuturor eroilor noștri naționali — au fost cu deosebire preoții. Cu crucea și cu spada deopotrivă și apărau păstorii turma cu ale cărei nevoi s'au știut face una în toată bună vremea. Această împrejurare a stors de pe buzele poporului versul:

Sus pe vârful dealului
În tabăra Iancului
De trei zile, de trei nopți
Cânt'o sută de preoți
Și se roagă și se 'nchină
Pentru tabăra română.

Numele lui popa Balint, popa Groza, popa Vlăduț, Fodorean, Gomboș și a celorlalți slugitori la altarul neamului din vremea aceea, vor rămâne nedespărțite de a lui Iancu și de luptele lui. De sigur și ahturajul acesta de «preoți cu crucea în frunte» îi va fi inspirat încrederea neînduplecată în izbânda finală a cauzei pentru care luptă. Câtă revărsare de avânt eră în această luptă o dovedește și faptul că dușmanii lui Iancu nu odată au ajuns la acel punct de groază și desnădejde, care li-a stors admirația pentru «popii» luptători în tabăra erpului nostru. El însuși a fost un luptător creștin, cu credință în dreptatea cea sfântă a lui Dumnezeu, pe care a voit să o coboare în mijlocul poporului său. La realizarea acestui ideal al său Iancu nu s'a pus la adăpost pe sine, jertfind numai pe alții, ci a purtat el însuși mai mult decât oricine povara suflească și trupească a marelui gând ce-l însuflețea.

Iancu nu eră omul, care să se oprească la jumătatea drumului când eră vorba de fericirea neamului său. Astfel el nu s'a ocupat numai de soarta Românilor ardeleni, ci în sufletul lui a existat concepția independenței națiunii întregi și idealul unității naționale, pe care o avem astăzi. În tabăra lui din munți venise boierul Golescu și înflăcăratul istoric Bălcescu care purtă în mintea sa planul istoriei lui Mihai Viteazul și credința în reînvierea unității tuturor Românilor. Cum își vor fi destăinuit unul altuia sufletele acești mari Români, arzând de dragoste pentru binele neamului lor!

Dar cu cât mai mare-i eră avântul cu care s'a aruncat în luptă și cu cât mai sinceră-i eră încrederea în dreptatea cauzei pe care o spără, cu atât mai amară a fost desamăgirea ce a îndurat-o pe urmă nobilul suflet al lui Iancu. Se pare că așa este întocmită rânduiala morală în lumea aceasta, ca jertfa nu prin răsplată omenească să triumfe, ci prin sămânța, pe care ea o aruncă și o face să rodească în suflete. Și jertfa lui Iancu rodî. Dintr'ansa se alimentă, ca dintr'un izvor cu apă întăritoare, conștiința, națională, care avu să reziste împotriva ingratitudei împăratului dela Viena și a năpăstuirii ungurești — până în ceasul în care sosi și pentru noi dreptatea izbăvitoare a lui Dumnezeu. Minunată este arătarea aceasta a dreptății în istorie: Cum răsplătește ea suferința și face să rodească jertfa!

Iată, la o sută de ani de la nașterea marelui erou, în triumfătoarele accente ale marelui «*Astăzi cu bucurie, Românilor veniți!*», ne-am adunat din toate unghiurile patriei să-i aducem, la mormântul lui, vestea cea bună a libertății și a întregirii neamului! Și iată gloriosul nostru Rege liberator, care a prezidat marea jertfă a izbânzii, îi aduce prinosul recunoștinții, care i-a fost refuzat în viață. Pătrunși de emoția acestei clipi înălțătoare, Vă rugăm, Majestate, să primiți omagiul dragostei și a profundului nostru devotament ce Vi-l păstrăm ca Impăratului dreptății noastre!

Duhul lui Iancu rămână de-a pururi în inima poporului nostru, ca o întărire pentru cei șovăielnici, ca o neînfricăță împintinare spre jertfă a tuturora și ca o călăuză bună în vremile grele de cari nu este scutită soarta nici unui popor. Cu el să ne umplem inimile și închinându-ne înaintea umbrei marelui erou, să-i zicem :

Iancule mare,
Bravule, tare,
Cu noi să fii!

Di Ministru al cultelor și artelor, di **Al. Lăpedatu**, a urmat în lista oratorilor festivi, rostind următoarea cuvântare :

*Sire,
Luminată Doamnă,
Altețe Regale,
Domnule președinte al consiliului,
Prea Sfințiți părinți,
Domnilor și
Fraților!*

Abia a trecut o jumătate de veac de când s'a stins, în pământul pe care stăm azi, cu respect și admirație, sufletul zdrobit prin decepții și suferințe al celui mai de seamă reprezentant al generațiunii de revoluționari români ardeleni dela 1848, al lui Avram Iancu — și iată că idealul pentru care el a luptat, cu eroism fără de seamă, libertatea națională și independența politică a Românilor din Transilvania, a fost ajuns. Și a fost ajuns așa cum îl afirmau chiar și conducătorii poporului nostru dela jumătatea secolului trecut, adecă pentru tot neamul, dela Nistru până la Tisa.

Ce mari și epocale evenimente și prefaceri într'un timp relativ atât de scurt, săvârșite numai prin opera pricepută și continuă a trei generațiuni succesive de luminași și inimoși patrioți, cari, deși despărțiți prin granițe politice, au lucrat totuș într'un cuget și-o simțire, cu devotament și încredere, pentru dobândirea acelorăși bunuri comune și acelorăși năzuințe ideale, operă la care s'a adăogat apoi jertfa de sânge pe care neamul întreg a adus-o pe altarul patriei mume, atunci când ceasul acțiunii rășboinice pentru realizarea unității noastre naționale a sunat.

Azi idealul pe care legionarii dârji și viteji ai lui Avram Iancu îl coborâseră neimplinit în mormântul amarnicei lor decepțiuni și pe care l-au râvnit cu pasiune toți ceice s'au pus în slujba lui de atunci încoace, este o realitate — o măreață și definitivă realitate, iar vremea prorocită a apoteozei de recunoștință pentru nemuritorul Erou al luptelor de libertate națională ale poporului român ardelean, a sosit...

Iată de ce, la mormântul acesta, spre care gândul nostru s'a îndreptat, cu mândrie și încredere, ori de câteori am fost la încercare, ca spre un liman mântuitor, de întărire și speranță, la mormântul acesta ne găsim, azi, cu toții, fii ai patriei române mărite și reîntregite — Basarabeni, Bucovineni și Moldoveni, Dobrogeni, Munteni și Olteni, Bănă-

teni și Ungureni — să aducem, în frunte cu însuș gloriuosul nostru Suveran, prinos de evlavie și de preamărire: Celui ce-și doarme, acum, desigur, liniștit și mulțumit, somnul de veci aci, — celor ce l-au urmat în luptele crunte pentru desrobirea neamului, eroi vechi și eroi noi, — brave populațiuni din care el se trage, Moșilor aprigi și neînfrânți, și tuturor celor ce au contribuit, cu jertfa vieții lor, la realizarea aieva a idealului nostru național.

Manifestația aceasta, de înalt înțeles sufletesc, are un întreit caracter. E mai întâiu un act de pietate și recunoștință, pe care națiunea îndatinează să-l aducă tuturor alor săi ce au luptat și s'au sacrificat pentru dânsa și cu deosebire celorce au contribuit mai mult cu fapta lor înțeleaptă ori acțiunea lor rășboinică la pregătirea zilelor de mărire pe cari le-am apucat. E apoi o afirmare a conștiinței de solidaritate, pe care neamurile trebuie să o aibă pentru interesele de ordin moral și național și față de cari toți ai lor, fără deosebire, trebuie să fie nedespărțiți. E, în fine, încă un prilej de cult patriotic, de pe urma căruia să se poată câștiga mai multă încredere și mai multă iubire reciprocă între ceice se închină acelorași altare și proslăvesc pe aceiași eroi.

Din astfel de preocupări, simțite, negreșit, de toți cei buni și sinceri, a izvorât necesitatea organizării acestor mari serbări naționale pentru comemorarea centenarului nașterii lui Avram Iancu, — serbări cărora guvernul, ca reprezentant al intereselor de cari vorbeam, a ținut să le dea toată însemnătatea cuvenită, pentruca prin cultul marelui revoluționar al Munților să se impună întregii conștiinși publice românești, — pentruca populația în mijlocul căreia a crescut să ajungă a fi cât mai bine și mai general cunoscută, cu rolul pe care l-a avut în conservarea, cu îndârjire, a rosturilor vieții sale specifice, cu virtuțile sale rășboinice, cu extraordinara sa putere de rezistență și cu vestiții săi conducători revoluționari și martiri naționali, — pentruca, în fine, locurile aceste minunate, cu reminiscențele lor istorice și frumusețile lor naturale, să ajungă a fi locuri de pelerinagiu național, în cari sufletele să se îmbogățescă și să se desfășeze în acelaș timp.

Pentru aceasta s'au făcut, în colaborare cu «Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român», cu distinsul și meritosul ei președinte, care a dovedit și cu această ocazie că ține să contribuie la opera de cultură și de educație națională a ilustrilor săi predecesori, s'au făcut, zic, lucrări și s'au ridicat monumente, cari să perpetueze unele chipuri și tradiții scumpe nouă, să arate altele, grija și respectul ce trebuie să avem pentru locurile unde au petrecut și pentru mormintele unde odihnesc cei binemeritați dela patrie și națiune și să păstreze, altele, tot ceea ce poate da cunoștința și intuiția lunei speciale a Moșilor și evenimentele revoluționare petrecute aci, în Munții Apuseni ai Transilvaniei, în anii 1848—1849, pentruca astfel pelerinii să aibă la îndemână mijloace de informație cât mai bogate și mai prețioase asupra oamenilor și faptelor prin cari ei s'au ilustrat și au rămas în istoria neamului.

Dar lucrările și monumentele acestea mai au o menire: să rămână pentru cei viitori mărturii vii și grăitoare ale sentimentelor de admirație

pe care generația de azi, a României întregite, le are și le cultivă pentru nemuritorii săi înaintași, — sentimente, pe cari, ținând să le mai mărturisească odată guvernul țării, prin glasul meu, salută cu respect umbra glorioasă a marelui erou și se închină cu pietate mormântului său, preamă-

M. Sa Regina în drum spre Muntele Găina.

rind în acelaș timp virtuțile, afirmate prin veacuri, ale populațiunei, care a dat neamului românesc, acum o sută de ani, pe cel mai ilustru fiu, al munților — pe Avram Iancu.

Onoare și glorie amintirii lui.

Al treilea orator a fost reprezentantul tinereimei universitare, dl **Buta** :

În evoluția sufletească a mulțimilor smerite, legate de glie prin lanțurile iobăgiei, apariția luminoasă a unei figuri legendare este întocmai ca o străfulgerare de-o clipă în întunericul nopții, este un luminisț de raze în lumea nădejdelor ce se aprind în pragul schimbărilor mari...

Pentru a descifra cu folos pentru vremile noastre faptele unei asemenea figuri eroice, simți — fără să vrei — lipsa de putere a cuvintelor de ocazie, simți, că pentru a redă viu văltoarea de lumină din jurul unui răsvrătitor al energiilor populare se cer peană fermecată și slove de foc. La vârsta noastră, a tinerilor, aprecierea dreaptă a faptelor eroice nu coboară în ascuțișul condeiului nostru neîndemânic prin aplicarea rigoroasă a judecății istorice la evenimentele unui timp dat; noi ne apropiem de marii noștri răposați prin acele elemente de transmisiune sufletească misterioasă, cari singure te pun în legătură organică cu frământările vieții naționale din trecut. În adevăr, oamenii mari, oamenii unei națiuni întregi, nu trăiesc în veci prin păstrarea lor în vrafurile prăfuite ale arhivelor subvenționate de stat — documentele spun uneori așa de puțin! — ci prin pătrunderea lor pe calea moștenirilor sufletești în alvia profundă a sufletului național, care unește și trebuie să unească toate izvoarele vieții din trecut.

* * *

Românimea de pretutindeni, setoasă de cât mai multe acte de dreptate, întârziate de vitregia vremilor trecute, a alergat azi la monumentul aceluia, care fără zăbavă prea multă, poate fi numit temperamentul revoluției noastre dela mijlocul veacului trecut, la mormântul neuitatului erou național Avram Iancu. Închinarea națiunii întregi la mormântul celui dispărut are, fără îndoială, o îndoită semnificație: Se săvârșește prin aceasta un act de recunoștință națională, pe care-l datoram de mult unui mucenic al ideii naționale, iar acest act e în același timp și un prilej de fericite îndemnuri pentru timpurile de față.

Făcând parte din prima generație de cultură a Ardealului desrobit, pe care conducătorul real al răzmiriții a dorit-o așa de mult după potolirea patimilor revoluționare, voi încerca să arăt fapta omului în toată mărimea ei prin mijloace cari nu duc nici odată dincolo de scop: prin înțelegere și iubire, căci acestea sunt elementele de legătură între generațiile cari se succed.

Cum a ajuns feciorul de țaran din Vidra să răscolească instinctul de apărare al mulțimilor și să pătrundă în atelierul fermecat al poeziei populare, care selecționează, aproape fără posibilitate de revenire, valorile naționale?

Născut pe malul Arieșului tumultuos și limpede, aici în creerul munților, unde nu se poate trăi superficial și trecător, «Avrămuț», fiul primarului Alexandru Iancu, care purtă «șerpar cusut cu fir de aur», duceă cu sine la școala ungurească acea fisionomie a copiilor naturii, pe cari se puteau altoi ușor principiile nestrămutate ale dreptului natural. Suflet de

esență, nu de amănunte, el trecu repede dincolo de înțelegerea ideilor, făcând dintrânsele idei forțe, aplicându-le adecă la împrejurările de viață speciale ale patriei sale înguste cu aceea violență de temperament caracteristică oamenilor mari, cari nu se mulțumesc cu o simplă cucerire spirituală, cari văd în idee: mișcare, prilej de descărcare imediată.

Mediul social-politic, care avea să-l provoace în curând la fapte precise nu lipseă. Se iviseră «evenimentele politice» din apus și zgomotul lor izbeă în valuri furtunoase învelișul extern al monarhiei habsburgice. «Fierbea veacul naționalităților» și începeau a se clătina minciunile sociale. Trufia

M. Lor Regele și Regina în Vidra de sus.

nemeșească a cătorva, întemeiată pe privilegiile îngrămădite veacuri de-arândul. intenția conflictul și Iancu, care avea în preajma celor două adunări naționale dela Blaj vârsta ideală a unui revoluționar răsboinic, se închină întreg și deodată spiritului vremii. Intr'una din aceste adunări *el spune*: «*Fraților! Hristos a înviat! Libertatea a înviat! Suntem mulți ca cucuruzul brazilor; Dumnezeu este cu noi!*» Iar într'o adunare anterioară, ținută la Câmpeni, el pronunță cuvintele: «*De azi înainte numai de mine și de împărațul s'ascultați!*» Prin aceasta își lămureă pe înțelesul mulțimilor idealul său politic, care în termeni simpli eră acesta: «*Deocamdată cu împărațul împotriva Ungurilor, dar cu Ungurii nici odată!*» Simți astfel

cu mirosul nedesmișit al instinctului, că Ungurii sunt dușmanii ireductibili ai nației sale și instinctul a fost întotdeauna mai puternic, decât sclipiciul ideilor frumoase. În scurt timp el a ajuns să fie considerat decenii printre preoții săi luptători ca «Român viu, de Dumnezeu înșuflet», iar când furcile răzbunării începeau a inaugura epoca de libertate anunțată cu atâta sfară de revoluția maghiară, tânărul prefect se grăbi să coboare cât mai în grabă ideologia revoluționară a lui S. Bănuț în lumea realităților pipăite, adecă să pășească, fără întârziere, pe terenul faptei revoluționare.

Acțiunea întreprinsă de Iancu în numele acestei ideologii revoluționare se cunoaște, amănuntele ei ni s'au păstrat în documentele îngălbenite ale vremii, în rapoartele oficiale și în mărturiile contemporanilor. Mulțimile nu le vrăjia prin potop de cuvinte, ci «prin razele acelei inspirațiuni misterioase, de care nici el nu-și dădea seamă». Din ochii lui scânteietori se revărsau asupra mulțimilor îmbielșugate valuri de sinceritate. Din revărsarea acestor valuri de sinceritate izvorăra strălucitele fapte de arme de mai târziu. Moșii nu erau elementele de import târziu pe aceste plaiuri și celce se sprijini în vârtejul luptelor pe oamenii băștinași, concreșcuți cu lespedea de piatră și scoarța pământului, dovedii mai întâiu dușmanului apropiat, mai apoi lumii civilizate că aici, în cetatea de piatră a Ardealului se mai păstrează încă resturi de îndărătnicire tracică și că «nu se poate unguri piatra rece și izvorul virgin». Ceice ar încercat să tulbure liniștea sărăcăcioasă a munților, sau să spulbere o regalitate populară au ieșit din încreșturile lor cu pecetea rușinei pe frunte. Ingâmfarea turanică despletită se departă în curând cu o prețioasă concluzie: «Dracul să se mai bată cu popii!» Această concluzie însemnă eșecul planurilor maghiare față de Românii din Ardeal, iar prin vestita telegramă a generalului Pașchevici, trimisă lui Nicolae, Țarul tuturor Rușilor, se anunță și lichidarea conflictului habsburgo-maghiar. Steagul ideii naționale purtat de Iancu prin văzduhul înroșit de flăcările răzmiriții, rămase neatins, iar mulțimile mari rupseră definitiv cu umilința: ele se ridicară la conștiința luminoasă a puterilor proprii și un popor, când are conștiința clară a puterilor sale, are tot ce poate avea de folos.

Dar mai eră un factor hotărâtor în mersul revoluției române. Se pornise alături de Impăratul și tânărul monarh, care-și salvă barca cu glorioase tradiții imperiale, abia prin ajutor străin, se sprijini în tot cursul încăerărilor cu dușmanul pe acțiunea lui Iancu, ajuns acum Crăișor al munților. Și dacă vedenia Curții imperiale știu să prefacă adevărata răsplată în ciolane de milostivire prea înaltă, revoluția lucră misterios în sufletul generațiilor mai noi. Ingratitudinea unui tron șubred apasă ca o povară asupra aceluia, «de groaza căruia tremurase întreg Ardealul» și după o luptă cumplită a forțelor interioare se ajunsese la desnodământul final: la doine și melancolie, dar revoluția organiză sufletele în vederea luptelor de mai târziu.

Aceasta e, pe scurt, povestea Iancului, care se confundă cu povestea națiunii întregi. Pentru generațiile mai noi viața eroului a rămas așa cum trebuia să rămână. A rămas ca un simbol al acțiunii, ca o metodă de protestare împotriva tuturor dezastrelor puse la cale de zeeii olimpului ma-

ghiar. Dăra de lumină pe care o lasă Iancu în urma lui lumină cu folos cărările tinerimei; poezia populară i-a făurit un cult și noi am crescut în misterele lui. Povestea Iancului deșteaptă în sufletul celorce i-au urmat toate posibilitățile de eroism politic și cultural, care ne-au strecurat printre vremile de restriște.

Și acum mă întorc către tine, Slăvite Erou! Tinerimea universitară de azi se simte datoare în fața mormântului tău cu o profesie de credință. Noua cotitură a vremilor te-a răzbunat. Împăratul, care descinse odinioară în leagănul popularității Tale cu intenția, poate, de a-ți acorda un preagrațios zâmbet imperial — nu mai este. În locul lui Împăratul nostru se închină azi la mormântul Tău și aduce laudă mărimii Tale. Cel vechiu a dispărut, a dispărut de mult, căci dintele harnic al vremii i-a ros coaja împărăției pe mai multe locuri... Pe cel nou ni l-a dăruit Dumnezeu dreptății și vitejia noastră și ni-l va păstra iubirea noastră nemărginită. Alături de dânsul, care a scris în pravila vremilor mai noi o altă epopee măreață, vom sparge, la nevoie, și porțile iadului. Cu sufletul disciplinat de forța idealului, care te-a covârșit în viață, *vom porni o ofensivă culturală împotriva întunecului*, care sapă, iar legăturile noastre cu pământul strămoșesc ne vor desemna direcția luptelor, ne vor semnală la timp primejdiile mari. Dacă vom simți că «aerul din case e stricat, vom veni ca un uragan să le curățim». Încheiu cu cuvintele generației dela sfârșitul veacului trecut: «Dormi în pace, smeritul mucenic al ideii naționale! Cununa pângărită de alții ți-o reaşezăm pe mormânt! Tinerimea română de azi îți cinstește memoria și veghiază...»

Mulțimea a ascultat cu răsufierea reținută toate discursurile acestea. N'au rămas mulți ochi fără de lacrimi când M. Sa Regina a împodobit cu flori mormântul lui Iancu și al celor doi tribuni, precum și cele 72 morminte proaspete. M. S. Regele s'a apropiat de un contimporan al lui Iancu, de unul care luptase în rândurile lui, de bătrânul de 98 de ani George Simion, din comuna Dupăpiatră, și i-a aninat de piept, *proprlo motu*, ordinul «Coroana României» în gradul de cavaler, între aclamările generale.

La ora 12 a avut loc o masă oficială în pavilionul ridicat anume, la marginea șoselei. Au luat parte la această masă: Majestatele Lor și Altețele Lor Regale cu suitele, membrii guvernului, II. PP. SS. LL. Mitropoliții și Episcopii, foștii președinți ai consiliului, foștii miniștri, președ. și membrii «Astrei», președinții, vice-președinții și membrii camerei și senatului, șeful marelui stat major, generalii inspectori și comandanți de corpuri de armată, secretarii generali ai ministerelor, prefectii județelor din Transilvania, reprezentanții presei, etc.

Di președinte al consiliului de miniștri di Ionel Brătianu
a rostit următoarea vorbire:

Neamurile ca și indivizii făuresc rostul vieții lor și lasă urmă în lume prin energia cu care sunt în stare să-și manifeste însușirile.

Bărbații, cari în cursul vremurilor au reprezentat, au deșteptat, au îndrumat energia națională de tot felul, au dreptul la recunoștința noastră.

Slăvind amintirea lor ne îndeplinim o datorie de pietate, dar totdeodată punem în lumină și sporim astfel comoara tradițiilor din care se alcătuește pentru un popor cel mai bogat izvor de puteri ale viitorului.

Conștiința națională răsare mai vie la lumina solidarității neclintite, care leagă Românii din toate vremurile și din toate locurile.

De aceea pomenim cu mândrie și evlavie numele marilor voievozi, cari ca Basarabii și Huniade au fost scut creștinătății, dar dinaintea lungului șir al celor, cari au cinstit vitejia română din orice vreme și din orice țară, ne închinăm cu o deosebită emoțiune în fața lui Ștefan și a lui Mihai, cari au reprezentat independența neamului și integritatea lui și mai ales în fața eroilor martiri, într'a căror jertfă se slăvește împreună dragostea de țară și de libertate și zorile apropiatei înfăptuiri.

Horia, Tudor și Iancu în vremuri de amorțeală au redeșteptat străbunele virtuți și au vestit, pentru cei cari i-au înțeles și le-au rodit jertfa, vremurilor noi ale celor dela Grivița și Mărășești.

În preajma munților, cari ne stau în față s'au desfășurat cele mai strălucite lupte ale lui Iancu și eră firească ca conștiința națională să vibreze cu o deosebită intensitate în ținutul Moșilor, cetate nestirbită a românismului, în care poporul și-a păstrat intactă vlagă strămoșească.

Dintr'acești eroici munteni s'au sculat Horia, Cloșca și Crișan și crudul lor martir n'a putut stinge bărbătescul avânt al demnilor lor urmași.

Dintr'ânșii s'au adunat, bărbați și femei, cei mai valoroși tovarăși ai lui Iancu.

Și de aceea Majestățile Voastre, totdeauna expresiunea supremă și credincioasă a simțirilor și a puterilor poporului român, ați adus prinosul lui acelu, care a întrupat mai deplin patriotismul Moșilor.

Înălțătoarea serbare de azi la mormântul lui Iancu, sub falnicul ștejar al lui Horia, ne-a înfățișat într'o simbolică imagine pe Suverani, înconjurați de poporul lor, închinându-se la altarul patriotismului, la adăpostul vânos și mândru al străvechiului eroism național.

Au stat astfel înaintea ochilor noștri Suveranii în jurul cărora s'a desfășurat în război vrednicia neamului pentru realizarea supremelor aspirațiuni și ni s'a înfățișat stăpânitoare datoria de a strânge în orice împrejurare în jurul Regelui puterile obștești prin cari România își va îndeplini misiunea în lume.

Astăzi, când trebuie să se încordeze aceste puteri obștești pentruca să se consolideze și să se organizeze unitatea națională, atât de scump plătită, resimțim mai viu ca oricând tot ce datorăm Regelui, care ne-a condus la isbândă și ne asigură roadele ei.

De aceea din adâncul inimei urăm să trăiască Regele! Să trăiască
augusta și vrednica Sa Soție M. Sa Regina!
Trăiască Dinastia Română!

După «Imnul Regal» a rostit **M. S. Regele** următorul răspuns:

*«Cu înaltă însuflețire am venit împreună cu familia
Mea spre a ne închină împrejurul legendarului gorun al
lui Horia, la mormântul lui Avram Iancu, marele lup-
tător pentru drepturile naționale.»*

Plecarea M. Lor Regele și Regina dela casa lui Iancu.

*Mi-a fost dat Mie, Intâiul Rege al României între-
gite, să viu aici să constințesc încheierea unui lung și
dureros proces istoric, în care erà vorba de revendicarea
celor mai elementare drepturi de viață națională și de
unitatea suflatească a celui mai vechiu și mai numeros
popor din țara aceasta, care, pe lângă o muncă cinstită,*

dăduse din sânul stăpânilor de pe vremuri atâtea vieți, atâtea generali vestiți și încă un mare rege.

Ai murit chinuit pe roată, tu, nefericitule Horia, cu ai tăi. Iar tu, viteazule între viteji, Avram Iancu, închis-ai ochii rătăcitori pe drumuri, singur numai cu fluierul tău, cu sufletul întunecat și nemângâiat pentru că-ți vedeai zădărnicită ținta faptelor tale! Și totuși jertta voastră eră sfântă, căci dreptatea s'a făcut, îndeplinindu-se înțeleapta vorbă a poporului: «Apa trece, pietrile rămân».

Credința în suflete, răbdarea în muncă și cinstea în viață au adus această biruință a voastră, iubit popor al Munților Apuseni.

Păstrați cu sfințenie aceste frumoase virtuți.

Atâtea veacuri de împilare n'au putut șterge de pe fața voastră dârză, îndărătnicia mândriei unui rod plin de putere, care își așteaptă acum o bunăstare materială.

Știi câte greutateți ați îndurat și de aceea dragostea și grija Mea părintească pentru îmbunătățirea vieții voastre naționale și culturale este pe deplin asigurată.

Precum la Putna lui Ștefan cel Mare am făcut călduros apel către toți fiii țării ca mână în mână să desăvârșim organizarea și întărirea Statului în România întregită, tot așa în fața umbrelor acestor eroi naționali ai Munților Apuseni și ai întregului românism, mă îndreptez cu dragoste și stăruitor către toți, îndemnându-i să se gândească mereu la greaua răspundere ce apasă asupra generației noastre și la datoria imperioasă ce avem de a fi cinstitori și credincioși marilor jertfe ce s'au făcut în luptele din trecut și zilele noastre pentru dobândirea drepturilor naționale.

În acest fel vom pași cu toții într'o stântă unire la marea muncă pentru îndeplinirea destinelor țării după dorințele întregii suflări românești.

Așa să ne ajute Dumnezeu!»

Intr'aceea s'a servit și poporul adunat o masă câmpenească. Mii de țărani au primit din partea «Asociațiunii» câte o icoană a lui A. Iancu, ca să aibă ce duce acasă, ca amintire, apoi biografia eroului, scrisă de prof. Dr. Silviu

Dragomir, o ulcică cu vin (ulcica de dus acasă) și un colăcel, de sufletul mortului.

La ora 14 a plecat partea cea mai mare de oaspeți, cu automobilele, spre Câmpeni. În toate satele pe unde au trecut MM. LL. s'au ridicat porți triumfale și au ieșit satele, cu mic cu mare, întru întâmpinarea iubiților suverani. Membrii familiei regale s'au oprit la Brad și Abrud pentru câteva momente, ca să primească omagiile populației. A. S. R. Principele Carol.

Serviciul divin înaintea casei lui Iancu.

s'a oprit la Abrud, ca să asiste la punerea pietrii fundamentale a unui spital al Moșilor.

Ajungând automobilele regale în Câmpeni, pela orele 17 (5), au aflat la marginea comunei un lung banderiu de Moși și de Moațe, în costume naționale. În mijlocul sunetelor de tulnice și a pocnetelor de treascuri, de pe culmile munților, au intrat în triumf MM. LL. în Câmpeni.

III.

In Câmpeni.

Oraşul a îmbrăcat haină de sărbătoare. Atâta lume n'a văzut de când există. Erau pline pieţele, pline casele, pline câmpurile din împrejurime. I. P. S. Mitropolitul primat Dr. Miron Cristea sosise din preseară, cu P. S. S. Episcopul Nicolae Ivan cu suita şi cu corul episcopiei din Cluj.

În dimineaţa zilei de 31 August s'a făcut sfinţirea celor trei clopote nouă ale bisericii ortodoxe române. Sfinţirea s'a săvârşit din partea I. P. S. Mitropolitului Primat şi P. S. S. Episcopului Nicolae. Răspunsurile le-a dat corul episcopiei din Cluj, condus de dl Vas. Petraşcu. Credincioşii parohiei au adunat cu colecte benevole 200,000 lei pentru clopote. În 1916 le luaseră autorităţile maghiare, ca să toarne tunuri din ele.

Într'acelaş timp s'a oficiat un serviciu divin şi în biserica unită română, care s'a sfinţit din partea capului bisericii unite, I. P. S. S. Mitropolitul Blajului, Dr. Vas. Suciuc.

Publicul a plecat mai apoi la expoziţie.

În două săli mari ale băncii «Doina» din Câmpeni s'a aranjat o *expoziţie de obiecte* lucrate de *industria de lemn* şi de *producţii miniere din Munţii Apuseni*. N'au putut să lipsească, fireşte, doniţele şi ciubarele Moşilor, de toate soiurile. Din satele Certeje, Scărişoara, Neagra şi Albac au trimis Moşii doniţe, donicioare cu pirogravuri, şteanduri, ciubere, tulnice de brad, buciume, o moară în miniatură. În altă sală au fost expuse diferite soiuri de minerale, cristale, de prin comunele Abrud, Roşia, Buciumani, Baia de Arieş şi din Arieş. Şcoala de arte şi meserii din Zlatna a arătat preţioase obiecte din aragonit şi alabastru, lucrate cu mult gust.

Casa lui Iancu dela Vidra de sus e împrejmuită cu un gard, de scândură cu laşi. S'a păstrat casa aşă cum eră pe vremea lui Iancu, numai de-a stânga şi de-a dreapta s'au construit două case. În casa lui Iancu a rămas mobilierul care a fost. În parcul de dinaintea casei se poate ceti, din straturile de flori, numele Ferdinand şi Maria, pe de o parte şi Avram Iancu, pe de cealaltă parte.

La dreapta dela casa lui Iancu e construit «*Muzeul Avram Iancu*», constător din 5 camere: 2 odăi cu obiecte privitoare

la anii 1848/9, 2 odăi cu obiecte etnografice și o odaie rezervată secției bisericești (cu capelă).

La stânga dela casa lui Iancu se află «*Casa Națională*». Aici găsim o cameră cu biblioteca, una cu sala de lectură, una cu «*Banca populară*», alta cu locul rezervat pentru cooperativa din sat și un antreu, care servește drept sală de consultații.

În *camera I* a muzeului anilor 1848—9 se pot vedea în dulapuri și pe pereți următoarele documente și obiecte de va-

Prezidentul «Asociațiunii», dl Vasile Goldiș, vorbește la Vidra.

loare: fluierul lui Iancu; drapelul mamei Iancului, drapelul reg. 50 A-Iulia și al companiei XII regim. 6 de grănițeri din Tohan, drapelul regimentului Horia (1919) și un alt drapel, al revoluției din 1919; proclamații din 1848—9, 51 fotografii reprezentând pe Iancu și pe alți conducători din 48, precum și locurile de luptă.

În *camera II* puști, săbii, pistoale, tocure de piele, lănci, buzdugane, sfeșnicul lui Andreiu Murășianu, ceasul lui Axente

Severu, masca mortuară a lui Axente, fotografii de ale lui Clemente Aiudeanu, Balint, scrisori de ale prefecților, bani contemporani și clopotul bisericii din Luna, arsă.

In casa lui A. Iancu obiectele folosite de el și mobilele simple, în odaia cea mare și odaia cea mică.

În *capelă* prapori, sfeșnice, tetrapod, masă de altar și tot ce mai e de lipsă unei capele.

În cele două camere ale *muzeului etnografic* zeci și zeci de țesături (fețe de mese, ștergare, traiste, cătrințe, poale, cămăși, pieptărele, căpătaie, țoale), cojace, lăzi țărănești, furci de tors, etc.

În odaia I a Bibliotecii și sălii de lectură 2 dulapuri; pe pereți «Moartea lui Mihai Viteazul» și «trecerea Dunării» — pe masă ziare și reviste. În odaia II o bibliotecă de 809 volume, pe care o va supraveghea dl Aurel Gomboș, cataloage, inventare, hărți, 5 tablouri și portrete — toate spre desfătarea sufletului.

Banca populară și cooperativa au câte o cameră, curățele și ele, cu tablouri istorice pe pereți, cu mobile nouă.

Toate odăile își așteaptă oaspeții, îmbrăcate de sărbătoare — și toți sunt satisfăcuți de cele văzute și laudă pe aranjatorii «Asociațiunii». Biblioteca este donată din partea «Astrei», a «Casei Școalelor» și a «Ministerului Sănătății».

În fața casei lui Iancu se află o terasă cu un zid de 40 m. lungime, 1 m. înălțime. De pe terasă o priveliște minunată peste vale. Casele au fundament solid, de beton. Clădirea Casei Naționale și a muzeului sunt făcute din lemn, în stilul caselor din Munții Apuseni. Coperișul e din șindrilă (șisă).

În vecini dela casele acestea locuiește un nepot de al lui Iancu.

Dl Aurel Gomboș i s'a încredințat postul de bibliotecar și custode.

* * *

La ora 18 (6) a avut-loc, într'o sală de teatru improvizată, într'un pavilion, construit în piața Câmpenilor, *sedința festivă a secțiilor «Astreii»*.

O mare de capete în sală. În frunte, pe estradă, M. S. Regele, președintele de onoare al «Astrei».

Președintele «Astrei», dl **Vasile Goldiș**, a binevențat pe

Înalții oaspeți și a deschis ședința festivă cu următoarea vorbire, după ce au luat loc și Maiestatele Lor și Altețele Lor Regale :

*Sire,
Doamnă,
Altețe Regale!*

Progresul spre fericirea omenirii pe pământ se realizează prin armonizarea treptată a libertății individuale cu interesele comunității.

Dreptatea supremă este desăvârșirea acestei armonizări. Ea se face prin afirmarea progresivă a forțelor de coeziune socială.

Serviciul divin la casa lui Iancu. Sfînțirea casei naționale și a muzeului anilor 1848—1849 de pe lângă casa lui Iancu.

Aceste forțe sunt reprezentate prin ideile omenești, cari se alternează în cursul nesfârșitelor vremi și selecționându-se prin sита istoriei și purificându-se prin lupte și suferinți, se apropie fără încetare de idealul suprem al dreptății.

Puterea determinantă a ideilor omenești se află în funcțiune de măsura energiilor și a jertfelor, pe cari indivizii și societatea sunt în stare să le producă pentru realizarea lor. Locul neamurilor pe scara ierarhiei valorilor în concurența istoriei se fixează prin măsura acelor jertfe, pe cari le aduce fiecare întru îndeplinirea ideilor umanității.

Pe această scară a desăvârșirii își are locul său de onoare idealul național, care pretinde libertatea, independența și unitatea organică a fiecărei națiuni față de altele și tot atunci realizarea dreptății în raporturile dintre indivizii componenți ai fiecărei asemenea unități.

În numele acestui ideal istoria face dreptate fiecărei națiuni în măsura jertfelor ce ea îi aduce.

De două mii de ani, aproape, neamul nostru românesc persistă în afirmarea ființei sale etnice distincte și cu neasămuită îndârjire a luat asupra-și toate jertfele și toate suferințele impuse prin această cu adevărat eroică perseveranță.

Acest eroism desfășurat întru apărarea ființei sale și în numele unui ideal, care azi a devenit dogmă în crezul omenirii, a susținut neamul nostru în lungul șir al veacurilor și i-a adus în sfârșit mântuirea.

Măsura acestui incomparabil eroism va trebui să desemneze națiunii noastre loc de onoare în societatea neamurilor și strălucire în istoria sbuciumărilor omenirii pentru dreptate.

Având conștiința vie a acestui eroism, închinându-ne lui și celor jertfiți în numele lui mai vârtos vom zidi viitorul națiunii noastre fiindcă cu adevărat națiunile trăiesc mai mult prin morții lor decât prin cei vii.

Asemenea act de pietate săvârșim astăzi închinându-ne celui mai strălucit viteaz și adevărat martir al neamului nostru.

Se împlinesc acum 100 de ani dela nașterea lui Avram Iancu, a bărbatului, care prin faptele sale și prin jertfa amară a vieții sale a consacrat definitiv îndreptățirea națiunii noastre la libertate și unitate.

«Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român» a moștenit modesta avere a pomenitului, dar mai vârtos i-a moștenit gândul său de înălțare a neamului la înfăptuirea idealului național.

Prin zile grele și pândită cu dușmănie de forța publică și mediul împrejmuitor, «Asociațiunea» dela înființarea ei cu răvnă arzătoare și aprigă tenacitate a urmărit îndeplinirea acestui ideal. Mai presus de toate ea a cultivat conștiința unității etnice și culturale a întreg neamului românesc, prea bine știind, că la împlinirea vremii această solidaritate etnică și culturală va trebui să producă unitatea politică a națiunii noastre, ea a ținut vie amintirea tuturor faptelor trecutului, ea preamăreă jertfele aduse pe altarul acestui viitor visat de strămoși.

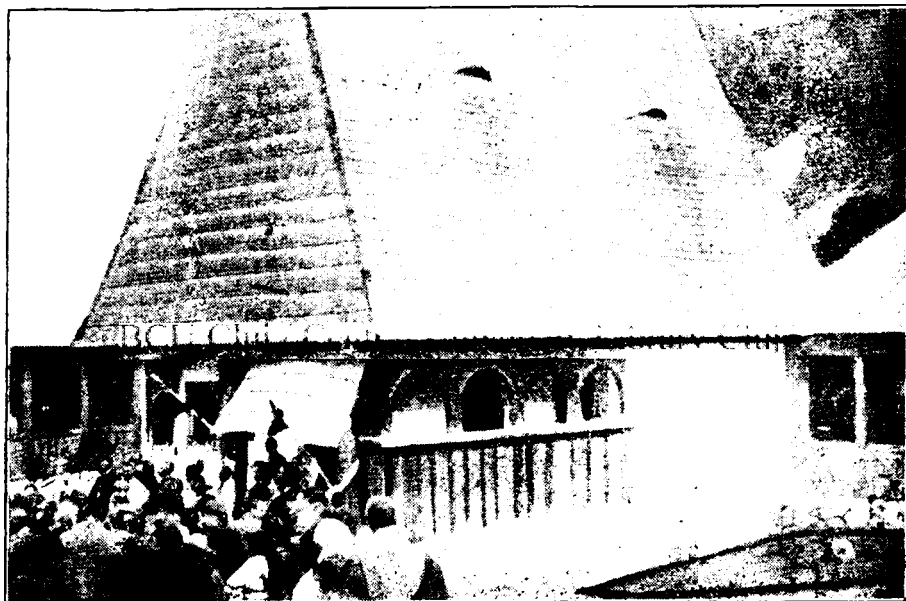
Cu sufletul său «Crainul Munților» a prezidat această «Asociațiune» până la izbăvire. Și sub ocrotirea acestui suflet trăiesc gândul Românilor ardeleni se înfrățea cu al Românilor de pretutindeni în așteptarea zilei celei mari a unirii desăvârșite.

Se vor împlini în curând 10 ani, de când Majestatea Voastră, Sire, ați urcat Tronul Regelui Carol, întemeietorul Regatului Român. Începuse groaznicul războiu al lumii celei vechi. Și atunci, aci în Ardealul lacrimilor, pe-o pagină a organului de publicitate, ce reprezintă aspirațiunile națiunii noastre robite, aducând Regelui Ferdinand salutul cuvios al acestor robi, umilul grăitor de aci, scria așa: «Dela marele său unchiu, Regele Ferdinand a moștenit Tronul României, dar tot atunci el a moștenit și scutul de apărare al unității etnice și culturale a tuturor Românilor. Și dacă Re-

gele Ferdinand va trebui să jure în fața Țării Românești, că-i va fi părinte bun și ocrotitor, tot atunci la altarul din cămăruța ascunsă a inimei sale cinstite el va trebui să jure înaintea lui Dumnezeu, că va fi scut de apărare unității etnice și culturale a tuturor Românilor».

Iată, Sire, istoria ne este mărturie: nu ne-am înșelat. Eroismului și jertfei celor trecuți dela noi Majestatea Voastră ați adăogat eroismul și jertfa cea mare a sufletului Vostru curat și cinstit.

Craiul Munților doarme acum liniștit în mormântul său umbrat de gorunul lui Horia. Visul strămoșilor s'a împlinit. Moștenirea scumpă de

Vederea generală a casei lui Iancu, a muzeului și bibliotecii.

scut a ființei noastre naționale dela Avram Iancu, Craiul Munților, a primit-o acum Regele tuturor Românilor. Acest Rege, în fruntea națiunii române întregi se închină azi memoriei lui, iar «Asociațiunea» după 63 de ani ai ființării sale azi își ține cea dintâi adunare festivă sub prezidenția de onoare a acestui Rege viteaz și înțelept. Sub puternicul Său scut și al tuturor urmașilor Săi ea își va îndoi energia pentru păstrarea pe vecie a unității și libertății noastre naționale prin puterea invincibilă a culturii.

Închinându-ne memoriei lui Avram Iancu și a tuturor aceluia, cari au adus jertfa iubirii lor pe altarul idealului nostru național și jurând credință neclintită acestui ideal, în extaz de fericire strigăm astăzi:

Trăiască Maiestatea Sa Regele Ferdinand, Trăiască Maiestatea Sa Regina Maria.

Trăiască Altețele Lor Regale Principele și Principesa moștenitoare.
Trăiască Dinastia română și România Mare, unită pe veci.

M. S. Regele a răspuns următoarele:

«Din toată inima vă mulțămesc pentru călduroasele cuvinte cu cari ne întimpinăți în mijlocul «Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român» și la rândul Meu salut cu deosebită dragoste pe toți membrii «Asociațiunii», mulțumindu-le încă odată pentru alegerea Mea ca Președinte de onoare.

Intr'un chip fericit ați orânduist aici în Câmpeni adunarea din anul acesta odată cu centenarul nașterii lui Avram Iancu, marele luptător din anii 1848 și 1849 pentru drepturile noastre naționale.

Cinstirea bărbaților însemnați cari și-au dat întreaga viață pentru binele obștesc este o stântă datorie, căci altfel am arăta că n'am merită să se jertfească pentru noi.

Cunosc frumoasa menire a «Asociațiunii» și jeleritele greutăți ce a întimpinat în desrobirea ei.

Prin vitregia de veacuri a fostelor stăpâniri poporul român a rămas prin cultură în urma tuturor națiunilor conlocuitoare și numai cu mari jertfe din partea lui și cu devotamentul și răbdarea de apostoli a preoțimei și a cărturarilor s'a putut înjgheba în jurul bisericii câte un mic local de lumină și mângâiere sufletească.

In cursul celor peste 60 ani de existență a «Asociațiunii», cu toate piedecile ce a gâsit în cale, a îndeplinit un rol cultural.

Frumosul muzeu din Sibiu, importanța publicațiunilor și conferințelor, dar mai ales bogata sa bibliotecă populară au contribuit mult la răspândirea culturei până în păturile cele mai adânci ale poporului.

Astăzi însă, când vă stă înainte un câmp liber pentru desfășurarea întregii d-voastră activități, înzecite și însutite silințe suntem datori să desfășurăm ca să aducem și cultura poporului român la înălțimea la care darurile sale sufletești îi dau tot dreptul să stea.

Alătura de Liga culturală, căreia după realizarea idealului național pentru care a dus lupte așa de memorabile, marele nostru învățat și istoric, care a condus-o cu atâta râvnă, a dat îndrumări noi menite să ducă la înfrățirea sufletelor prin cultură, alătura de fundațiunea culturală înființată de iubitul nostru fiu, puteți pași mână în mână la deștelenirea ogorului nostru cultural și la ridicarea națiunii prin cultură.

Țaranii din Vidra de sus în așteptarea M. Lor. Regele și Regina.

Odată cu răspândirea culturii în popor, «Asociațiunea» își va urma opera de înfrățire în toate ținuturile României întregite prin acele încântătoare manifestări ale neîntrecutei noastre arte populare.

Conducte etnografice cu feluritele industrii casnice și porturi naționale, cu minunate coruri și dansuri populare, precum au fost acelea din primăvara trecută la București,

răscolesc în sufletele noastre cele mai adânci sentimente de frăție și de iubire de țară.

Ca un semn al dragostei mele pentru «Asociațiunea transilvăneană» și în amintirea acestor serbări înălțătoare, în cursul cărora am fost înconjurați cu atâta sinceră iubire și cald entuziasm, dăruiesc suma de una sută mii Lei din care «Asociațiunea» să înființeze un fond pe numele nostru, iar venitul să se întrebuințeze pentru ajutorarea tinerimei la învățarea meserilor și a industriei casnice.

Din tot sufletul vă urez spor bun la muncă».

Oratorul festiv al secțiilor a fost dl prof. univ. din Cluj,
Dr. Silviu Dragomir:

*Sire,
Marită Doamnă,*

Trei sferturi de veac s'au strecurat, de când plaiurile aceste adumbrite de brazi seculari răsunau de chiotul de izbândă și cântecele de vitejie ale Moșilor. Lăncerii lui Avram Iancu cutreierau, zi și noapte, acest cuib cald al Câmpenilor, care a dat adăpost celor mai străluciți eroi ai poporului nostru. Aici, în cartierul general al «legiunei aurarie gemine» feseau planuri perfecții legiunilor și tribunii poporului. Un tânăr de-o maturitate neobișnuită la vârsta sa, inzestrat de Dumnezeu cu tot ce-l poate face să pună stăpânire pe sufletul semenilor, conducea staturile politice și operațiunile de războiu. Avram Iancu, Regele Munților, a fost legat de pământul, care l-a născut, prin mii de fibre, dar mai ales prin partea de pasiune, insuflețire și energie, care a cheltuit-o din belșug, în mediul admirabil de potrivit pentru luptele și aspirațiile sale.

Evenimentele, cari au dat un relief atât de strălucitor figurei sale de erou și apostol martir, s'au petrecut într'o epocă deosebit de vajnică pentru poporul românesc de dincoace de Carpați. Dar pe cât de scurtă și fulgerătoare a fost desfășurarea lor, tot pe atât de adâncă și trainică a rămas întipărită în memoria generațiilor, cari le-au succedat.

Sire,

Dacă privim mișcarea Românilor ardeleni din anii 1848 și 49, când personalitatea lui Iancu a devenit istorică, trebuie să ne dăm seamă, că ea a fost cea dintâiu afirmare politică conștientă și energică a poporului nostru. Lipsiți de condițiile esențiale, între cari se poate face o politică națională, supuși încă și în jumătatea primă a veacului XIX, unor concepții medievale de drept, cari îi apăsau cu greutatea lor de plumbi Români din Ardeal au săvârșit, totuș, una din minunile, pe cari prevedința ni le-a rezervat darnic în drumul către realizarea firească a idealului național,

Generația dela 48, a fost, într'adevăr, vrednică de clipa măreață, pe care a trăit-o și dacă aspirațiile sale au rămas neîntâmpinate, sămânța împrăștiată cu atâta generozitate avea să încolțească încurând și să dea roadele dorite.

În acelaș moment, în care Simeon Bărnuțiu ridică, în Sibiu, drapelul naționalismului curat, în tot Ardealul se auzeau, tot mai deslușit glasuri hotărâte, cari încercau să formuleze programul național: la Cluj o pleiadă de tineri entuziaști aveau curajul să susțină, chiar și în întrunirile ungurești, dreptul limbei noastre, la Orăștie se plămădi atunci un admirabil ultimat către dieta din Cluj, în Blaj, Lugoj și Brașov tineretul înflăcărat, profitând de o mai mare libertate de acțiune, se dovedi bine preparat pentru o propagandă imediată, iar în Târgul-Mureșului, unde se adunase un număr considerabil de juriști și avocați români, proclamarea minimului de postulate naționale trezi un vifor de proteste din partea po-

M. S. Regina întrând în casa lui Iancu.

pulației maghiare. Din acest mediu și inzestrat cu tot bagajul ideilor de libertate și democrație ale timpului, apare, alături de tovarășii săi, Avram Iancu. Tânărul modest și sănguincios, prietenul devotat și tovarășul vesel de până aci fu, pare-că transfigurat. Noul val, ce străbătea Europa îi răscolii sufletul, care păstră, fără indoială, ca o moștenire sfântă, pomenirea răsbunării lui Horia.

În acest chip începe epopeea lui Iancu și se desfășoară treptat din ajunul adunărilor naționale ținute în primăvară și până la cea de a treia adunare dela Blaj.

În acest răstimp ideea națională realizase progrese uriașe. Ca un râu cu matca plină, cu cât își purtă mai departe valurile, cu atât își deschideă tot mai largă și mai luminoasă ținta izvorărei sale: restituirea acestui popor, de obârșie nobilă, în drepturile sale firești. Piedecile, pe cari le

întâmpină cele două delegații românești trimise la Cluj, Pesta și Viena, în loc să stângă avântul tineretului, îl îndrituiră la o acțiune și mai violentă «Brațele noastre», spune Iancu într'una din scrisorile sale «din 15 Mai până la ora cea fatală deschise au stat, ne-am oferit fraților maghiari de cei mai sinceri amici pentru toate adversitățile timpurilor viitoare, numai să ne garanteze naționalitatea, pe temeiul dreptului egal. Dumniilor însă, în loc de-a dobândi inima unui popor compact din mai multe milioane, întrebuițară sbiciul teroristic». Intr'adevăr, Ungurii, chiar și cei mai dispuși a face concesii «cetățenilor de buze române», nu recunoșteau nicidecum deplina îndreptățire a națiunii române. Atât proiectul de lege al baronului Wesselényi, cât și cel alcătuit de comisiunea zisă regnicolară se întemeiau pe concepția despre unitatea națională a statului maghiar și erau departe de-a mulțumi măcar pretențiile celor mai moderați. Dar în afară de împrejurarea, că dorințele juste ale Românilor au fost desprețuite și refuzate, în Ardeal se instăpâni un adevărat regim de teroare. Chiar și după statisticile oficialității austriace numărul jertfelor culese dintre intelectualii și țărani români a fost foarte considerabil: peste patru mii de vieți omenești au botezat cu sângele lor primul avânt de libertate al națiunii române. Numai în partea sudică a Transilvaniei, în județele conduse de Sași, precum și în Țara Oltului mai găseau adăpost cei refugiați dinaintea furiei, care se deslănțuise. Versul popular din acel timp zugrăvește admirabil icoana acestor stări:

Dragă țara Oltului,
Câte lunci
Atâtea cruci,
De-a dragul să te tot duci.

Dar țara Ardealului,
Câte lunci
Atâtea furci,
De urât să nu te duci.

Iancu suferise în răstimpul acestor prigoniri mai mult din pricina, că eră osândit să aștepte cu răbdare, până când energiile neamului său se adunau pentru a stoarce cu puterea brațelor, ceace bărbații politici ai Românilor n'au fost în stare să obțină pe cale legală. Neastâmpărul său din acel timp fu potolit, în fine, prin noile hotărâri ale adunării din Blaj, între cari cea mai de căpetenie a fost, fără îndoială, înființarea gardei naționale române. Astfel constituî Iancu legiunea din Munți, căreia îi dete numele de legiunea auraria gemina, în vreme ce Axente Severu își adună cetele la Blaj, Constantin Romanu la Reghin, Nicolae Solomon la Hațeg, Popoviciu Marțianu la Sebeșul-Săsesc, iar Vasile Moldovanu la Cetatea de Baltă. Comitetul din Sibiiu proiectase să înarmeze 16 legiuni cu un uriaș efectiv de 195 mii de oameni, dar se văzû în curând în imposibilitate de-a câștiga un număr atât de mare de arme. Generalul Puchner, care rămase în Ardeal să reprezinte pe împăratul din Viena, n'a avut niciodată încredere deplină în Români și de aceea nici nu le-a dat, decât un

număr prea neînsemnat de arme. O statistică oficială din Septembrie 1849, când s'au cules armele de către armata austriacă și dela populația română, ne spune exact cifra armelor ce au fost distribuite prefectilor români, în cursul revoluției: 2120 arme militare, 480 flinte cu percusiune, 1802 arme de vânat și 598 carabine. Dintre aceste arme legiunile lui Iancu și Buteanu nu au primit mai mult ca 1200 arme bune, astfel că și Moții au fost nevoiți a se înarma cu furci, coase și mai ales cu lănci, pentru a nu întâmpina pe dușman cu brațele goale.

Pentru a înțelege, totuși, succesul strălucit al acestor armate de legionari trebuie să pomenim faptul, ce surprinde pe oricine răscolește arhivele guvernului maghiar din timpurile acelea: unanimitatea cu care țaranul nostru s'a ridicat deodată în toate ținuturile locuite de Români. În fiecare zi Kossuth primea rapoarte dela comisarii săi despre revolta populației ro-

M. S. Regina și A. S. Principele Carol părăsind Biblioteca din Vidra.

mâne, care se împotrivesc mai ales recrutărilor forțate ale cărmuirii. Interesant e, că asemenea mișcări sângeroase au fost în ținutul Oraviței, între Lugoj și Lipova, în regiunea Aradului, apoi în Chioar, Sătmar și Maramurăș, prin urmare tocmai în regiunile, unde comitetul național nu ajunsese a organiza rezistența. Comisarii guvernului unguresc recunosc, că mobilul principal al acestor mișcări era instinctul de conservare națională. Cu atât mai vârtos alergă deci poporul sub drapelul prefectilor săi și în nu mai puțin ca opt zile, se putu înghieba o armată formidabilă de aproape patruzeci de mii de oameni, care făcu expediția de desarmare a orașelor și taberelor ungurești înșiruite pe linia, ce duce dela Teiuș până la Cluj. Era prin urmare terenul deplin preparat pentru această mișcare națională; poporul aștepta cu înfrigurare glasul conducătorilor săi și când văzu, în fruntea cetelor, cari inundau văile, pe Avram Iancu, instinctul popular, care ara-

reori se înșeală, recunosc în el pe eroul visat, pe Craiul Munților. În aceasta consistă taina popularității, pe care și-o câștigă repede și pe care, deși destinul îi hărăzi lungi ani de suferință, nu o mai pierde niciodată. Evenimentele ulterioare din Decembrie 1848 și până în toamna anului următor, justificară pe deplin nădejile legate de tinărul Iancu. El știu să țină piept și cu un dușman mai puternic și închis în cordonul său de fier, izbuti să zdrobească, una câte una, armatele, cari se încumetau să pătrundă în munți.

Cu deosebire în răstimpul cât fu izolat în munți faima sa crescă și numele său de viteaz se răspândi pe tot pământul românesc. Inafară de cordonul lui Iancu situația politică se schimbă în defavorul cauzei noastre. Nepriceperea și lipsa unui plan unitar de operațiune pricinuiră incurând înfrângerea și disolvarea armatei imperiale din Ardeal. Ungurimea prinse din nou curaj, astfel, că satele românești, dela Cluj până la Brașov, fură asaltate și decimate din nou de către voluntarii și honvezii unguri. Goana după fruntașii români fu deastădată și mai crâncenă. Cei mai mulți se refugiară la Iancu în Câmpeni, unde, mai ales după-ce și comitetul național prezidat de Bărnuțiu, trebui să fugă peste Carpați, se constituise un adevărat sfat național. Dar și bătăliile, cari se angajară în felurite puncte ale cordonului erau mai înverșunate: o luptă pe viață și pe moarte începuse. Ungurii surescitiți de rezistența grandioasă, ce li se opunea, duceau acum un adevărat războiu de exterminare împotriva noastră, care ar fi prăpădit toată floarea Ardealului fără de eroismul Moșilor lui Iancu.

Tabăra din Câmpeni eră ultima speranță a luptătorilor, cari apărau cu desnădejde cordonul morții. Înștiințat prin ștafete despre toate fazele acestui războiu, Iancu trimitea ajutoare, în timpul cel mai scurt, pretutindeni, unde primejdia se apropia. Făcând neincetat drumul între Câmpeni și Abrud, între Abrud și Mihăileni, unde aveă comanda prefectul Buteanu și unde, din Februar până în Aprilie, luptele n'au contenit nici o clipă, Iancu nu numai îmbărbătă cetele de Moși, cari il priveau cu mândrie și satisfacție, ci știă să verse curaj și în inima tovarășilor săi, prefecti și tribuni, cari aveau momente de șovăire. De aceea sunt caracteristice cuvintele lui Simion Prodan Probu, care păzea cordonul între Aiud și Teiuș: «ni-se par mai bune și mai dulci poruncile tale și poporul cu peste fire iubire ascultă glasul tău; când le citesc o carte dela tine parecă reînviie». Poporul credea în eroul său, cum, în ceasurile grele ale crizei dela începutul anului 1849, credea tot Ardealul în acest mântuitor. Avram Iancu răspundea însă, de fapt, acestor nădejdi. El organiză, cu multă dibăcie satele în lăuntrul cordonului, pentru a asigura ordinea și ordinea, atât de necesare într'o cetate închisă ca munții. Făcū recrutări noi pentru a spori numărul luptătorilor și stărui atât de mult la comandantul cetății din Albalulia, încât obținū, în fine, la 20 Februarie 1849, o cantitate mai mare de muniție și un tun mic, de un funt.

Până atunci Românii nu dispuneau decât de tunuri de stejar. Ele se făceau din fier vărsat, căptușit cu lemn, cu cari trăgeau o singură dată pentru a speria pe inamic. Așa spre pildă în lupta de pe Vârful Trainișului lângă Huedin, Moșii au pus în acțiune două tunuri de lemn, pe cari

au fost nevoiți pe urmă a-le lăsa în mâna dușmanului. Prin Martie încercă un ceasornicar din Abrud cu numele András să verse tunuri de fer, dar nu izbuti. În aceeaș vreme însă un Câmpenar, Nicolae Mucea, izbuti a vărsa trei tunuri, dintre cari unul a fost dat lui Axente, care l-a dus la Blaj, iar după terminarea războiului a fost așezat în cetatea din Alba-Iulia. Al doilea n'a reușit. Pe acesta l-a dus Iancu la Vidra, unde l-a păstrat câțeva vreme, și după revoluție, iar al treilea a fost pus în funcțiune, însă fără de succes, în cursul bătăliilor, ce s'au dat mai târziu. Muniția și tunul primit din Alba-Iulia le aduse la Câmpeni căpitanul de geniu Oprea Circa, la a cărui stăruință se hotărâse colonelul apărător al cetății să le trimită lui Iancu. Aceasta e istoria tunurilor lui Iancu, despre cari bătrânii noștri vorbiau cu atâta eatusiasm.

Terasa din fața caesi lui Iancu.

Iancu prevăzuse, că în primăvară Ungurii se vor opinti din rășputeri pentru a cuceri Munții Apuseni, ultima citadelă, care rezistase cu izbândă. Nu numai motive de ordin strategic, ci mai vârtos cele de ordin politic îl îndemnau pe Kossuth să soluționeze cu vârful sabiei chestiunea română. În scrisorile sale intime se plânge de atâtea ori de punctul vulnerabil al politiceii sale, care eră Ardealul. Prin urmare aici dușmanul era așteptat; Iancu, Buteanu și Popa Balint vegheau cu ochi de vultur pentru a nu fi surprinși, iar Axente, care s'a retras deasemenea între acești munți ocrotitori ținea strajă, cu resturile legiunei sale, pe valea Ampoiului. Lupta, care se încinse, în Maiu și Iunie, cu Hatvani și Kemény Farkas fu o încăierare năpraznică. Iancu își legitimă misiunea, ce o luase dela poporul, care, după o robie milenară, își servea acum pentru întâiadată o satisfacție strălucită. «Ne-am încrezut în Dumnezeu și în dreapta noastră cauză și ne-am pregătit să primim pe dușman cum se cuvine» spune Iancu în graiul său ce

ne evoacă pilda marilor voevozi, biruitori în lupte și smeriți în fața puterii divine, care i-a făcut slujitori credincioși ai poporului.

Dar biruințele secerate cu atâtea jertfe impuneau noui îndatoriri eroului. Comitetul național nu mai există, frunzații din Sibiu redactau petiții către Împăratul cel tânăr, încercând să-l convingă despre dreptatea cauzei noastre. Acasă, în Ardeal, politica naționalismului intrasigent o reprezintă acum Avram Iancu. Să nu ne închipuim însă, că la vârsta sa tânără, abia trecuse de 24 ani, n'ar fi dispus de maturitatea, pe care o reclamă rolul de reprezentant politic al unui popor. Dar omul faptelor, smuls din mediul singur propriu filnței sale, se mistuie ca o făclie aprinsă în întunerecul nopții. Frământările politice, cari au succedat epocii glorioase de lupte, au fost pe cât de vajnice, pe atât de dramatice. Sufletul lui Iancu inadaptabil cu atitudinile, cari înecă idealul visat într'un compromis tranșant și de dragul unor anume interese personale reprimă porniri sincere, mari și trainice, izvorite din adâncul masselor, acest suflet generos, nu s'a putut îndoi în fața realităților politice, pe cari le-a creiat viața.

Sire,

Situația politică a Românilor din Ardeal în criza grea din acea vreme nu mai deschidea perspectiva luminoasă de anul trecut. Delegațiunea, care lucrase de mai multe luni în Viena, așteptă zădarnic răspunsul Împăratului la petiția din 25 Februarie 1849 și la «urzoriile» numeroase, prin care se cerea o soluție. Postulatul de unire a tuturor Românilor din monarhia austriacă într'un singur corp național nu obține aprobarea Curții. Ministrul Bach se pronunțase la 10 Martie împotriva acestui program național, din motive de oportunitate lesne, de înțeles amănă răspunsul așteptat de frunzații români, pe cari îi amenință, totuș, cu vorbe și promisiuni. El izbuti să târăgăneze acest joc perfid dela începutul anului 1849 și până către finele lui Iulie, când răspunsul său, ce echivală cu un refuz, izbî ca un fulger delegațiunea română, din care făceau parte nu numai Ardeleni, ci și Bănățeni, Ungureni și Bucovineni. Câtă distanță dela programul generației de atunci și până la ofranda imbiată cu anume rezerve. «Mântuirea națiunii române, condițiunea dezvoltării ei de sine, a ridicării și a existenței ei ca națiune, precum și împlinirea chemării ei în interesul monarhiei întregi, prin urmare, practica punere în lucrare a principiului egalității de drept față de națiunea română, într'adevăr nu stă în desbinarea ei, ci numai și numai în împreunarea tuturor Românilor din monarhia austriacă într'un singur corp, cu declararea pământului locuit de națiunea română ca țară ereditară». La acest program Bach le răspunde: «Românii sunt ridicați la egală valoare și la egale drepturi cu celelalte națiuni și prin aceasta le este garantată egala dezvoltare a naționalității lor, precum și participarea la instituțiunile libere comune, acordate tuturor popoarelor din imperiu, între marginile precizate în constituție». Dar delegația dela Viena replică cu deplină îndreptățire, ca «un asemenea drept va fi literă moartă pentru Români, dacă nu se vor uni toți într'un singur corp național față de celelalte națiuni conlocuitoare, corp cu totul independent, atât cu privire la administrație, cât și la legislativă».

După intervenția rusească Curtea din Viena nu mai avea motiv a se teme de Românii ardeleni și, de fapt, încurând după aceea, ministrul Bach, care era sigur de izbânda desăvârșită a armatelor austro-ruse, opri pe delegații noștri de a se iscăli drept reprezentanți ai națiunii române, dela care n'au primit nici un mandat. Evident, că ei deveniseră incomozi reacțiunii, care învălu pe tinărul Habsburg și care era departe de-a sublinia în dicționarul său cuvântul de grațitudine.

Avram Iancu fusese ținut în curent cu fazele acestei politici până către jumătatea lui Martie, când desființarea comitetului prin învingerile generalului Bem îi luară posibilitatea de-a se mai informa. Dar și din câte cunoscuse până atunci din manifestațiile imperialilor în Ardeal și-a putut în-

M. S. Regina în Vidra de sus.

chiegă convingerea, că neamul său își poate găsi mântuirea numai în sine însuși, în puterea brațului său vânjos și în sufletul său eroic. Avem știri, cari ne îndreptățesc a susține o asemenea afirmațiune. Intre ele mai întâiu legăturile lui Iancu cu A. G. Goleșcu (Arăpila), vărul Goleștilor, un naționalist inflăcărât și un bărbat politic, care avea mai multă experiență politică și un orizont mai larg, decât Ardelenii. Goleșcu veni către Crăciunul anului 1848 la Câmpeni, unde stete aproape două luni, ca oaspe al lui Iancu. În toată această vreme distinsul boier muntean, discută cu Craiul Munților sorțile de izbândă ale revoluțiunii române. Cunoaștem din scrisorile sale multe din părerile, pe cari le-a împărtășit atunci fruntașilor noștri. El «se amorase» de Iancu într'atâta, că îi descoperi planurile, ce și le făceau emigranții entuziaști din Muntenia. Cetindu-i corespondența sa din Constantinopol și Paris, îi arată, că Ioan Brătianu, «comisariul nostru din Paris», cum spune el, lucrează și în interesul Românilor din Austria și că «în amestecătura aceasta grozavă» trebuie să se «constitue» *Romanismul*,

imperiu român din cele opt milioane de suflete românești. Datoria lui Iancu este de-a «constitua pe cei 4 milioane de Români de către Austria», în vreme ce Gheorghe Magheru va avea gloria să câștige izbânda în principate. Când scria aceste șire lui Iancu din Zlatna. Goleșcu primise tocmai știri dela Brătianu, că Franța și Anglia vor să silească pe Ruși de-a evacua principatele și că în chipul acesta, lesne se poate naște o conflagrație europeană, o amestecătură grozavă, din care poporul nostru poate numai profita. În fine Goleșcu aduce și o învinuire justă politicei ardelenice: «Frate Iancule! Românii din Ardeal sacrifică viața pentru naționalitate și ei nu caută să trimită oameni în Paris, Berlin, Viena, Francfort, spre a culege rodul ce trebuie să iasă din lucrurile făcute cu sângele a mii de Români și cu averea a sute de sate pustiite. Înzădar va sămăna cineva, dacă nu ne vom gândi și la secerat... Acum sau niciodată putem face și treaba noastră, făcând pe aceea a altora. Astă împrejurare favorabilă este rimisă de prevedința Românismului. Să căutăm ca Românul murind pentru împărat, să moară și pentru națiunea sa. Precât este de însemnătate mare a avea arma în mână și a onora cu triumfuri pe bravii noștri apărători, onorându-ne noi înșine, cănd onorăm bravura și eroismul lui Iancu, pe atâtă este și până în mâna omului... spre a storcea foloasele bravurei pe calea diplomatică». Asemenea sfaturi și zăgrăvirea unor planuri atât de mărețe vor fi impresionat profund pe Iancu, cel mai fanatic adept al libertății naționale, care pentru noi, cum ne-a învățat istoria, nu s'a putut realiza fără de realizarea integrală a unității naționale.

Căpitanul Ivanovici, după terminarea revoluției, face, în raportul său, următoarele constatări interesante: «Din Muntenia s'au refugiat în Ardeal (la Iancu) însurgenții Goleșcu, Ionescu, Bălăceanu, Andreianu și Vișian (Racovița). N'am reușit să stabilesc de cătră cine au fost trimiși în prefectura de aici. Împreună cu prefectii Iancu, Buteanu și Dobra ei ținneau fără de teamă (unverhohlen) cuvântări împotriva armatei și împotriva prea înaltei case imperiale». Deci Iancu, conștiiu de răspunderea, care apăsă umerii generației sale, împărtășea ideile Goleșcului: luptă în contra Ungurilor alături de Habsburgi a fost o tactică momentană impusă de împrejurări, iar nu un principiu politic! «Nu fiți mici la credință», spunea Iancu în Iunie 1849, «înșelându-vă, că noi am fi oarbe instrumente ale Camarilei și că principiul nostru ar fi singur negru-galbinism, după cum vă place a crede. Nu, domnilor, nu! Noi suntem oamenii libertății! Pentru asta am revoltat, pentru asta ne-am vărsat și suntem hotărâți a ne vărsa sângele până la ultimul Român». Cine vorbește astfel, știe ce vrea și prin această se deosebea Avram Iancu de o seamă dintre contemporani: el se considera instrumentul națiunii sale, pentru a cărei izbândă lupta. De aceea când veni la Câmpeni Nicolae Bălcescu, celălalt apostol al naționalismului, deși recomandă o tactică imposibil de urmat, împăcarea cu Ungurii, fu primit cu căldură de cătră Craiul Munților. În fond crezul lor eră identic: unul spunea atât de frumos în graiul său, ce fascina, că «până când un popor nu va exista ca națiune, n'are ce face cu libertatea», ceea ce Iancu se străduise a dovedi că fapta. După încheierea revoluției Bălcescu nu pregetă a aduce eroului nostru prinosul său de admirație,

caracterizând actele de vitejie ale lui Iancu: una din faptele cele mai minunate ale acestui minunat al XIX-lea veac. Dar și Avram Iancu trebui să-și întipărească atunci adâncul sens al adevărului rostit de Bălcescu, cu intuiția unui profet: Garanția cea mai temeinică a naționalității Românilor din Transilvania stă în libertatea Munteniei și Moldovei». El trase liniile programului politic, pentru a cărei realizare Majestatea Voastră, Sire, ați tras sabia vitejească, pentru ca prin eroismul și jertfa de nesfârșită măreție a ostașului român, să desăvârșiți opera generațiilor mari ale neamului românesc.

Câtă dreptate avea Eudoxie Hurmuzaki, farul luminos al fraților bucovineni, să fixeze, la sfârșitul anului 1849, următorul bilanț: «Din parte-mi, chiar deși ultima mișcare a Românilor nu ar fi avut alt spor, eu totuș aș binecuvântă apropierea duburilor, unirea inimilor, frățietatea ca-

M. S. Regina în Câmpeni.

acterurilor, solidaritatea soartei, combucurarea și compătimirea unuia eu toții și a tuturor cu unu, care au izvorit din acea mișcare și prin care răslățitul trup al națiunii noastre, fără îndoială s'au indedit și s'au închiegat». Relațiile lui Iancu cu Goleșcu, Bălcescu, dragostea sa pentru Racovița, nepotul Goleștilor, care s'a luptat în legiunea lui Iancu și entuziasmul, cu care îi dădea știri din Moldova, Nicolae Ionescu, care a petrecut vre-o trei săptămâni în tabăra lui Iancu dela Câmpeni, dovedesc, de fapt, această apropiere a duhurilor și unire a inimilor românești.

Odată cu înaintarea armatei austro-ruse, regiunile românești din Ardeal, cari au stat aproape o jumătate de an sub ocupația ungurească, se umpleau din nou de viață. Oamenii se întorceau, rând pe rând, în satele pustiite și părăsite, dornici de o viață nouă și plini de nădejdi pentru un viitor mai fericit. Mai ales intelectualii români, cari au suferit nespuse de mult, se bucurau de zorile libertății făgăduite. Iancu, înconjurat de cele

opt tabere de Moși, vedeă că Ungurii nu-i mai pot smulge izbânda stăruinței eroice. Cordonul din Munții Apuseni rezistase în mod strălucit. În 8 August Nicolae Bălășescu îi scria din Sibiu: «Frate Iancule! Generalul Lüders m'a invitat să te înștiințez, că în zilele apropiate sosește la Alba-Iulia. Nu uită să te prezinți la el cu câțiva flăcăi aleși. Vei primi dela dânsul și câteva daruri. Frate, bine să grijești, nu cumva să-ți pătezi numele, pe care ți l-ai creiat. Noi privim la tine, ca la soarele de miazăzi». Iancu se prezintă în Orăștie, împreună cu Axente și cu tribunul Szentiváni, generalului Lüders, care știu să aprecieze, în cuvinte elogioase, serviciile aduse cauzei de către Români din Munți. În raportul prezentat Țarului Nicolae, generalul rus zugrăvește pe Iancu în modul următor:

«Iancu, sufletul mișcării românești, a cucerit nețărurita încredere și dragoste a poporului său. Ori unde se arată, îl primea cu entuziasm; toate privirile se îndreptau către dânsul și națiunea română în el vedeă pe eroul și ocrotitorul său».

Iancu mai ținu taberile sale adunate până către sfârșitul lui August 1849. În 22 August el trimise doi delegați la comandamentul din Cluj, pentru a-l anunța, că e gata să-și demită oamenii, după ce dușmanul a fost înfrânt. Ofițerii austriaci din orașele ardelen, instigați de Sași și de Unguri, începură a lua o atitudine tot mai dușmănoasă față de Români și denunțurile lor răntăcioase sporeau în măsură, în care cetele înarmate refuzau a depune armele în massă, ca și când ar fi fost învinși. Iancu se duse la Sibiu de două ori să protesteze și numai după ce văzută, că o rezistență față de reaua credință a clevetitorilor nu mai are nici un rost, dete poruncă oamenilor săi, să prezinte armele comisiilor, cari le adunau din comună în comună.

Prin urmare, îndată după revenirea Austriacilor îl izbî pe Iancu îngratitudinea lor. În loc de-a aprecia după cuviință jertfele aduse de Români, îi tratau din nou cu neîncredere și în loc de-a răsplăti credința lor, comitetul național fu desființat și toate măsurile de represiune, care se luară, fură aplicate și în contra noastră. Abia câțiva din funcționarii instalați pe la numeroasele administrații fură recrutați dintre Români și nimic, absolut nimic, nici o măsură, nici o lege, nici măcar o făgăduință vagă nu mai dădea vre-o nădejde fruntașilor români, că lucrurile se vor schimba în spre mai bine. Nici delegația dela Viena, a cărei conducere o luase Ion Maiorescu, nu mai primi vre-un răspuns favorabil. Ba după ce se întoarse Șaguna acasă, fruntașii români deveniră incomozi pentru noul regim, care plutea în apele reacțiunei celei mai negre.

Lovitura strașnică primită de poporul său nu-l durea pe nimeni mai mult, ca pe dânsul. Cum încrederea în eroul național nu dispăruse, de câte-ori o nouă desiluzie încercă pe fruntași ori pe popor, privirile tuturor se așteptau, iarăși, spre munți:

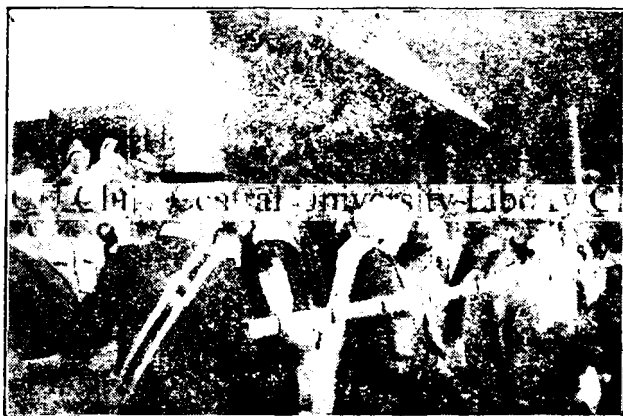
— Ce face Iancu?

— Ce spune Iancu?

Dar Iancu nu mai putea să ajute poporul său. Biurocrații reacționari îi păzeau fiecare pas: Se temeau de el. În Decembrie 1849 fu chiar arestat în piața Halmagiului, dar poporul adunat în număr mare, îl eli-

beră. Nici călătoria, pe care o făcu la Viena, la începutul anului 1850, pentru a se prezenta împăratului nu amelioră situația politică. Iancu fu primit cu amabilitate din partea lui Francisc Iosif, a cărui privire odihni pentru un moment asupra chipului frumos al inimosului Moș. Dar tânărul împărat stetea atunci prea mult sub înrăurirea cercurilor reacționare.

Atitudinea, pe care o avu Avram Iancu, în chestia decorațiilor, cu prilejul ultimei petreceri în Viena, ne desvălește un colț din sufletul său. Țarul Rusiei, la propunerea generalului Lüders, decorase pe câțiva din foștii prefecți ai legiunilor, între cari, firește, și pe Avram Iancu. Aflând aceasta guvernul austriac se grăbi a distribui și el decorații pe seama fruntașilor români. Dar nu toți primiră distincțiunile oferite. Mai ales refuzul lui Iancu făcu senzație. Poliția din Viena interveni atunci și-l invită să spună motivele, cari îl determină a nu primi decorațiunea. Iancu dictă într'un proces verbal declarațiunea sa motivată. Se pare, că poliția nu

M. S. Regina la Vidra de sus.

îndrăzneă să prezinte ministerului acest proces verbal. Il chemă încă odată, invitându-l să se pronunțe scurt, fără motivare, că primește decorația sau ba. Iancu răspunse: ba. În Februarie 1851 Iancu se duse, din proprie inițiativă, la poliție și spuse, că persistă pe lângă cea dintâiu declarație, pentru că cum ne informează Bărnașu «să nu socotească cineva, că nu primește crucea, fiindcă nu s'ar zice onorat pe sine și ar disprețui darul împărațesc, ci numai din cauză, că vrea, ca mai întâiu să se decoreze națiunea sa cu îndeplinirea promisiunilor». Peste câteva zile, poftit de poliție, Iancu plecă acasă, unde avea să primească lovitura cea mai strașnică prin nedreptatea, care se pregătea Moșilor. Când se făcu conscripțiunea cadastrală, vre-o 20 comune ale Moșilor cerură, ca proprietatea unor păduri din munți, deținute pe nedrept de fisc, să se treacă pe

numele lor. Iancu le luă apărarea și ca avocat se strădui a le câștiga dreptate. Dar când administrația aplică violență, Moșii protestară furtunos. Acest proces îi măcină, încetul cu încetul, energia, iar când tribunii săi cei mai viteji: Mihaiu Andreica și Nicolae Corcheș fură arestați, o adâncă amărăciune îi copleși sufletul.

Călătoria împăratului Francisc Iosif în Munții Apuseni, în vara anului 1852, accelera desnodământul fatal, iar arestarea și insultele primite în temniță făcură să izbucnească boala cu toată puterea.

*Sire,
Mărită Doamnă,*

Istoria Românilor din Ardeal nu are o pagină mai luminoasă, ca această mișcare, izvor inepeizabil de reconfortare sufletească pentru generațiile, cari i-au urmat. Noi am crescut sub vraja povestirilor duiioase, cari încoronau fruntea senină alui Avram Iancu, Regele Munților, cu o cunună împletită din florile celei mai curate mândrii naționale. Bătrânii noștri, tribuni sau lănceri ai eroului, ne-au învățat să vedem în el simbolul, prin care revoluția dela 1848 a căpătat semnificația adevărată. «Nu vă rugăm să cereți pedeapsă asupra lui Hatvani», spunea Iancu către un eliat al Ungurilor, «că cu ce i-am fost dator, i-am plătit, nimic rămânându-ne înapoi de-a mai pretinde». Plătind opresorilor pentru un trecut de durere și de suferințe, el a binemeritat recunoștința poporului, din care a răsărit. Iar dacă, răpus de ingratitudea legendară a stăpânirii habsburgice, ceea ce a fost omenesc și trecător în ființa sa a sucombat, astăzi din adâncul mormântului, unde zace alături de cei mai iubiți tovarăși, sufletul său înălța-se-va lămurit pentru a sprijini mersul spre lumină al urmașilor, cari de-a pururea vor binecuvânta și slăvi pomenirea sa!

*Să trăiești, Sire!
Să trăiești, Mărită Doamnă!
Trăiască Augusta Dinastie!
Trăiască și înflorească România!*

După dl Dragomir a luat cuvântul I. P. S. Sa Mitropolitul Primat Dr. Miron Cristea:

*Sire, Doamnă, Domnișă,
Domnilor Miniștri,
Iubiților ții sufletești,*

Dintre toate ținuturile și dintre toți «codrii verzi de brad și câmpurile de mătase» ale pitorescului nostru Ardeal, «Munții Apuseni» merită în cea mai largă măsură întreaga luare aminte a poporului român și a cercurilor lui conducătoare, căci în timpuri de grea cumpănă și apăsare, de aici din sufletul neprihănit al țăranilor acestor istorici munți a izbucnit ca apa dintr'un izvor cristalin de munte *conștiința națională* multe veacuri înăbușită de aici s'a pornit cu elementare forțe furtuna, care a adus Românilor de dincoace de Carpați *tablele legii*, scrise nu cu slove slabe pe lespezi trecătoare, ci săpate adânc în inima tuturor Românilor de faptele

glorioase ale mucenicilor, ieșiți din sânul acestor munți și crescuți în atmosfera curată a sufletului iubiților noștri Moși, pilde strălucite și neîntrecute de jertfă pentru glia strămoșească, pentru Țară și românism.

Demnitatea de neam a Românilor ardeleni nicăieri și nici odată n'a fost ridicată la o înălțime mai mare, ca prin sabia lui Iancu și prin bravura ostașilor săi. Iancu a întărit acești munți, nu cu ziduri, ci cu entuziasmul fiilor săi, într'o cetate neînvinsă a românismului, căruia i-a dat hrană continuă întărind pe toți în nădejdea unor zile mai bune, de deplină libertate, și în conștiința națională, care a creiat România întregită, unirea neamului.

Viața lui Iancu și a soților săi în munca de desrobire a fraților, va rămâne pentru toate generațiile viitoare o pildă de vecinică recunoștință.

Țărani din Câmpeni în așteptarea M. Lor Regele și Regina.

Biserica română din țară nu numai ia din tot sufletul parte la aceste festive manifestări de generală recunoștință, ci și cu *multă mândrie*, fiind conștie că ea a crescut poporul în duhul care să inspire pe acești eroi. Și de aceea tocmai zilele și faptele lui Iancu au cristalizat cunoscuta de-
viză: «Preoți cu crucea în frunte, căci oastea e creștină».

Acestui adevăr istoric îi da glas gura poporului în semnificativele versuri:

«Sus pe vârful muntelui,
In cetatea Iancului,
De trei zile, de trei nopți
Cânt-o sută de preoți:
Și se roagă și se închină
Pentru tabăra română».

Ba mai mult, preoții nu numai s'au închinat, ci nu s'au subtras — în acele zile atât de sărace în conducători pricepuți și specialiști — nici dela participarea *activă* în luptele lui Iancu, aducând jertfe însemnate și subliniind și prin faptele lor și ale colegilor lor din alte timpuri și alte părți adevărul că «crucea și spada» au susținut neamul și i-au întemeiat Țara de azi.

Poate, că Dumnezeu va produce cu timpul și minunea, ca «spada» să fie înlocuită cu alte mijloace umanitare, cari să rezolve conflictele dintre popoare și Țări și să intruzeze în viața popoarelor dreptatea cu toate virtuțile și consecințele ei.

Dar «crucea», semnul jertfei pentru binele obștesc, trebuie să rămână în viața poporului român și pe viitor, și ea va rămâne în veci simbolul și mijlocul cel mai efectiv pentru a îndrepta neamul pe căile adevăratei civilizații și a unui statornic progres, și pentru crearea de eroi, cari să garanteze existența neamului.

Ca purtător al acestei cruci creștinești și românești, găesc în aceste sărbătorești clipe că ar fi inutile aceste și alte asemenea festivități, dacă în fața mormântului și a memoriei lui Iancu și a faptelor sale reînviată de atâția distinși oratori, precum și în fața Maiestății Sale Regelui Ferdinand, care cu jertfele mari ale credinciosului Său popor și-a croit însuși titlul de Rege al tuturor Românilor și în fața celei mai iubite Regine, care ne-a fost și este un înger păzitor al destinelor României, nu ne-am face examinarea și mărturisirea propriului nostru suflet, constatând, întrucât suntem vrednici de moștenirea lui Iancu și a semenilor săi, mucenici ai cauzei naționale și premergători ai întregirii neamului.

Desigur, nepoții în eroism ai lui Iancu, cari s'au jertfit pentru întregirea neamului, au fost vrednici de memoria lui; și pot cu vrednicie dormi somnul de veci alături de țărâna lui și de gorunul lui Horea. Ei au eliberat pământul robit, ridicând sus steagul libertății și dând avânt vieții românești cu toate *comorile ei sufletești*. Rezultatul e uriaș, căci — după vorba Sfintei Scripturi — «Ce folos de am dobândi lumea întregă și ne-am pierde sufletul». Călăuzit de acest suflet, Ardealul românesc face progrese laudabile, cari vor deveni tot mai evidente îndată ce numeroasele școale și așezăminte de cultură vor putea da numărul cerut de muncitori destoinici în agrul culturii naționale și al muncii sociale și economice, cari îi așteaptă cu nerăbdare.

Grație legilor de unificare, grație legii agrare și voinței de muncă a poporului, devenit stăpân pe țara sa, și *situațiunea materială* a poporului român din Ardeal s'a întărit mult. Și această întărire ar fi progresat cu pași mai hotărâți, dacă atâția nepoți nevrednici ai lui Iancu, fără suflet și fără Dumnezeu, nu ar fi preferat, necinstind memoria lui Iancu și a tuturor mucenicilor unirii neamului, îmbogățirea proprie pe socoteala celor mai vitale interese ale neamului și în favorul celorce totdeauna ne-au dorit peirea, iar nu binele.

În deosebi ni se cernește sufletul de îngrijorare când în fața memoriei eroului, care a fost «Crainul munților» și apărătorul gliei srămoșești și a tuturor bogățiilor țării, trebuie să constatăm că în multe părți ale

țării bogățiile mai mari au ajuns pe ușor și aproape în întregime pe mâni străine și de neam, și de țară și de sufletul ei.

Codrii seculari și romantici, cari ne-au adăpostit strămoșii și ne-au salvat sufletul neamului, în lipsă de cooperative naționale se exploatează de întregi colonii neromânești, din alte țări cari au dat la ținuturi întregi un caracter înstrăinat din toate punctele de vedere.

Pe această cale în era românească viața neromânească s'a întărit în multe ținuturi cu pași uriași și nu la minoritățile băstinașe ale țării cu cari împreună împărțim bucuos pământul și bunătățile lui și cu cari voim a trăi în frățească armonie, și la bine și la rău, ci oamenii venetici din toată lumea găsesc la noi neturburați teren cald de a ne duce belșugul acolo unde le-o fi și suf etul.

Țărănimea din Vidra în așteptarea M. Lor la casa lui Iancu.

În fața acestei situații buciumul Moșilor trebuie să repete pentru toată țara tot mai des și mai intensiv refrenul lor :

«Munții noștri de-aur plini»,
«Iar noi slugi pe la străini».

Acest memento, care a rămas tot actual cere grabnice remedii. Și nu există un singur român cu inimă și cu ochi observatori care să nu simtă că această situație înăbușă în ținuturi întregi viața poporului autohton și prezintă pericolul grav care culminează într'un început de a se înstrăina și sufletul țării. Iată pentruce cea mai patriotică datorință ne cere a găsi momente pentru signalizarea răului.

Desigur probleme multiple și grele bat la poarta vieții noastre publice, așteptând dela cei de sus rezolvirea. Aceștia însă, oricari ar fi ei, și oricât de bune intenții, și oricât de largă bunăvoință ar avea, nu sunt în stare a le cuprinde singuri toate. Mântuirea poate veni numai dacă toți

câți au cădere și răspundere întru împlinirea poruncilor de sus, fie mic, fie mare, vor fi la locul lor stârpind și îndreptând incorectitățile și relele, slujind neamului, iar nu lui Mamona.

Dea cerul ca festivitățile acestor zile și memoria faptelor mărețe ale înaintașilor, reinprospătate să răscolească conștiința tuturor, îndreptând munca, faptele și energia tuturor în alvia care să reverse tot belșugul țării asupra așezămintelor ei, chemate a consolida, întări și conduce scumpa țară românească spre ținta istoriceii sale meniri.

Amin.

In numele bisericii unite române a vorbit I. P. S. Sa Mitropolitul Blajului Dr. Vas. Suciu:

*Sire,
Doamnă,
Altețe Regale,*

Locul sfânt, pe care stăm, bogat în suferințe, ne aduce aminte și de măreția anilor 1848—1849, măreție izvorâtă din jertfe fără seamăn. Aci și petrecea nopțile în priveghiere, fără somn, Avram Iancu, nebiruitul Craiu al Munților, cu tovarășii lui de luptă. Îngrijași de soarta poporului și dornici de o soartă mai bună, ei oferiau, toți împreună și fiecare în parte, avutul și tihna și odihna și viața sa, pe altarul națiunii.

Munții și văile din jur, udate mai înainte cu lacrimile suferinții și cu sudori de sânge, fură îngrășate mai apoi cu sângele eroilor, născuți din opresiune. Libertatea, egalitatea și frățietatea națiunii române eră ținta finală a durerilor și suferințelor lui Avram Iancu și a soților lui de principii. Acestea aveau să incolțească în țărâna trupurilor celor legați de glie și să crească la căldura împrumutată din văpaia inimii lui Avram Iancu și a celorlalți prefecti și tribuni, fără deosebire de clasă socială și confesiune. Se trată cauza neamului românesc și întreg neamul trebuia să o ducă la izbândă.

Grație acestora: libertatea, egalitatea și frățietatea *individuală* s'au și dobândit, baremi pe hârtie; iar libertatea, egalitatea și frățietatea *națională* fuseseră rezervate jertfei celor 800,000 ostași români și dragostei de neam, fără păreche, a Maiestății Voastre, viteazul lor căpitan.

Sire! Fericită a fost hotărârea, care ne-a adunat aci, ca să facem pomenirea *eroului între eroi*, pomenirea lui Avram Iancu. Ni s'a dat prilejul să ne achităm de plăcuta datorință a recunoștinții față de celce a trăit și s'a jertfit pentru neam. «Aduceți-vă aminte de mai marii voștri și văzându-le sfârșitul, să le urmați credința» (Evrei 13).

Mulți au fost bogații, încunjurași și lingușiți de sute și mii. Mulți au fost potențații, înainte cărora se plecau mulțimile. Și au fost mulți învățații, adorați de nenumeratele cete de elevi. Dar odată cu viața li-a apus și vaza. Abia unde și unde câte un suspin, eșit din vre-un piept interesat, la mormântul încă proaspăt, mai da dovadă că au fost și ei odată. Stima și reverința lor n'au ajuns până la noi. Au trăit pentru sine și și-au

luat plata în viață. «A murit bogatul și l-au îngropat». Iară noi ne plecăm genunchii înaintea memoriei lui Avram Iancu, odinioară erou năbiruit, iar pe urmă pus în fiară de un jandarm și pălmuit. Ne închinăm unui omneom, ne închinăm umbrei lui Iancu, cum zicea el, căci Iancu murise după credința lui. Și nu-l avem mai puțin drag în starea-i de deplâns, de cum îl admirăm în timpu-i de mărire.

Unii sfinți în dragostea lor mare au înebunit pentru Hristos, tot așa și Avram Iancu pentru dragostea lui de neam. Jertfele de sânge ale poporului românesc el le vede zădărnice prin intriga acelora, pentru cari se luptase. Fiu al naturii, fiu al munților, ca în general și ceilalți ardeleni, el era sincer în toate faptele sale, întocmai ca natura. El nu cunoștea meșteșugirea și prefăcătoria, ori cunoscându-le, nu voia să le urmeze. Inima lui, aprinsă de focul dragostei, nu cunoștea târguială pentru poporul său.

M. S. Regele în drum spre Muntele Găina.

Nu era politicos, nu era diplomat. Ii trebuia dreptatea integrală, neprecupețită, dacă nu, nimica. A refuzat și decorațiunile imbiate, căci nu pentru ele și nu pentru sine s'a fost luptat el. El voia să vadă decorată națiunea cu împlinirea promisiunilor, căci pentru aceasta se jertfise, el și poporul său.

Această sinceritate, această desinteresare și neingrijire de sine, *acest altruism*, practicat de Iancu în toată viața lui, sunt principalele motive, pentru cari el a rămas mare și iubit de contemporani, venerat de noi și de urmașii noștri. El n'a voit să-și mântuiască sufletul său, îngrijindu-se de sine, ca apoi să și-l piardă, fiind el'atunci mort pentru noi, ci a voit să-și pună sufletul său pentru poporul său, ca să-l moștenească în veci, fiind viu și poșenit până va fi neam românesc pe acest pământ.

Sire! Pronia divină conduce popoarele după firea lor de ființe raționale, înzestrate cu minte și voință liberă. Le trimite din timp în timp conducători cuminți și pilduitori aleși. Această prevedință dumnezeiască

ne-a dat în vremea din urmă dovezi nefindoienice de o îngrijire specială. Și cine ar putea să conteste, că n'ar fi un act al acestei provădinte speciale și o fericitoare făgăduință chiar numele de botez a lui Avram Iancu? Numele «Avram» își are însemnătatea sa. Dumnezeu schimbase odinioară numele lui Avram în acela de Avraam, tocmai fiindcă îl destinase să fie părintele multor generații. Nu ar fi oare cu puțință, ca Dumnezeu, prevăzând timpurile în cari trăim și în cari la noi, ca și pe airea, aproape toți caută ale sale și aproape nime ale lui Hristos, — ca să zic cu apostolul, — să se fi îngrijit în dragostea Sa specială față de noi, ca eroului nostru să i se dea numele de Avram, tocmai cu scopul, ca să ne arete că el are să fie părintele și pilduitorul multor generații, cari întocmai ca și el să-și uite de sine și să se uite exclusiv la binele neamului? Nu e cu neputință!

Acum sunt 26 ani, tinerimea română din Ardeal depusese pe mormântul lui Avram Iancu o cunună de lauri cu o panglică de tricolor național, cu inscripția: «Dormi în pace! Noi veghem». Iar eu, în numele bisericii mele românești unite, nu doresc altceva, mare suflet, iubitor de neam, decât ca credința mea în generațiile, cari îți vor urmă pilda, să nu fie numai o credință, o inchipuire, ci o realitate.

Aceasta: pentru înflorirea neamului și pentru strălucirea Tronului.

Să trăiți Sire!

Să trăiți Mărită Doamnă!

Să trăiți Altețe Regale!

Trăiască Augusta Dinastie!

Ca sol al Basarabiei a rostit o simțită cuvântare I. P. S. S. Arhiepiscopul Chișinăului Gurie:

Sire,

Mărită Doamnă,

Altețe Regale,

Domnilor Miniștri,

Onorată adunare,

Astăzi toată lumea românească dela Nistru pân' la Tisa își îndreaptă ochii minții spre mormântul dela Țebea a eroului nostru național Avram Iancu, precum în 1848 toată lumea privea spre Munții aceștia Apuseni, căci numai aici Românii de sub comanda lui Iancu erau liberi, cei din vechiul Regat fiind sub protectoratul Turciei și ocupațiunea rusească, cei din Bucovina sub austriaci și cei din Basarabia sub Ruși. Aci 40 mii de Români luptau pentru drepturile naționale contra Ungurilor, pentru libertate și dreptul în biserică și școală.

Noi, Basarabeni, eram despărțiți cu două ziduri de aceste locuri românești, și puțin am auzit despre Avram Iancu... Numai acum, când zidurile au căzut și noi Românii am scăpat de robie și ne-am unit sub sciptrul Majestății Sale Regelui tuturor Românilor Ferdinand I., mulțămită serbărilor ce se fac, vom înștiința mai bine despre faptele «Craului Munților» Avram Iancu și ne vom însufleși cu ideile de cari eră condus el, de

libertate națională, de iubire de neam și țară, de devotament Regelui și Dinastiei.

Avram Iancu a fost îngropat nu la Cluj, nu la Sibiu sau Alba-Iulia, unde trăiau cei dela conducerea țării, ci la Tebea — un sătășor mic românesc... În aceasta vedem semnul, care ne arată că Avram Iancu prin activitatea lui nu căută mărire, ci numai binele norodului din care făcea parte... și precum când eră student nu se amestecă cu fiil de baroni și magnați, ci petrecea numai cu Românașii săi... așa și a rămas credincios Moșilor, pân' la sfârșitul vieții. Și Regele nostru Ferdinand, unind sub sceptrul Său pe toți Românii, a fost numit de basarabeni Regele Țăranilor, cu cari a biruit și a dobândit libertatea, pentru cari a luptat și Avram Iancu, Regele Moșilor.

A. S. Principele Carol în drum spre Muntele Găina.

Desnădejdea de a vedea nația română câștigându-și drepturile ei, această stare sufletească îi pricinuiă mari dureri lui Iancu în viață și neliniștit a rămas sufletul lui și după moarte.

Preasfințiților Stăpâni, cari avem putere de a lega și deslega păcatele oamenilor! Să luăm în considerare vremurile și împrejurările grele din viața eroului nostru și astăzi să-l deslegăm de această greșală, când vedem că idealul — libertatea națiunii și unirea Românismlui s'a înlăptuit, — și să zicem: «Frate Iancule, Regele Moșilor, liniștește-te, dormi în pace, Ferdinand I, Regele țăranilor-români, a rupt lanțurile robiei, a eliberat nu numai pe Transilvăneni — pe Moși, ci și pe Bucovineni și pe Basarabeni. Și toți Românii cu însuflețire cântă unirea și libertatea, și plini de devotament către Tron și Dinastie strigă: Trăiască Regele Ferdinand, trăiască Regina noastră Maria, trăiască Dinastia!

Să-mi dați voce să mai adaug câteva cuvinte la adresa «Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român». Aduc salutul meu din partea Basarabenilor asociațiunii «Astra», care în timp de 60 ani a luctrat pentru ridicarea culturii românești în mijlocul Domniilor voastre cu mult succes și atât de adânc a dezvoltat sentimentele naționale în inimile Transilvănenilor!

Noi am rugat mai înainte pe președintele societății, pe dl Goldiș ca să ne ajute și pe noi basarabenii. Acum îmi adresez cererea mea către Maiestatea Sa, Președintele de onoare al Astreii, și rog ca să vină Societatea culturală «Astra» și în Basarabia, dar să ne aducă mai multă cultură și mai puțină politică...

Ca delegat al «Academiei Române» a vorbit dl fost ministru Octavian Goga.

Sire!

Istoria de veacuri a Ardealului românesc e istoria de lacrimi și de umilință a unui popor orfan.

Din toate apăsările trecutului jugul feudalității ungurești a durat mai mult. Pretutindeni domnia străină ne-a încâtușat energiile de viață, aici însă s'a așternut peste noi ca o nenorocire vecină cu moartea, fiindcă în deosebire de alte părți, generațiile noastre de iobagi ardeleni, părăsite în cursul vremii de cătră conducătorii lor, au suferit neconținut o întreită mucenicie: de sânge, de lege și de clasă. Una din aceste primejdii să fi fost ar mai fi putut miji flacăra desrobirii, laolaltă ele s'au transformat într'un blăstăm fără apărare, într'o crudă încercare venită par'că de sus, la care nu se putea răspunde decât cu plânsul, cu eterna obidă sufltească a tuturor sclavilor. Iată de ce povestea noastră deaici e o lungă plângere în surdină, revărsată în doine, ticluită în petiții la împăratul sau oftată în rugăciuni la Dumnezeu. Ardealul o mie de ani și-a muiat desnădejdea în jale și s'a mângâiat cu visul. De douăori el totuși a lovit, cu sete crâncenă și cu avânt înfricoșat, dospit din impulsuri seculare. În amândouă rândurile lovitura lui a pornit din acelaș loc, care prin vitejie legendară a răscumpărat aureola bărbăției îngropate și-a dat unui popor oropsit unica zestre de înălțare morală.

Acest loc e Țara Moșilor.

Moșii apar astfel cu o specială prerogativă în istoria noastră. Neamul lor vâjos adăpostește singura tradiție de eroism pe care vremea vitregă nu ni l-a putut înfrânge. În munții Abrudului continuatorii vechii așezări romane, ca într'o cetate izolată de slăbiciunile vremelnice, au păstrat reflexe întârziate de gloria străbună. Cu toată robota lor zilnică acești copii ai codrului și-au menținut dorul de libertate. Când tot Ardealul se legănă în tânguire neputincioasă, în văgăunile lor fermentă revolta. Ei ne-au învățat mai întâi să plătim cu sânge, nu cu lacrimi, ei au introdus virtuțile războinice pe-un pământ biruit, ei reprezintă acțiunea într'o lume coplesită de visare mistică. De pe culmile munților apuseni a strigăt pentru întâia-

oară răsvrătirea, ca un buclum precursor al redeșteptării generale. Moșii sunt Tirolul nostru, pumnul Ardealului, iar cele două inimi mari în care a clocotit uraganul, sunt eroii lor: Horia și Avram Iancu.

Amândouă figurile trecute în mitologia populară se găsesc într'o perfectă înrudire organică. Au pornit și unul și altul dela aceeași vatră țărănească, au crescut în aceleași patimi și au încarnat aceleași năzuinți ancestrale. Lupta lor s'a desfășurat pe un fond comun, având un obiectiv unic și mijloace la fel. Concepția politică de care s'au călăuzit și care a determinat prăbușirea lor tragică a fost aceeaș iluzie deșartă a împăratului dela Viena, cea mai tristă și cea mai scump plătită erezie a ideologiei noastre de veacuri. Ce-i desparte însă pe cei doi martiri ai Moșilor, e cadrul vremii în care s'a deslănțuit epepeia lor, cortegiul de loziuce și de evenimente, care i-au întovărășit pe câmpul de bătaie. Horia e revoluțio

M. S. Regele pe Muntele Găina.

narul țaran, care intrupează instinctele de viață ale unui popor prin prizma revendicărilor locale. Drama lui e un preludiv numai al reînvierii, care așteaptă în umbră. Iancu însă, o verigă într'un lanț de evoluțiune universală, se înfățișează dela început într'o armură complexă de luptător pentru soarta integrală a unui neam. El e soldatul conștient al ideii naționale, a cărui spadă lovește dela înălțimea unor principii imutabile de acord cu catechismul epocii lui. Prin Horia țâșnește un fulger răsleț din viforul unui popor, prin Iancu cere cuvânt poporul însuș, cu adevărurile programatice asvârlite în cumpăna istoriei. De aceea răscoala lui Horia e o platformă morală fără consecințe și transformări de domeniul realității, câtă vreme revoluția dela patruzeci și opt rămâne ca o înaltă semnificare politică, prin care s'a inaugurat istoria modernă a românismului, deschizând drumul desrobirilor viitoare.

Se va găsi oare cândva meșterul iscusit, care, despiciând întâmplările și cântărind faptele, să construiască această pagină strălucitoare de demult? Va veni poetul să lumineze cu razele lui în sguduitoarea tragedie sumbră, ori istoriograful să descifreze fața vremii în toate tainele ei și să ne dea eternul omenesc din sbuciumul lui Avram Iancu, îndeplinind astfel o operă de educație națională?

Personalitatea mortului dela Tebea se desface din galeria trecutului apropiat, investită cu o excepțională valoare morală, din care posteritatea și mai ales zilele noastre tulburi ar putea să desprindă linii simple și mari. Peste tot pleiada vizionarilor ardeleni dela patruzeci și opt, cu sufletul lor romantic, cu concepția eroică, care le străbătea crezul politic și cu idealismul luminos, care-i povățuia, înfașează o culme pe care de-atunci și până astăzi generațiile de epigoni n'au mai fost în stare s'o atingă. Sforțarea poporului nostru de-a elabora la el acasă cuvintele de ordine ale frământării continentale din această perioadă a dat roade. Din ceata iobagilor asupriți s'au improvisat repede cărturarii lor în oameni politici cu o limpede intuiție a situației, și când a sunat ceasul, acești preoți și mireni dela sate într'un elan vijelios au încins spada, devenind prefecți, tribuni și centurioni, reîmprospătând astfel pe un colț de pământ uitat un aspect mișcător din antichitatea latină. Sub conducerea lui Șaguna, profotipul cel mai distins al eclesiastului militant produs de istoria noastră și cu îndrumarea lui Simeon Bărnuțiu, profesorul cu suflet de apostol, un șir întreg de fruntași au răsărit fanatizați de idee. Eră mișcare, patimă, îndrăsneală în rândurile lor și hotărârea nestrămutată de a și duce cauza la biruință.

Din primele zile ale fierberii din Ardeal s'a ivit pe planul întâi alături de dânsii silueta tânărului avocat din Câmpeni, care da un relief cu totul deosebit comitetului național de-atunci. Avram Iancu descindea cu o structură sufletească particulară. Urmașul lui Horia aducea cu sine mândria aspră a Moșilor, acea pornire furtunoasă de plată și răsplată, care înroșise odată crestele munților cu focul revoluției. În vinele lui svăcnea sângele ferbinte cu descărcări violente de pasiune elementară. Credințele vremii și evenimentele din jur agitau cu o putere înzecită acest temperament de erou. Firea lui Iancu, caracterul distinct și unic al țaranului dela Vidra, a smuls dela început mișcarea dela patruzeci și opt din ogașa bătătorită a suplicațiunilor seculare către «prea înălțatul cezaro-crăiesc scaun» și i-a dat un caracter revoluționar. Ființa lui îmbibată de fanatism a dominat masele din primele clipe. Acest tânăr de douăzeci și cinci de ani, cu graiul respicat și scurt, cu scilpiri de oțel în adâncul ochilor albaștri, și-a dat seama că numai armele pot hotărâ într'un proces de veacuri, care a batjocurit până la sânge plebea năpăstuită. La adunarea de pe Câmpul Libertății în 3/15 Maiu, la Blaj, Iancu a venit în fruntea Moșilor organizați militărește, gata să înfrângă orice val inoportun de cumințenie iobăgească. Peste capul episcopului Lemeni și al canonicilor lui supuși stăpânirii ungurești, sarcasmul lui a plesnit ca un bici de foc. Dincolo de îngrijorarea căpeteniilor circumspecte, tribunul dela Câmpeni rodia tinerețe, nervi și optimism. Prin el a primit mișcarea noastră nota vitejieii și romantismul de epopie. În sfatul conducătorilor Iancu și-a impus pecetea lui defini-

tivă. Înalta prevedere politică a lui Șaguna și cumpătul diplomatic al înțeleptului arhieru, unite cu viziunea istorică a lui Simeon Bărnuțiu se complectau admirabil cu acest om de acțiune, care în comitetul dela Sibiiu, într'o memorabilă ședință, prelungită de calcule și temeri, a tăiat scurt discuțiile savante: — *Domnilor, vorbiți înainte, eu plec în munți și fac revoluție!*

Ce a urmat, se știe e prima noastră afirmare a ideii de libertate politică, cea dintâi campanie ostășească în războiul de neam. Avocatul Avram Iancu a pledat cu sabia în mână cauza românismului. Prefectul de lănceri întors între Moșii lui s'a dovedit un strălucit șef militar. Ca împinși de o chemare magică, i-au roit împrejur ciobăranii și ciobanii din văile Crișului și ale Arieșului. S'au aprins focuri pe culmi, a început să sune tulnicul de brad, s'au pornit carele lăncului de care plânge și azi poezia populară și tunurile de lemn au fost urcate pe vârfuri la trecători. Agerul prefect, frumos, drept și încrezător crai al munților, se ivea pretutindeni pe calul lui alb ca un zeu al luptei. Prestigiul lui personal întretinea și cohesiunea și disciplina acestei armate de țărani. Cele două invazii ungurești din munții Abrudului, sugrumate în sânge sub cutropirea Moșilor, au arătat lumii la ce grad de conștiință cetățenească se ridicaseră jobagii Ardealului și ce bloc de granit erau piepturile lor. Toată vremea Iancu a fost comandantul necontestat, adorat de mulțime. Oastea lui n'a cunoscut o clipă de înfrângere. Armatele imperiale au fost bătute de rebelii unguri, prințul Windischgraetz a fost alungat de Kossuth peste granița Ungariei, baronul Puchner cu austriacii lui bine înarmați a fugit din fața lui Bem la Râmnicul Vâlcei, când în munții Abrudului flamura noastră fălăia triumfătoare. În acest timp de aproape doi ani când Avram Iancu a desfășurat o acțiune proprie fără nici un ajutor din partea autorităților militare imperiale copleșite de-o frică meschină, eroul dela Fântânele, paralel cu mișcarea armată, avea și o intensă activitate politică. Cuibul lui de stânci devenise focarul redeșteptării naționale românești de pretutindeni. Fie că îndrumă linia de conduită a tovarășilor săi din comitetul național sau primea emisarii guvernului dela Dobrișin, fie că urmărea planurile curții dela Olmütz, Iancu concentra atunci destinele neamului în mâinile lui. Sub ocrotirea munților neînvinși, la lumina unui foc, țaranul din Vidra și generosul boier muntean Bălcescu, urzeau pentru întâia oară pe urmele mortului dela Turda, visul unirii tuturor. Până târziu, după venirea Rușilor în țară el, a fost un factor activ al echilibrului politic, chibzuit și desfăcut de prejudecați, neavând alt punct fix în căușetarea lui decât soarta integrală a neamului.

După strălucirea orbitoare a venit prăvălirea în prăpastie, cea mai întunecată tragedie, care putea zdrobi sufletul eroului. Perfidia Vienței a transformat repede un popor birutor într'un popor mucenic. Absolutismul austriac ca o nouă pecingine s'a așternut deasupra Ardealului, trecut din ghiarele brutale ale nemeșilor unguri în sforile abile ale polițiștilor austriaci. Sub apăsarea regimului s'au prăbușit teorii politice și gânduri de regenerare. Fruntașii noștri au luat lumea în cap sau și-au atârnat spada în cui, așteptând zile mai bune. Sufletul nedomesticit al lui Avram Iancu n'a putut suporta odioasa încercuire. Ca și mai înainte a tresărit cu aceeaș

patimă în fața robiei. El, care-și hrănea avântul din impulsuri atavice și simțise cu toată carnea lui măreața dramă, în minte cu făgăduințele de ieri și în urechi însă cu strigătul năvalnic al gloatelor dela Mărișel, nu putea privi cu brațele încrucișate rușinea și nu-și inchipuia să trăiască ca un modest cancelist aulic sau ca pensionar austriac din mila vulturului cu două capete. O nouă revoltă l-a aprins și i-a adus pierzarea. Se știe calvarul lui dela Viena, după ce în cabinetul împăratului a respins decorația: — *Nu ne-am luptat pentru jucării, — vrem drepturi, Maiestate!* Se cunosc loviturile groaznice de mai târziu: închisoarea din cetatea dela Alba-Iulia, unde l-au ferecat în lanțuri și l-a palmuit un căpitan austriac pe Craiul Munților! Ce vifor pustiitor trebuie să fi băntuit în aceste clipe în sufletul Promoteului înălțat! Ce umbre fugare se vor fi abatut peste fruntea lui, pe care strălucea cununa de raze a unui popor întreg! Eșit de după zidurile negre, eroul umilit eră pe marginea abisului. Ce putea face el? Drumul lui nu mai avea întoarcere. Să se înmarmeze cu scripte și documente, ca să susție o plângere străveche, stropită cu sânge? Să apere ca avocat la tribunale nemțești pădurile Moșilor cerșetori? Nu mai eră ieșire, Avram Iancu trebuia să cadă, trebuia să dispară din circulație, ca să intre în imperiul legendei și să diriguiască de acolo cu neinduplecata putere a morților crezul unui neam...

A urmat deci fatalul sfârșit de dramă, zguduitor și mistic ca o tragedie shakespeareiană. Iancu s'a întors acasă în munții lui robiți iarăși, de astădată rob și el, înfrânt în credință și batjocorit în amorul propriu. O perioadă de singurătate dărză a premers melancoliei, care l-a înfășurat pe veci. În casa dela Vidra, înconjurat de tribunii, cari l-au mai rămas, sub ochii înlăcrămați ai unui tată țaran, tăcut și reflectând par'că în privirile duse crâmpie dintr'o glorie apusă, el s'a închis ca într'o criptă mortuară. Erau zadarnice toate indemnurile prietenilor, invitațiile la dieta dela Sibiu, planurile de memorandum la împăratul... Iancu eră protestarea mută a decepției generale și eră prizonierul demnității sale rănite. În această postură l-a surprins călătoria împăratului Franz Iosif în Ardeal, vizita tânărului monarh în Țara Moșilor. Toate stăruințele prietenești de atunci, cu tot mirajul unor avantagii politice pe seama alor săi, nu l-au putut îndupleca să apară înaintea Domnitorului. Vizita plâpândului Habsburg s'a desfășurat într'o atmosferă de amarăciune și doliu. Fostii lănceri, lănceri lipsiți de comandantul lor, se nițau cu sprâncenele încruntate la acest convoi nedorit. În fața casei cu șindile dela Vidra nu așteptă decât tatăl eroului, întinzând un păhar de vin oaspelui cu un gest liniștit de politeță patriarhală. Avram Iancu pregătise acest gest de mușcătoare ironie și se afundase în codru ca un vultur cu aripile zdrobite, aruncând prietinelor săi sentința lapidară ca un dicton biblic: — *Toate sunt înzadar, un nebun și cu un mincinos nu se pot înțelege...*

De aici înainte o singură dată l-au mai putut urni din pasivitatea lui. În năzuința de a-și crea un acord cu împrejurările, conducătorii politicii ardeleni au făcut totul ca să curme protestarea solitarului din Munții apuseni, care imprăștia sugestii neplăcute Burgului dela Viena. S'au dus deci la dânsul, l-au acoperit de muștrări, i-au insinuat ca confundă binele:

public cu rosturile lui și cu puterea l-au dus la Sihju. Iancu târit le-a ascultat argumentele, le-a primit programul. Cine știe ce prăvăliri surde se sbăteau în tăcerea lui? O mare bucurie îi înșenină pe toți la gândul că actul de sumisiune a tigrlui imblânzit va avea o reală contravaloare politică. O delegație de fruntași la dus la principele Schwartzenberg, guvernatorul Ardealului, care i-a strâns mâna cu satisfacție și l-a poftit zâmbitor să șadă: — *Also, was wollen die Rumänen?* Iancu, ca la lumina unui fulger, va fi văzut atunci toată fatalitatea unei istorii milenare. A zîmbit și el prințului și a răspuns cu ochii rătăciți: — *Serenissime, o academie de drept la Sibiu și o baie de vapori la Vidra!*

În clipa aceea a nebunit Avram Iancu!

Zeci de ani s'a plimbat mortul viu pe poienele dintre brazi, peste mormintele unde dormeau lăncerii lui. Descult, sdrențos, ca un rege Lear, rătăciă Craiul munților, cea mai înfricoșată icoană a dărăpănării unui popor chinuit. Pe la târguri și pe câte o culme de deal, se ivea făptura lui pribeagă. Moșii alergau la el să-i atingă genunchii ca pe niște moaște și sdrențele lui ca o binecuvântare. Avram Iancu scotea un fluier de cireș și cântă marșul lui: *«Astăzi cu bucurie Românilor veniți, pe Iancu în câmpie cu toții îl însoțiți!... Țăranii știau cântecul atât de bine. În cadentele lui bătuseră pe Hatvani și sdrobiseră odinioară legiunea cu chivărele cu cap de mort. Ca un cor din tragediile lui Sofocle înconjurau pe titanul căzută și plângeau...*

Într'o zi l-au găsit mort pe o bancă, cu fața întoarsă spre cer și l-au îngropat sub gorunul lui Horia, la Țebea, cu o piatră albă la căpătâi, într'o groapă împrejmuită cu zăbrele sărace...

Gorunul îl plouă de atunci cu frunze, țărani îl cântă în balade la coarnele plugului, iar istoria noastră învață din religia lui...

* * *

Sunt vre-o cincizeci de ani și mai bine de când a murit a doua oară Avram Iancu. De atunci fața vremilor s'a schimbat printr'o cascadă vertiginosă. Credința lui s'a înfipt adânc în conștiința neamului și a ajuns la o răspântie nouă. Vișorul dela patruzeci și opt s'a pornit iarăși să zguduie catapiteasma lumii. A reinviat epopeia! Românismul s'a ridicat din cenușa ruinei universale și peste stârvul pajurei cu două capete dorobanții noștri au implântat tricolorul pe palatul din Buda...

O justiție imanentă, veșnică și implacabilă, a rectificat povestea noastră și a răsplătit martiriul eroului. În fața mormântului dela Țebea se închină o Românie așa cum a visat-o el cu Bălcescu la focal de pe creste sau cum a văzut-o ca o fantomă în arătările lui de pribeag nebun.

În decorul schimbat un alt monarh trece astăzi pe la casa Iancului. E al nostru. Vine să-i îngenunche la groapă, simbolizând recunoștința unui neam. Clipa ne covârșește cu înțelesul ei adânc, un fior de veacuri tremură în frunzele gorunului lui Horia și din troparele bizantine flutură eternitatea peste capetele noastre. În coborârea amurgului se vor aprinde iar focuri pe culmi, fumul lor se va ridica la cer pașnic și blând, ca fumul jertfei bine primite. Târziu, în lumina albă de lună, va picură din nou glas

de fluier printre crengile brazilor, ca o chemare de departe: «*Astăzi cu bucurie Românilor veniți!*»

Ascultă, Sire, acest fluier cu toate povețele lui! E fluierul țăranilor noștri, fluierul lui Iancu, fluierul fermecat. În cântecul lui e toată mântuirea noastră!

Președintele «*Asociațiunii bucovinene pentru literatura și cultura română*», dl Dr. Vasile Gheorghiu, s'a apropiat de «*Asociațiunea*» noastră cu următoarele:

Fraților Ardeleni!

Din colțul cel mai de nord al patriei noastre întregite, de pe plajurile Bucovinei, din apropierea mormântului Marelui Voevod al Moldovii de odinioară Ștefan cel Mare, care își doarme în mănăstirea sa din Putna somnul său de veci, vin în numele «*Societății pentru cultură și literatura română din Bucovina*», ca să iau parte la aceste serbări, care s'au aranjat întru amintirea marelui fiu al Ardealului Avram Iancu.

Motivele, cari m'au determinat ca să grăbesc să vin în mijlocul D-voastre sunt ca să vă spun că mă bucur, că i-ați purtat o scumpă amintire aceluia, care întruchipă pe vremuri toate aspirațiunile unui popor, că vă fericesc pentru acest fiu mare al Ardealului și vă spun câtă dragoste și admirație i-au purtat și îi poartă și Bucovinenii celui care a fost Avram Iancu.

Căci știrea despre curajul neîntrecut al lui Avram Iancu de a-și apăra împotriva Ungurilor, asupritori pe frații săi și a cere dreptate și libertate pentru poporul său, a străbătut încă de pe atunci până pe la noi. Și până nu demult cântecul de chemare la înfrățire de arme cu Avram Iancu eră în gura tuturor studenților și cărturarilor români dela noi, mângându-ne cu el ca și cu cântecul bardului național Murășanu: «*Deșteaptă-te Române*»..., în zilele noastre de restriște, pe cari trebuiam să le îndurăm.

Și cu drept cuvânt admiram pe Avram Iancu, pentru că aspirațiunile pentru cari luptase și pentru cari și-a jertfit viața, erau și ale noastre. Precum el pentru frații din Ardeal, așa și noi ceream pentru Bucovina dreptate și libertate.

Și nu există cerinți mai firești decât acestea pentru un popor care e plin de vigoare, cum este poporul românesc.

Inzestrat cu o inteligență rară și cu o inimă blândă și bună, poporul românesc simțea, că dacă ar ajunge în situațiunea de a se putea elibera de asupritorii săi și și-ar putea cultiva liber și nestingheri de nimeni și în direcție sănătoasă facultățile sufletului său, ar putea să ajungă a fi unul dintre cele dintâi și mai ideale popoare pe sub soare. Deaceia și dorul său neîmpăcat și neatins după libertate și cultură națională.

Și când acestui dor i-se opun în cale piedici, din partea celor nedrepti și din motive josnice, atunci, precum isvorul cel limpede de apă cristală, care curge din crierii munților și din desimea brazilor, nu cunoaște piedici în calea sa, ci trece năvalnic și curajos peste strânci și

prăpăstii, tot așa și acest elementar și just dor al poporului românesc după libertate și cultură n'a putut fi stărpit din sufletul poporului românesc, doritor de viață, ci fiind împiedecat întru dezvoltarea sa, s'a tot adunat și au crescut apele sale și s'a revărsat apoi cu putere elementară peste tot cei stătea în cale amenințând pe cei, cari îi nesocotiră puterea sa de viață.

Dreptaceea figura măreață a lui Avram Iancu este pentru noi simbolul aceluia, care își iubește țara, neamul și legea mai mult decât pe sine și care în dorul său de a deschide neamului său drum larg spre libertate și cultură nu se sfiește a-și jertfi viața sa.

Și dacă asupritorii au reușit pentru un timp oarecare a pune stavilă aspirațiunilor atât de firești și juste ale poporului românesc, totuși, ei n'au reușit ca să facă ca acel izvor de apă limpede, care izvorează din adâncul sufletului românesc, să dispară sau să secătuiască.

Suprimată ridicarea elementară a lui Avram Iancu, sufletul românesc al fraților Ardeleni dă naștere câțiva ani mai în urmă (1861) în condiții schimbate «Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român, din Sibiu, «Astra».

De acum înainte această Asociație trebuie să ia asupra sa și să continue opera rămasă nedesăvârșită a lui Avram Iancu, nu mai mult pe calea apucată de el, ci pe una mult mai sigură, pe calea culturii românești.

Cam la fel s'au petrecut și la noi în Bucovina lucrurile. Străduințele de decenii ale Câmpulungienilor de a-și redobândi drepturile răpite lor de Austrieci provoacă în cele de pe urmă o mișcare puternică pentru autonomia țării și când aceasta este amenințată de un curent potrivnic, care introduce în mod forțat și și artificial în Bucovina o chestie ruteană (ucraineană), tot ce Bucovina are mai de seamă, boeri, preoți și intelectuali se grupează cam pe aceeași vreme (1862), la inițiativa marelui naționalist și boer român Eudoxiu Hormuzachi, în jurul «Societății pentru cultură și literatura română în Bucovina».

Aceleași suferinți și aceleași aspirațiuni dau naștere la 2 societăți culturale surori, una mare în Sibiu, pentru poporul de milioane al Ardelenilor, alta mică pentru frântura de popor românesc ce ne-a mai rămas în Bucovina.

Și numele lor ne spun, menirea înaltă, pe care trebuie să o împlinească mai ales acum, în patria noastră întregită.

Drept aceea cu dragă inimă am venit la invitațiunea, pe care ne-a făcut-o sora mai mare din Sibiu, ca să sărbătorim împreună aniversarea centenarului dela nașterea lui Avram Iancu.

Aduc în numele «Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina omagiul nostru de admirație și adâncă recunoștință aceluia, care a socotit mai presus aspirațiunile și mai scumpă fericirea poporului său decât binele propriu și viața sa.

«Per aspera ad Astra»! Numai jertfa pentru o cauză bună duce la adevărată mărțe!

Și iată-ne astăzi, când și cerul a binevoit a binecuvânta străduințele de veacuri ale noastre după libertate adevărată și cultură solidă, adunați

cu toți, dela cel mai mare și până la cel mai mic, pe aceste plaiuri și în aceste locuri sfinte nouă, unde a trăit și a luptat și a murit pentru noi Avram Iancu, pentruca, reamintindu-ne aici, mai bine decât oriunde, de viața și faptele lui mari și eroice, să ne încălzim și noi inimile noastre la focul sacru al dragostei lui de țară, neam și lege, pe cari a știut să le apere cu pieptul său viteaz și cu hotărârea și curajul bravilor săi Moși, cari l-au însoțit.

Glorie, glorie, glorie ție!

Și ferice de poporul care are parte de astfel de fii!

În sfârșit a luat cuvântul președintele «Astrei», dl Vasile Goldiș, ca să mulțumească tuturor pentru prezența lor la festivități și, în special, comandantului flotei britanice, amiralului Beatty și însoțitorilor săi, cari au onorat serbările, luând pre-tutindeni parte.

Dl V. Goldiș, a încheiat ședința festivă a «Astrei» cu următoarele cuvinte:

Sire!

Doamnă!

Altețe Regale!

Terminându-se ordinea de zi a acestei adunări festive, în numele «Asociațiunii» țin să mulțumesc tuturor, cari au grăbit aci să ne închinăm memoriei eroului, pe care-l serbătorim.

Mulțumesc înalt Preasfinșiților Domni Arhiepiscopi și Mitropoliți ai bisericilor naționale române, reprezentanțului Academiei Române și conferențiarului «Asociațiunii» pentru cuvintele rostite la acest prilej.

Mulțumesc guvernului țării pentru serbătorirea atât de pioasă și strălucită ce i-a făcut alături de noi Craiului nostru iubit Avram Iancu și pentru largul concurs, ce a dat «Asociațiunii» la aranjarea acestei adunări festive.

Mulțumesc Maiestății Sale Reginei și Altețelor Lor Regale pentru strălucirea ce au revărsat asupra acestor serbări prin participare.

Mai vărtos și mai presus de toate mulțumesc Maiestății Voastre, Sire, pentru prezidarea acestei adunări festive și a serbărilor de comemorare a lui Avram Iancu. Rugându-Vă să binevoiți a ridica ședința mă simt interpretul națiunii române întregi, încheind cu urarea: Trăiască Dinastia română!

Cu aceasta s'a terminat ședința festivă. M. M. L. L. s'au întreținut câțva timp cu cei prezenți, apoi s'au retras.

La ora 21 (9) s'a reprezentat în acelaș pavilion piesa teatrală în 5 acte: «*Doamna Munților*», episod istoric din revoluția din 1848, piesă în versuri de dl I. U. Soricu, în fața familiei regale și a celorlalți oaspeți. Piesa a fost jucată de artiștii ai Teatrului Național din București (dna Olimpia Bârsan în rolul principal), conduși de dl Soreanu, spre mulțumirea generală.

Pe muntele Găina și la Vidra.

La ora 8 dim. au pornit pelerinii, care cu automobile (până la Vidra de sus) — care călare, care pe jos — la muntele Găina, unde se ține în fiecare an vestitul «Târg dela Găina». La sosire pe vârful muntelui, unde se desfășoară o priveliște neuitată, a dat onorurile militare batalionul 5 de vânători de munte.

La ora 11 $\frac{1}{2}$, s'a ținut un serviciu bisericesc, oficiat de I. P. S. S. Mitropolitul Primat, asistat de P. S. S. Episcopul Nicolae al Clujului. S'a sfințit o cruce comemorativă.

Batalionului de vânători de munte din Abrud i s'a conferit numele «Avram Iancu». Cuvântarea M. S. Regelui a fost aceasta:

Ostași,

«Cinstea care vi se face astăzi, când batalionul d-voastră capătă numele celui mai mare erou național, trebuie să vă umple sufletele de mândrie.

Sunt sigur că veți ști să purtați cu demnitate numele acestui erou, care trebuie să vă fie un continuu îndemn spre fapte mari și frumoase. Am avut și voi aveți totdeauna cea mai mare încredere în armata noastră, care prin faptele ei de arme și prin sufletul mareț ce o animează a știut să câștige respectul întregii lumi.

Vă felicit pentru onoarea ce vi s'a făcut și sunt sigur că veți purta cu cinste numele marelui Avram Iancu».

Cuvântarea M. S. Regelui a fost acoperită de interminabile aplauze și urale.

Inaltul decret, citit de dl ministru de războiu, a fost acesta :

Ostași,

Astăzi sărbătorim o sută de ani dela nașterea lui Avram Iancu.

Fiu al Ardealului, născut și trăit în vremuri de grea cumpănă pentru suflarea românească din ținuturile ungurești locuite de Români, Avram Iancu a fost și va rămâne icoana firei românești, blândă și îngăduitoare numai atâta vreme cât nu i se pune vre-o piedecă drepturilor ei sfinte de a fi și de a putea propăși în liniște.

Accasta fiind caracteristica firei românești, rezultă că suflarea românească nu sărbătorește astăzi în Avram Iancu pe un răsvrătit, ci pe marele Român — de aproape un veac în urmă — care ne mai putând suferi siluirea conștiinței naționale și atingerea credinței strămoșești, a dat semnalul rezistenței, și punându-se în capul cetelor acelor cari simțeau la fel cu el, a

silit pe asupritorii neamului de pe aceste plaiuri să se întoarcă la simțul realității.

Așa dar, Avram Iancu a fost un mare suflet românesc, un erou național, care întruchipează vrednicia neamului său.

Un popor care are respect pentru trecutul său, care nu pierde nici un prilej ca să-și manifesteze recunoștința față de antemergătorii cari i-au păstrat comoara națională: *limba și credința*, este un popor menit ca să trăiască. Iată cum trebuie să ne explicăm, că atâtea inimi calde românești, venite din toate unghiurile țării — a României întregite — s'au adunat astăzi pe aceste plaiuri, cari au fost acum aproape un veac în urmă leagănul afirmării țării sufletului românesc.

Pentru a pune în evidență această tărie de suflet, comoară neprețuită a neamului românesc, pentru a cinsti pe Avram Iancu, eroul nostru național; pentru a arăta cum neamul românesc știe să aprecieze și să răsplătească vrednicia fiilor săi, Maiestatea Sa Regele — Capul oștirii — a binevoit a hotări, ca să se lege numele lui Avram Iancu de acela al unui corp de trupă, făcând alegerea în *Batalionul 5 vântori de munte*, care, de astăzi înainte se va numi: *Batalionul 5 vântori de munte Avram Iancu*.

Ostași,

Fiți mândri de alegerea făcută de Maiestatea Sa Regele. Dați-vă seamă, de legătura ce se stabilește de astăzi înainte între voi și numele lui Avram Iancu, eroul nostru național. Un moment nu pierdeți din vedere, că vrednicia voastră trebuie să se găsească pururea la înălțimea vredniciei aceluia de al cărui nume sunteți legați de astăzi înainte.

Recunoscători de această înaltă distincțiune, cu dragoste și smerenie să strigăm într'un singur glas:

Trăiască Maiestatea Sa Regele!

Trăiască Maiestatea Sa Regiua!

Trăiască Altețele Lor Regale Principele Carol și Principesa Elena!

Propășească întreaga dinastie!

A urmat apoi defilarea batalionului, având pe A. S. R. Principele Moștenitor la dreapta primului pluton.

După dejunul luat în corturile instalate pe platou s'au încins câteva dansuri naționale. La o horă uriașe a luat parte și familia regală, împreună cu admiralul Beatty — spre bucuria generală.

La ora 14 (2) a urmat coborârea cu caii. La 16 (4) a fost mulțimea oaspeților în fața casei lui A. Iancu. S'a început *Sfințirea casei lui Iancu și inaugurarea muzeului național «Avram Iancu»*. Serviciul divin a fost oficiat din partea P. C. S. Episcopului Nicolae al Clujului, Vadului și Feleacului. Iată cuvântarea rostită de P. C. S.:

Sire, Majestățile Voastre și Alteța Voastră Regală,

Ciasul în care Majestatea Voastră ați luat hotărârea de a vă lega cu întreaga ființă de soartea Țării românești, a fost un ceas plin de noroc pentru întreg neamul românesc.

Într-at acum zece ani în moștenirea neuitatului înțelept Rege-Carol, unchiu al Majestății Voastre, în clipe de grea cumpănă ați împărțait cu poporul nostru toate durerile războiului, ca pe urmă să secerăm cu toții roadele binecuvântate ale desrobirei noastre.

Majestatea Voastră ați înfăptuit întregirea neamului în hotarele etnice și ați adus în lungul și latul țării întregite cuvântul de respect și de ordine pentru consoliderea operei mărețe.

Între muttele fapte mărețe, cari vor împodobi cele mai frumoase pagini din istoria neamului nostru, socotim și actul generos, ce îl îndepliniți Majestatea Voastră împreună cu Majestatea Sa Regina și cu întreaga Casa Domnitoare la Căsuța modestă unde a văzut lumina zilei acum 100 de ani eroul nostru național Avram Iancu.

Casa aceasta sfințită prin nașterea celui mai mare erou al zilelor de de atunci, sfințită prin prezența Majestății Voastre și prin invocarea Duhului Sfânt de către Noi, va fi un loc de pelerinaj, pentru cei ce doresc să se inspire de virtuțile marilor înaintași, de dragostea de neam și lege cum și loc de întărire în patriotism pentru toți românii, chemați să aibă un rol în viața națională și culturală a poporului nostru.

Aici pot vedea și sufletul curat și mare al acestui fiu al munților noștri, pe Eroul legendar al Ardealului care în anii furtunoși dela 1848—1849 a eșit la iveală cu atâta putere, încât devenise centrul tuturor aspirațiilor naționale, idealul contemporanilor, hotărâți să scuture jugul secular, care strivea și trupul și sufletul poporului ținut în lanțurile robiei.

A căzut eroul dar ideea desrobirei n'a murit cu el. Armata română și viteazul ei-Căpitan au scos sabfa la timp ca să prăznuim zilele frumoase de azi.

Revoluția din 1848 e preludiul războiului de desrobire al Majestății Voastre. Avram Iancu e o figură epică în istoria neamului românesc.

Este prea adevărat, că timpul de 6 ani nu este suficient pentru a vindeca toate ranele seculari. Dar chiar și numai în acest scurt timp s'a făcut mult foarte mult pentru cultura poporului din acest ținut prin înființarea școalelor românești din Câmpeni, Abrud, Baia de Arieș și Zlatna cari școale vor răspândi mai multă lumină, pe aceste plaiuri date uitării de stăpânii vitregi din trecut.

Între instituțiile de binefacere socotim spitalele și orfelinatele din acest ținut create cu ajutor de stat, socotim și reînvierea episcopiei Vadului, care sub stăpânirile trecute ar fi rămas îngropată încă multe veacuri.

Pe terenul economic avem bune și întemeiate nădejdi de îndreptare.

S'a înființat industria aurului, cu capital românesc, cu funcționari și ingineri români industria lemnului cu pădurile și pășunile statului vor trece succesiv în folosul moșilor noștri, cari trebuie să rămână pe aceste plaiuri trecând numai surplusul de popor ca coloniști spre granițele de vest, unde

vor fi tot atâtea sentinele credincioase și apărători ai pământului și ai legii strămoșești.

Glasul arhanghelilor ce îl încunjură pe eroul nostru național în mormântul dela Tebea îl vor fi vestit despre zorile zilelor fericite, cari s'au revărsat asupra munților noștri și el doarme liniștit somnul cel de veci, aflând că s'a prăbușit o împărăție clădită pe nisip, o aristocrație care n'a înțeles nici odată glasul vremilor pe cari le-a trăit, și a înviat pentru poporul românesc dreptatea, pentru care el a luptat, și a triumfat libertatea pentru care el a murit moarte de martir.

Fiți bine cuvântați Majestatea Voastră înălțatul și iubitul nostru Rege, fie slăvită Majestatea Sa Regina noastră, adevărată crăiasă din povești, cu întreagă Casa Domnitoare pentru toate binefacerile câte ne-ați făcut nouă, poporului nostru desmoștenit, și bisericii noastre până ieri umilită, spre mărirea lui Dumnezeu și spre cinstea cu care V'a împodobit cel de Sus, învrednicindu-Vă a purta încă multă vreme și mulți ani fericiți coroana iubită de părinți ai celei mai binecuvântate țări din mijlocul Europei.

Poporul român declară solemn de a se face zid în jurul tronului Majestații Voastre, simbolul celor mai înalte aspirațiuni ale neamului românesc, asigurăm pe Majestatea Voastră că în acest colț de pământ aflați cel mai credincios popor al țării și cel mai puternic stâlp al Dinastiei române.

Trăiască Majestatea Sa Regele, Trăiască Majestatea Sa Regina!
Trăiască dinastia română și întreagă Casa Domnitoare!

Președ. «Asoc.», dl **V. Goldiș**, a rostit mai apoi următoarea cuvântare:

*Sire,
Doamnă,
Altețe Regale!*

Casa de naștere a lui Avram Iancu e biserică de evlavioasă închinare pentru națiunea română. Cu o sută de ani în urmă în această casă a văzut lumina zilei copilul bălăiu cu ochi albaștri, care eră sortit să devină Craiul Munților, în creerii cărora s'a născut și viteazul neîntrecut al luptelor pentru desrobirea națională a neamului românesc.

Căsuță de brad, aci, între munții pietroși și solitari, lângă murmurul neîncetat al vălcelei repezi, ce-și alungă undele spre depărtatele zări, astăzi grațitudinea pioasă a unui neam întreg Te îmbracă în haina strălucitoare a iubirii fără țarm. Slăvită ești și ai să rămâi deapururi izvor curat de hotărâri vitejești pentru neamul, care Te impresoară cu religioasă adorațiune.

Casa aceasta este proprietatea «Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român», minunat simbol al adevărului indiscutabil, că prin cultură numai națiunile pot ajunge culmile progresului omenesc.

Sta până acum solitară aci, această casă. De azi înainte deoparte și de alta ea și-a primit tovarăși buni: aci muzeul lui Avram Iancu și al revoluțiunii naționale din anii 1848—1849; colo casa națională pentru cultura Moșilor lui Iancu. Trecutul și viitorul își dau mâna aci, spunând tuturor,

cari vor veni să se închine în această istorică vale, că trecutul este temelia viitorului și numai în respectul pentru trecut și învățămintele lui poate răsar viitorul scutit de primejdii ale fiecărei națiuni.

Sfințite acum aceste clădiri prin rugăciunile pioase ale cinstiului și preavrednicului Vlădică al Vadului, Feleacului și Clujului, ele au să rămână de azi înainte mănăstire de închinare și pelerinaj viitoarelor generațiuni, cari vor veni să-și scalde sufletul în amintirea suferințelor trecute și a eroismului desfășurat pentru victoria dreptății și a libertății.

Mulțumesc Dumnezeului dreptății pentru zilele, pe cari am ajuns să le vedem cu ochii noștri trupești, mulțumesc Preasfinției Voastre, bunule păstor, Nicolae, pentru osteneala de care nu Te-ai ferit, venind aci să sfințești aceste scumpe odoare ale neamului nostru, mulțumesc mai vârtos comisiei monumentelor istorice ale Țării Românești și președintelui acestei comisii, Ministrul cultelor și artelor Alexandru Lapedatu, care cu multă dragoste de neam și neîntrecută venerațiune pentru memoria lui Avram Iancu, a pus la dispoziție sumele foarte însemnate, cu ajutorul cărora s'au putut ridica aceste clădiri.

De aci înainte ele trec toate în proprietatea și sub îngrijirea «Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român». În numele acestei «Asociațiuni» eu le primesc și le predau aci în grija nemijlocită a despărțământului nostru Abrud-Câmpeni. Domnule avocat Candin David, președinte al acestui despărțământ, Te rog să primești aceste sfinte lăcașuri sub îngrijirea Voastră. Să le păzești ca scumpe comori ale națiunii noastre.

Adânc emoționat, iară și iară, gândul meu se întoarce către Maieștățile Voastre și scumpele odrasle ale glorioasei Dinastii românești. Vă mulțumesc din adâncul sufletului, că ne însoțiți pretutindeni în acest pelerinaj de închinare memoriei scumpului nostru Avram Iancu și a vitejilor săi.

Doamne, trimite harul Țău întreg asupra Dinastiei române și a neamului românesc!

Muzeul, descris mai sus, a fost vizitat mai apoi de Maieștățile Lor, cari au plecat după aceea la Câmpeni, unde au vizitat «Industria de minereuri și lemne», apoi, în drum spre Turda, s'au oprit la mormântul Voevodului Mihai Viteazu, pe care au depus o coroană de laur.

La Cluj.

Ziua de Marți, 2 Septembrie, a fost ultima zi a serbărilor. Familia regală a sosit la ora 10¹/₂. După trecerea în revistă a companiei de onoare au plecat Suveranii spre sala festivă a prefecturii, unde i-au așteptat delegațiunile tuturor confesiunilor, a corpului consular, a diferitelor oficii, societăți culturale, etc.

La ora 12 s'au adunat cu toții în fața Teatrului Național, lângă locul rezervat pentru ridicarea statuii lui Avram Iancu. După un serviciu divin, oficiat de I. P. S. Sa Mitrop. Primat, încunjurat de I. P. S. S. Mitrop. Ardealului, de I. P. S. S. Arhiepiscopul Chișinăului, P. S. S. Episc. Clujului, P. S. S. Episc. Armatei și de înaltul cler — a rostit dl ministru al cultelor și al artelor, dl **Alex. Lapedatu**, următorul discurs:

Ați binevoit, Sire, să hotărâți ca mărețele serbări naționale pentru comemorarea centenarului nașterii lui Avram Iancu să se încheie aci, la Cluj, cu anumite acte festive, printre cari și acel săvârșit acum — un serviciu divin pe locul unde urmează să se înalțe monumentul prin care prima generație a României întregite ține să-l lase celor viitoare ca dovadă, neperitoare; nu numai a sentimentelor sale de admirațiune pentru memoria marelui Erou, dar și a puterii sale de creațiune artistică ce privește întru chiparea, în bronz sau marmoră, a figurei lui ideale și simbolizarea, în acelaș fel, a faptelor sale eroice.

În orașul acesta deci, unde, dela Unire încoace, se concentrează cele mai vrednice și laudabile silințe de a se întemeia un centru de intensă viață culturală românească, printre monumentele destinate a afirmă în chip material și plastic, acest nou caracter al Clujului, va fi și monumentul aceluia ce prin acțiunea sa istorică a impus neamului nostru de dincoace de Carpați un scop mai direct, mai precis și mai eficace al revendicărilor sale naționale, al aceluia ce a întrevăzut, încă dela început, de când posibilitățile restaurării dominațiunii române în Transilvania se arătară ca realizabile, a întrevăzut, zic, importanța acestei străvechi cetăți ca centru de viață românească. Căci lui i se atribue și cuvintele: Până nu vom trage brazdă peste Cluj, nu vom putea domină Transilvania.

Ori brazda aceasta s'a tras, nu cu plugul, ci cu sabia, așa cum eră încredințat că trebuie să facă Avram Iancu. Dominațiunea românească în Transilvania a fost restatornicită, după aproape o mie de ani dela abolirea ei. Și odată cu ea s'a întemeiat și aceea ce poate da caracter specific acestei dominațiuni — noua viață culturală românească, care pulsează cu elementară vigoare în toate părțile organismului național. O seamă întreagă de lucrări și opere se fac și se inițiază pentru a servi, ca mijloace, scopurilor acestei noi vieți, sprijinite, unele, de interesele superioare și morale ale întreg Românismlui.

După monumentală catedrală în curs de zidire, consacrată Adormirii Maicei Domnului, ziua de aniversare a intrării oștilor române în războiul pentru întregirea Neamului, după acest templu menit să preamărească gloria lui Ștefan cel Mare, ctitorul Episcopiei Vadului, și marele act al uniității noastre naționale, — se va ridica aci, chiar la umbra dumnezeescrului lăcaș al credinței noastre străbune, un alt monument, menit să preamărească virtuțile și jertfele prin cari poporul nostru a putut rezistă deasupra tuturor celorlalte și pe toți acei cari, în decursul timpurilor, au știut să dee

expresie concretă, eroică, acestor virtuți și jertfe și în fruntea cărora stă, negreșit, legendarul Craiu al Munților, Avram Iancu. Căci aceasta este, Sire, permiteți-mi să o spun, în concepția Majestății Voastre, monumentul ce va să se ridice pe locul hotărât, — monumentul virtuților și jertfelor poporului ardelean, a tuturor celor ce au luptat în numele lui pentru îndeplinirea idealului național, deplin și veșnic, ajuns astăzi.

Apropierea celor două monumente de cari vorbesc are de sigur și un sens simbolic. Prin credința creștină și prin rezistența eroică și-a păstrat neamul nostru din aceste părți mai amenințate decât toate, ființa sa națională; ca să poată ieși, după veacuri de robie, la limanul biruitor al vremurilor noastre, întreg, nealterat în toate calitățile fundamentale ale sufletului său. Lor deci, credinței și eroismului, trebuiesc să se închine cele dintâiu monumente ale dominațiunii românești în acest oraș și să fie prin apropierea lor unul de altul un simbol, un memento, pentru cei viitori că numai cultivând mai departe credința și virtuțile străbune va putea nația aceasta să îndeplinească până la capăt misiunea sa istorică.

Aceasta este și trebuie să fie înțelesul moral și național al monumentului pe care poporul întreg, în frunte cu gloriosul său Rege, își ia, prin actul săvârșit aci, angajamentul solemn de a-l ridica cu prilejul comemorării centenarului nașterii marelui Erou al Munților, monument, în care chipul lui, tânăr și frumos, de zeu al răboiului nostru de acum optzeci de ani aproape, va apare în acea minunată atitudine de viteaz, de erou, pe care o purtăm cu toții în suflete și pe care o vom avea sub ochii noștri, ca un exemplu viu de recunoștința și admirațiunea, pe cari națiunile știu să o arete și în acest fel celor mari și nemuritori ai lor.

Garanție pentru înfăptuirea cât mai curând a acestui monument ne este modul strălucit în care poporul românesc întreg, într-o desăvârșită unitate și solidaritate de simțăminte a ținut să se facă pomenirea la care am participat și mai presus de toate faptul că Majestatea Voastră, Sire, cu aceeași mare iubire și înțelegere pentru țară și neamul acesta, cu care ați binevoit să patronați toate actele mari și solemne ale vieții noastre naționale, țineți să patronați și opera aceasta.

Cu urarea fierbinte ca odată cu sfințirea celei mai monumentale catedrale din Transilvania a legii creștine ortodoxe, să se facă și desvelirea monumentului proiectat, vă rog, Domnilor, să strigăm din toată inima:

Trăiască Majestatea Sa Regele ! Trăiască Dinastia ! Trăiască România !

În numele comitetului de inițiativă pentru ridicarea statuei și ca inspector de armată a vorbit dl general de divizie **Petala**.

Doamnă,

Sire,

Domnilor,

Prezentul se închină azi înaintea trecutului, în ceasul în care trecutul strălucește asupra viitorului Aceasta este cea mai mare răsplată pe care istoria o poate rezervă unui popor conștient de datoria și de misiunea lui. Când norocul zilelor pe cari le trăește este rodul anilor de străduință

și de jertfă a înaintașilor săi, la care s'au adăugat jertfele generației de astăzi, și când tezaurul acesta al trecutului stă straja a vremurilor ce vor veni, poporul acela se poate privi drept cel mai fericit dintre popoare.

În bucuria înfăptuirilor de acum, putem astfel măsură suferințele de ieri, și înțelege datoriile de mâine. Tot scepticismul celor cari au putut spune, că «fericite sunt acele noroade cari nu au istorie, pentru că ele nu au suferit», se năruie în lumina gloriei, pe care o au numai cei cărora le-a fost dat să plângă și să lupte, să sângereze și să pătimească. Căci astăzi, când din Munții Apuseni până în inima Ardealului la Cluj, o singură voce de slavă se ridică în văzduhuri, cuprinzând în acelaș imn de biruință amintirea eroului de ieri cu triumful Regelui de azi, durerile se sting în morminte, toate nedreptățile se uită, toate rănile se închid. E marea clipă când un neam întreg se împacă cu soarta care l'a încercat.

Din suferințele și vrășmașile de până acum, rămâne doar învățătura, că nici o stăpânire și nici o putere pământească nu poate dăinui, dacă nu e înfiripată pe dreptate.

În ceasul acesta al supremei noastre bucurii, când suntem adunați pe locul unde se va înălța monumentul lui Avram Iancu, noi nu vom găsi cuvinte cari să ne îmbete și nu vom căuta a mintiri cari să ne facă să urâm, dimpotrivă vom căuta simbolul care să înfrățească și să miște sufletele noastre, iar nu să ne răscolească patimile.

În așezarea monumentului lui Avram Iancu, domnul revoluției noastre, în fața catedralei din Cluj, este mai mult decât fericită întâmplare.

Noi, cari cei dintâi am înfiripat gândul acestui monument, suntem mândri de a fi găsit și rostul acestei aproprieri. Căci astfel el, care în viață a fost un simbol de luptă și de bărbăție, după moarte va fi un simbol de pace și de dreptate înfăptuită.

Când lanțurile au căzut, când Ardealul — pământ al făgăduinței pentru noi — tresaltă de viață nouă, în pragul locașului acestui sfânt, bronzul său va fi deapaurarea pentru toți mărturia credinței și a dragostei pentru libertate a neamului românesc.

Mândri, conștienți de marea împlire a istoriei, soldații României întregite vor defila în fața Regelui lor, pe locul unde se va înălța statuia eroului dela 1848.

Vor fi trecut numai trei pătrimi de veac, și pe calea arătată de marele revoltat, de martirul îndurerat «al unui dor neîmplinit, copil al suferinței» oștile biruitoare vor fi răscolit văzduhul sub pasul lor hotărât și puternic. Se pare că dela Tebea la Vidra și dela Câmpeni la Cluj, umbra celui dintâi ostaș al revoluției, însoțește azi pe ostașii păcii. El, Generalul întâiei lupte, catană fără de noroc, primește în fine salutul sfânt al biruinței.

Cunună de lauri se așează după moarte pe fruntea aceluia care în viață nu avu parte decât de cunună de spini. Căci așa e scris în cartea poruncilor dumnezeiești, ca religiile noi să nască în sânge și lacrimi, iar propovăduitorii lor să urce calvarul răstignirii...

Noi, astăzi serbăm înălțarea!

Ca în ceasul învierii să deschidem în sufletele noastre tainițele doruri de mai bine în avântul tuturor pornirilor generoase.

În preajma trecutului viu, Ardealul și patria mamă se simt astăzi mai aproape, mai strânse, mai legate în îmbrățișarea frățească a unei minunate uniri. Oamenii își întind mâinile cu încredere și iubire, pătrunși numai de strălucirea minunii, și în uitarea tuturor deșertăciunilor și a patimelor ome-nești. Noroadele chiar, pe cari le-ar despărți legea sau limba, se pleacă cu smerenie în fața unui simbol de dreptate și de libertate, căutând în învățaturile trecutului pilde și îndrumări pentru viitor.

Dela marele praznic al neamului, adunați în jurul amintirii lui Avram Iancu, să plecăm toți mai buni și mai încrezători.

Să știe în lumea cealaltă, marele erou al neamului românesc că libertatea pentru care el a luptat în zadar, noi am dobândit-o pentru toți, și că în țara aceasta ea este bunul tuturor fără deosebire de neam sau de credință.

Să știe martirul revoluției pentru dreptate, că dreptate s'a făcut, și că pe cuprinsul plaiurilor noastre, Regele României împarte cu dărnicie dreptate tuturor.

Să știe Avram Iancu că lupta cu spada s'a sfârșit și că o luptă nouă pentru lumină și adevăr se duce cu toate puterile, de toată suflarea neamului românesc, și că pe viitor purtând făclia civilizației și a culturii, imperiul latin din Orient reia firul marelor tradiții istorice...

Plecându-ne cu smerenie în fața umbrei marelui revoltat, noi soldații de azi, înțelegem toată măsura pildei sale. Și Regelui care în Ardealul ce-i este atât de scump, a venit să salute memoria celui mai brav soldat al Ardealului, noi îi reînvoim jurământul, că urmașii soldaților lui Avram Iancu vor fi deapaurarea cei mai credincioși străjeri ai Tronului Regal, al patriei întregite.

În înțelesul acesta, Sire și Mărită Doamnă, prezentul se închină azi trecutului, în ceasul în care trecutul strălucește asupra viitorului.

A urmat defilarea trupelor garnizoanei: cohortele de cercețași, delegațiile regimentelor de voluntari ardeleni, ofițerii din garnizoană, reg. 83 de infanterie, compania sanitară, trupele de aviație, reg. 31 de artilerie, reg. 32 obuziere, reg. 11 de călărași, divizionul 6 tren.

Masa oficială s'a luat la primărie. După dejun a vizitat familia regală «Târgul de mostre» și a părăsit Clujul la ora 17⁴⁰ (5⁴⁰), după ce a fost martoră, din nou, la manifestațiile de simpatie ale populației.

Cu aceasta s'a terminat programul serbărilor.

* * *

Așa au decurs mărețele serbări de lângă casa lui Iancu de lângă locul unde a murit și unde a fost îngropat acest adevărat erou al poporului.

Dacă am cetit cu atențiune discursurile se poate releva din ele prea bine *noblețea* sufletului tui A. Iancu.

A. Iancu a fost constrâns de împrejurări să poarte lupta împotriva altui neam. A încercat totul ca să încunjure încrucișarea armelor. A fost unul căruia i-a sângerat inima, văzând atâta prăpăd. Țipetul său de durere: Decorați-mi neamul și nu pieptul meu! și constatarea tragic de dureroasă: Eu nu sunt Iancu, eu sunt numai umbra lui Iancu! când și-a văzut năruit întreg planul de eliberare — care tindea vădit spre o reconciliare între popoarele conlocuitoare — sunt prilejuri minunate de a fi exhaustate de pedagogii istorici din școlile zilelor noastre.

În 1922 s'a ținut în Geneva al treilea «Congres internațional de educație morală», la care au luat parte reprezentanții a 30 de state, 500 de delegați, în frunte cu ce are pedagogia modernă mai de seamă. Pedagogii tuturor țărilor și-au exprimat îngrijorarea față de manualele de istorie, cari întăresc spiritele, încă de pe băncile școlii, împotriva altor popoare. Țipetele de alarmă: dacă lăsați să predomine (chiar inconștient) șovinismul în descrierea faptelor istorice, înveninați izvoarele din cari va trebui să bea viitorimea primenită! a fost Leit-motivul debaterilor. Secretarul general al congresului (prof. univers. Henri Reverdin) a resumat sfatul pedagogilor astfel: «Amintiți toate încercările de ajutor reciproc, toată munca în comun, întreagă efortarea mișcătoare spre o umanitate mai solidară». (V. «L'esprit international et l'enseignement de l'histoire», spiritul internațional și învățământul istoriei, — studiile prezentate. Institutului I. I. Rousseau, Geneva).

Acelaș desiderat legitim l-a exprimat în Copenhaga, 1922, «Congresul pentru stabilirea prieteniei dintre popoare prin mijlocirea bisericilor». Cărțile de școală, înainte de toate, să fie exacte în relatările lor — pretinde congresul (vezi Raportul dlui Dr. V. Ispir).

S'ar putea înșira multe desiderate similare, cu diferite prilejuri, după războiul mondial monstruos, după hecatombele de vieți omenеști, valori risipite pe toate câmpurile de luptă.

Înfățișată în fața opiniei publice, chiar și streine, figura lui Avram Iancu e chemată să înobileze sufletul.

Afară de refuzul decorațiilor și afară de noaptea nebuniei când s'a văzut înșelat de Habsburgi, pot fi înșirate multe tră-

sături caracteristice, cari toate adevăresc oroarea sa față de sângele vărsat și țipetul de durere «Nu omoriți zadarnic!»

Unul, care l-a cunoscut bine, fostul avocat *Rubln Patlța*, scria în 1909, apărându-l de «cele mai sfruntate insulte», pornite din partea unor scribi miopi, sufletește și culturalicește; «Iancu a ocrotit multe familii de oficiali camerari, unguri, nemți și de alt neam, străini, i-a luat sub scutul său și i-a așezat în Ofenbaia sub pază, ca nimeni să nu-i infesteze. Aceste familii căpătau hrană îndestulătoare peste primejdiile acelei revoluțiuni». Tot în articolul citat (reprod. și în «Tribuna» din Oradea-mare, IV, 38, 1924) sunt arătate alte fapte nobile din decursul revoluțiunii (ca să nu mai amintim apărarea elocventă a lui Iosif Șt. Șuluțiu din Memorialele sale).

Dacă cere, cu ceilalți 500 de congresiști dela Geneva, la congresul menționat mai sus, pedagogul Brereton din Londra ca școlile engleze să rămână naționale, dar «n'au trebuință să fie pepinierele în cari se cultivă viitoare răsboaie» și dacă constată că America a dat un exemplu vrednic de imitat, revizuiindu-și manualele de școală anti-engleze, după războiul cuban și după războiul mondial — figura luminoasă a lui Avr. Iancu și lozincele date de el ne vor ajuta ca nu numai manualele de școală, dar și cele pregătite pentru publicul mare să ducă mai departe suflul, sbuciumul unui «om», care vrea dreptatea și numai dreptatea.

Dacă ar fi domnit compătimirea socială în inimile oligarhilor, conducători ai poporului maghiar, țara lor nu s'ar fi dat de mal. Invățământul acesta elocvent se poate trage și din revoluția românească a anilor 1848/9, a cărei luminoasă personalitate a fost Avr. Iancu.

Sărbătorind memoria lui se ridică un popor, își adună puterile, se reculege, ca să pornească mai departe spre ceva *excelsior*, spre epoca dorită de oamenii de bine ai congresului dela Geneva.

De aceea serbările dela Țebea, Câmpeni, Vidra, Găina și Cluj au fost o nouă mană cerească.

NB. *Fotografiile* dela serbările lui Iancu sunt luate de dl *Romul Popescu* din *Sibiu*. Vi aducem și pe această cale mulțumirile noastre, că ne-a dat puțința să le arătăm publicului mare.

DISCURS

ținut în 5 Octomvrie 1924 de președintele „Asociațiunii“, dl V. GOLDIȘ, la mutarea bustului lui G. Barițiu în fața Muzeului.

Un fapt divers, mutarea unei statui dintr'un loc în altul, la depărtare de câțiva pași.

Noi însă, ale căror inimi se simt indisolubil împreunate cu neamul românesc, cari prețuim legătura aceasta ca cel mai mare

G. Barițiu.

bun al vieții, cari ne bucurăm ori suferim împreună cu acest neam și al căror cel mai sfânt catehism este mărirea și fericirea lui, noi astăzi cu osârdie ne închinăm Dumnezeului nostru și-i mulțumim.

Căci sclavi am fost și azi jugul sfărâmat s'a prăbușit la picioarele noastre, robi am fost și larg s'au deschis azi temnițele noastre. Iară această mutare a statuei din dosul gardului de fier aci, în largul lumii, la vederea tuturor, în fața palatului, ce scutește cultura românească, simbolizează dreptatea istoriei ce s'a făcut neamului nostru după veacuri de crâncene suferinți și barbară opresiune.

Răsplata îndelungi-răbdării noastre a sosit, rodul chinurilor zvârcoliri pentru libertate s'a copt, astăzi cu bucurie pornim la noua viață de muncă pentru ascensiunea neamului nostru spre culmile luminei, mării și fericirii sale pământești.

Iar duhul aceluia, a cărui stătoare puterea dreptății dumnezeiești a scos-o din ascunzișul umilitor la lumina gloriei verificate prin noua și recenta cucerire a civilizației umane, astăzi se veselește de bucuria noastră și prin recunoștința națiunii române desrobite din cătușele seculare primește toată răsplata vieții sale închinată acestei națiuni.

Fiindcă în atelierul istoriei omeniești destinul fiecărui popor se plămădește prin concurența de valori și energii a mulțimilor fără nume, dar reprezentanții acestor valori și energii: îndrumătorii mulțimilor, apostolii înălțării fericitoare a sufletelor, sunt singuraticii răsăriți din mijlocul acelor mulțimi, acei cari din sbuciumul colectivității sintetizează credința de granit în idealurile hotărâtoare pe calea atât de aspră a desăvârșirii, acei «eroi» ai lui Carlyle, cari în toate timpurile făuresc istoria omenirii.

Unul dintre acești «eroi» ai neamului nostru a fost Gheorghe Barițiu. Erou, fiindcă a avut și a sămănat credință. Treizeci și trei de ani din viața sa lungă și zbuciumată a jertfit-o înțărind în mijlocul poporului românesc de pe pragul acestei instituțiuni, care este «Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român», credința în mântuirea sa prin luminarea minții, prin nobilitarea sufletului, prin munca roditoare de fericire.

Avea toată dreptatea scriind în Istoria Transilvaniei, că scopul final al Asociațiunii este: «Intrarea națiunii noastre cu limba sa în concertul popoarelor neolatine, ale celor mai civilizate din Europa», dar avea dreptate și marele său tovarăș de muncă, Andrei Șaguna, care spunea în discursul său inaugural la întemeierea «Asociațiunii», în anul 1861, că această problemă cere «o perseveranță de fier și un sacrificiu de inimă».

Prin neîntrecută perseveranță de fier și prin miraculos sacrificiu de inimă Gheorghe Barițiu a străjuit mlădița atât de nobilă, dar tot atunci atât de gingașă a acestei instituțiuni, «spre a lumina» cultivă, inavuși și ferici pe popor, pentruca să fie fericită țara — cum scria tot el mai târziu.

Națiunea română întreagă știe acum, că «Asociațiunea» s'a născut din iubirea adevărată către popor.

Mlădița s'a întărit, a crescut, din odăița modestă a seminarului diecezan, unde i fusese leagănu, ea s'a mutat în palatele ei proprii, din belșugul muncii sale a revărsat larg nădejdea, cel mai mare bun pământesc, în sufletul unui popor întreg. Ea a devenit, cum spuneă tot Gheorghe Barițiu la adunarea generală din Abrud, în anul 1888, «sanctuarul limbei și culturai noastre, mic, modest și umilit, ca și bisericile religiunii noastre cele de lemn rămase din veacurile servituii, dar totuși singurul sanctuar, care în loc să ne desbina în confesiuni sau în partide politice, ne adună și ne unește pe toți la o sfântă agapă, precum eră cea gustată de creștinii din biserica primitivă a lui Isus Hristos».

În mare parte, mulțumită acestui modest și umilit sanctuar, ni s'a dat să vedem noi, fericiții, cu adevărat «intrarea națiunii noastre cu limba sa în concertul popoarelor civilizate din Europa». Și în acest sanctuar dintre toți slujitorii lui preotul cel mai cu credință, cel mai cu stăruință și fără de prihană a fost Gheorghe Barițiu.

Statuia lui privește acum cu mândrie palatul, ce s'a înălțat mai vârtos din roadele credinții sale în viitorul poporului românesc și va străluci veacuri înainte munca ce se va înteei cu noi elanuri spre desăvârșirea civilizației prin poporul românesc în Dacia lui Traian.

Noi însă, prea modeștii urmași ai lui, mai vârtos îl vom cinsti, încordând toate puterile noastre întru servirea acestui popor, îndrumându l pe cărările luminei și ale muncii întovărite de credința în Dumnezeu și clădindu-i temelie vieții: în văjătura singură mântuitoare a lui Hristos.

Se va naște odată acel Carlyle românesc, care va desluși luminos rostul acestui erou în raport cu destinele națiunii noastre, noi ne facem datoria, închinându ne astăzi memoriei lui și din ochii lui sorbind credința în viața de veci și menirea spre gloria fericită a neamului românesc.

În veci mărită să fie amintirea ta Gheorghe Barițiu!

Domnule Primar al orașului Sibliu,

Te rog să primești de astăzi înainte această statuie în ocrotirea D-Tale și a acestui oraș.

Cronică.

Pentru cetitori. Întârzierea apariției acestui număr dublu își are explicarea în dorința de a da o dare de seamă cât mai amănunțită despre mărețele serbări dela Cămpeni, Vidra, etc., cu fotografiile și cu discursurile în

extenso. Numărul viitor va fi cel obișnuit în fiecare an: cu procesele verbale, cu raportul general și cu rapoartele despărțămintelor. *Constrânși de împrejurări* suntem siliți ca numai în Nr. 12 să publicăm material beletristic.

Cititorii sunt rugați să coregea numărarea paginilor dela 353

A. Bărganu și naționalismul.

Discurs rostit la 6 Iunie 1924, în șed. solemnă sub președinția de onoare a M. S. Regelui, de C. Rădulescu Motru, cu răspunsul dlui *Dimitrie Gusti*. («Acad. Română», Discursuri de recepție, LVIII. Tip. Culturală Națională, București, 1924, 36 pag.)

Vorbirea de recepție în sânul «Academiei Române» a dlui prof. univ. R.-Motru. O biografie și o confesiune sufletească totodată.

Dl Motru a știut să ridice personalitatea antecesorului său în adevărată lumină și să tragă învățături — dacă se mai pot da învățături în ziua de astăzi — din frumoasa viață a celui dispărut.

Dl Motru vede în Andr. B. un exponent al naționalismului viguros, sănătos, ponderat, lipsit de orice ventrilocism.

Citează cu multă plăcere pasajul din vorbirea lui Andr. B., când a primit acesta familia regală română la «Asociațiune», ca președinte: «dacă am avut fericirea să ajungem la aceste zile mari și să ne vedem oameni liberi în țară liberă și întregită, trebuie să ne dăm seama că acest mare favor este împreunat și cu anumite îndatoriri. Moșia străbună eliberată, trebuie îngrijită și cultivată, altcum nu ne arătăm vrednici de stăpânirea ei. Trebuie să facem dintr'ansa o grădină frumoasă, plină de rodire bogate pentru noi și pentru alții, o podoabă a acestor părți de cârmă răsărit ale Europei. Aceasta o pretind dela noi legile nestrămutate ale progresului, aceasta o pretinde menirea noastră istorică, de a fi *strajă* neadormită a *civilizației omenești*, în aceste părți ale lumii... «Se cere o *muncă intensivă* și *statornică*, făcută cu *pricepere*, care muncă nu se poate îndeplini fără o *pregătire serioasă*. Pe lângă biruința cu arcul a vitezei noastre

oștiri se cere o *biruință tot atât de strălucită a culturii românești*. Acesta — de fapt — a fost testamentul politicii culturale a lui Andr. B. și are multă dreptate dl Motru când susține că Andr. B. «n'a fost un precursor, dar un *presimțitor*, și diurecei mai limpezi», al unui naționalism mai avansat, al unui naționalism, care se manifestă nu numai ca o credință isvorată din sentiment, ci ca o convingere, politică întemeiată pe știință.

După cum dl Herriot cântă în «Créer» imnuri de laudă științei, tot așa și dl Motru accentuează că singură panglicăria, că singur bombasticismul nu are îndreptățirea a se numi «naționalism» și pledează cu toată ardoarea pentru muncă, muncă și iarăși muncă. Poporul acesta «veinic martirizat», trezit la o conștiință națională și mai potențată, fiindcă curentul vremii a fost acesta (ceea ce n'au priceput-o politicienii maghiari!), poporul acesta trebuie să se știe înălță sufletește, luând puteri dela persoane ca Andrei B. «Andr. B. este sigur pe pământul pe care-l calcă și pe vorba pe care o spune, fiindcă la el nimic nu este improvizat; pasul său urmează pe drumul bătut de strămoși: vorba sa liniștită, dar respicată, este spusă cu gândul de a fi săpată în piatră pentru veșnica luare aminte a viitorimii. Când un B. vrea să dovedească un adevăr, argumentul său cel mai puternic este scos din tradiție. Așa a spus Șaguna, marele arhieru; așa după el, Alexandru Mocsony; așa G. Bariț; aceea ce a legat mintea atâtor mari români, este sfânt... Generația, în numele căreia vorbiă B. *n'a cunoscut anarhia gândului, boala cea mai distrugătoare pentru inteligența popoarelor tinere*».

Firește, osânda aceasta adusă frondeurilor, cari se simțesc bine numai pe baricade în zilele noastre, rostită

de un psiholog de talia dlui Motru, are toată greutatea recerută — e vorba să pătrundă în conștiința opiniei publice, câtă vreme încă nu este prea târziu.

Evoluează și naționalismul! constată dl Motru, conducătorul «Ideei Europene». Europeanul modern crede în progres, crede în înfrățirea popoarelor, în respectul autonomiei personale și autonomiei etnice, în rațiunea care va trebui să conducă de aici înainte sentimentele cari, deslănțuite, am văzut ce prăpăd au adus pe lume. După creiarea «Soc. Națiunilor» întreabă dl Motru: «nu este oare acum momentul de a ne îndreptă atenția și către celelalte ființe sufletești pe cari nevoile politice ale momentului le-au aruncat în umbră?» «Naționalismul vremii viitoare va fi al acelor conduși de rațiune». La «ține minte»-le românesc adaoge comentariul foarte îndreptățit că trebuie să se facă o selecție între ce este vrednic de ținut minte și ce e cu cale să se dea uitării.

«Ultimul cuvânt în conducerea mișcării naționaliste îl va avea deci, nu bine intenționatul, ci bine priceputul în ale adevărului». Am ajuns la răscrucea aceasta și trebuie să pricepem greutatea momentului.

«Organizarea muncii științifice», iată un desiderat îndreptățit al zilelor noastre. Aici e mult naționalism! Idei iubite de dl Motru și exprimate de nenumărate ori cu puterea de convingere a omului de știință, care susține un axiom.

Sfârșitul discursului schițează cum își închipue, *grosso modo*, dl Motru primii pași ai dezvoltării noastre culturale, astăzi.

«Rolul de căpetenie îl are acum *colaborarea dintre indivizi*: organizarea muncii specialiștilor în institutele mari de cultură». Munca, firește, va trebui

impărțită între *specialiști competenți*. «O colaborație rodnică există numai între oameni, cari se stimează reciproc și cari, *modești și perseverenți, se supun disciplinei* cerute de scopul comun al operei. Unde nu există *stima reciprocă, modestie și perseverență*, nu există nici puțința unei colaborații în vederea unei opere vaste».

Dar atunci, intrerupe cinicul, ce rost mai are viața politică, «politicianismul» și în știință? Cum? șarjele, combativitatea de dragul combativității să nu-și aibă rațiunea lor de a fi? Disciplină? Stimă reciprocă? Modestie? Perseverență? Ei așa!

Dl Motru pledează cu tot sufletul pentru o atmosferă purificată. Aduce argumente și caută să *ridice*. Va avea efectul dorit apelul acesta?

G. Ferrero se adresează în ultima sa lucrare opiniei publice cu semnificativul titlu «Discursuri surzilor», în Italia. Și acesta să fie un «Discurs surzilor»? Ar fi trist, nu pentru dl Motru, ci pentru bietul petec de pământ pe care trăim.

Alăturat discursului acestuia este un judicios discurs al dlui prof. Gusti, care a primit pe dl M. în numele Academiei. Dl G. a analizat opera dlui M. cu multă competență și a adus prinos de laudă și «Asoc.» noastre.

NB. Dl Motru nu amintește «Enciclopedia Română», cerând o «Enciclopedia Națională», ca o lucrare de arzătoare trebuință. În cele 3 vol. ale «Enciclop. Rom.» e — orice s'ar zice — un început modest, dar bun pe cărarea dorită de dl Motru. Opera e epuizată, ar trebui reluată, augmentată și răspândită și la oraș și la țară.

G. Barițiu arestat și persecutat. Dl profesor Teodor Balan publică o biografie a «Fraților G. și Alexandru Hurmuzachi», insistând asupra legăturilor acestora cu ziarul «Bucovina».

«Un capitol din istoria politică a Bucovinei din anii 1848—1850») — Cernăuți, 1924, «Soc. tipogr. bucovineană». Un capitol este intitulat «Cazul Barițiu» și ne interesează de aproape. — G. Barițiu s'a refugiat în Muntenia, în Dec. 1848 (când a ocupat Bém întreaga Transilvania), trăind în Câmpina «nestingherit și departe de politică». În 21 Maiu 1849 a fost arestat de Ruși și transportat la Ploești, unde l-au ținut în pușcărie trei săptămâni, pe motiv că ar fi «periculos». De acolo a fost dus la Cernăuți, sub escortă militară, în lanțuri, legat în fiare. Adresa generalului rus Lüders din București (supremul comandant militar al oștirilor rusești din Muntenia) spune că arestarea s'ar fi îndeplinit fiindcă Barițiu publicase articole contra Rușilor. «Bucovina», ziarul din Cernăuți, duă în apărare pe redactorul «Gazetei de Transilvania», G. Barițiu, astfel: «Unul din acești nenorociți, G. Barițiu, de starea preoțească, profesor, redactor mult răspânditei și plinei de înriurire gazete românești de Transilvania... veni alaltăieri aici sub escortă rusă, sămualizat ca un individ prea periculos», aruncat în temniță, «unde el se află, la început chiar cu fere în picioare... în soțietatea făcătorilor de rele, a desertorilor și a vagabonzilor».

Familiei Hurmuzăcheștilor îi revine marele merit că l-a scos din mâinile schingiuitorilor săi pe Barițiu. George Hurmuzachi a înaintat (29 Iunie 1849) Administrației bucovinene o adresă, în care comunică următoarele: «Garantez cu toată averea și cu persoana mea pentru G. Barițiu, cetățeanul loial și omul cu mari merite pentru interesele statului austriac în Ardeal, pânțru Românii de aici și pentru literatura românească... care numai prin neînțelegerea cea mai nenorocită ajunsese în pușcăria militară

din Cernăuți». Barițiu a fost eliberat în 30 Iunie 1849. Petrecuse în temniță din 21 Maiu acelaș an. (Cernăuți, pușcărie 18—30 Iunie.) După capitularea dela Șiria (Világos), Aug. 1849, a mai stat Barițiu ca oaspe al familiei Hurmuzachi, în «casa proverbial de ospitalieră», părăsind Cernăuții în 4 Oct. 1849. — La Anexe III găsim o scrisoare în limba germană, adresată de Barițiu «Presidiului țării cesaro-regești (prov. Galiția)», din Cernăuți, 22 Iunie 1849.

Din Buletinul 21 al despărțământului Sibiu al «Asociațiunii»: „Ce sămieni vei culege“... (Filozoful fără știe) de Sedaine: Câteva cuvinte. «Comedia» aceasta s'a jucat pe mai bine de o sută de scene și a apărut în peste 20 de ediții franțuzești. Face parte din repertoriul unuia din cele mai bune teatre din lume, a «Comediei Franceze» din Paris. Actori mari au jucat pe eroul principal. Istoria literaturii franceze încrestează piesa cu cinste, la anul 1785, când eră mare lucru să iai în apărare pe un negustor față de un nobil, subliniind nobleța inimii înainte de toate, ori din ce categorie socială te-ai fi născut.

Adevărul acesta, în epoca noastră «democrată», ar fi trebuit să fi pătruns mai adânc în conștiința publică. Tot mai strămbă unul și altul din nas, vorbind de un «negustor», câtă vreme a fi negustor de omenie e o mare cinste. Mai cu seamă dacă ești ca Vanderk-tatăl din piesă, comerciantul, care nu juipoaie publicul, omul de onoare, care are inimă, care e tată de familie și e «Filozof fără să știe», cum îi zice piesei teatrale în original.

Ce ne-a făcut să lăsăm să se traducă și să oferim publicului românesc această comedie cu lacrimi în ochi — acum? În epoca samsarilor și a

cămătarilor, când unii nu se mulțumesc cu 5, 10, 15%, câștig, ci cu sută la sută, ba chiar cu sute la sută — o crimă pe urma căreia suferim cu toții — e îndrăzneț să arăți pe un negustor, care are responsabilitatea socială. Dar spuneți altă cărare decât rețeta aceasta dată neguțătorimei din toate țările... De aceea aplauzați pe Vanderk, lăudați-i fapta, comentajii-o.

De sigur, o comedie cu tendință ! In loc de o comedie frivolă, care îți sgândărește simțurile și-ți istoveste energia de a lupta pe cărarea binelui, mai bine, de o sută de ori mai bine această veche neînvechită comedie, cu bunul ei simț, cu lipsa ei de frazeologie, cu tendința-i sănătoasă.

Noutăți literare din „Biblioteca populară a Asociațiunii“. Nr. 116 conține: «*Icoană dela țară*», schițe din viața țărănească, de Petrea Dascălul. (4 Lei.) Petrea Dascălul este pseudonumele unui inimos învățător român din Orlat, al dlui Olariu. Un modest și vrednic elev al lui Ion Pop Retezanul. De ani de zile tipărește prin foile noastre populare și prin călindare bucăți scurte, pentru popor. Unele din ele merită să fie adunate mănunchiu, ca în broșura de față. Petrea Dascălul scrie simplu și prinde câteva siluete de țărani, binișor. Par'că și-ar plimba mâna cu un cărbune pe o pânză și ne-ar aduce contururile cutărei guralive din sat, a cutărui hătru bun de glume.

Pentru sările de șezătoare, la sate, — material de citit.

Un cioban dela oi pentru „Asociațiune“. «Turda» (7/IX. 1924) ne aduce un raport inimos despre serbătorirea lui A. Iancu în Ocolîș, din despărjământul nostru Sălciuma.

Ceeace a primit «Asociațiunea» cu plăcere este mai cu seamă contribuția unui cioban român. Iată ce scrie «Turda»: «Când președintele despărjământului doreă să deschidă adunarea, din mulțimea de oameni, spre mirarea tuturor, se desprinde un tinăr bine făcut, cu o privire fulgerătoare, de pe fața căruia se puteă ceti multă istețime și cu glas respicat salută «Asociațiunea» cu următoarele cuvinte:

«Maica noastră culturală
Ne face cinste și fală,
Vechea «Asociațiune»,
Bătrănită 'n fapte bune,
Eu îți zic: «Bine-ai venit
Intr'al nost sat umiliț.
După cum ai fost menită
De când ai fost plămuită,
Cu brațul tău te-ai întins,
Tot Ardealul l-ai cuprins.
Ca maica el fiu-și crește,
Ne hrănești tu sufletește.
Dee bunul Dumnezeu
Ca să-ți ajungi scopul tău:
Națiunea românească
Ajutând-o să 'nflorescă,
Prin carte și bună-stare
La o vază cât mai mare».

*

Alt cioban, acesta stăpân peste o bibliotecă de cărți bune. După «poezia» scrisă de ciobanul din Ocolîș să cetim raportul preotului și dirigentului școlii din Iablanța (jud. Caraș-Severin), înaintat «Bibl. Ion G. Bibicescu» din Turnu-Severin:

«...Avem onoare a Vă raporta că, desvoltându-se cetitul între tineretul nostru, tinărul Iancu Tătuca, la cererea noastră a făcut alăturatul inventar al micei sale biblioteci pe care o ține la colibă (talaș) de oi; e abonat și la foaia «Libertatea» din Ocolîș; copilul are 15 ani. Cetitorii lui plătesc de

«carte un ou; ouăle le vinde și cum-
pără cărți».

Să trăiești, Tătucale!

Despre un elev de liceu, care
cetește ciobanilor. Să mai încreștăm
una aici. Ni se comunică: Peste vară
a plecat tinărul elev de liceu Victoraș
la vârf de munte, cu mama sa, să mai
da o gură de aer sănătos, să aibă din
ce ține piept la iarnă. În apropierea
casei cu șindrilă e o stână. Victoraș
n'a fost leneș — în timp ce își ve-
deau ciobanii de muls și — mai cu
seamă — când păfăiau facticoși din
dulea, după munca isprăvită, numai ce
dăna broșurile de propagandă ale «Aso-
ciațiunii» și le citea cu glas tare cio-
banilor. Lectura aceasta a prins. «Hai,
că mare meșter mai e domnișoru' ăsta
dela oraș!» să fi zis ciobanii și-i scr-
beau vorbele din gură. «Asociațiunea»
a avut un propagandist minunat. După
ce cetea Victoraș — le explică cioba-
nilor ce e «Asociațiunea» și ce vrea
să aducă.

„Studiul pastoral în biserica
românească” de Arhim. Iuliu Scriban.
«Biblioteca Bunului Păstor», Nr. 11,
retip. din «Rev. Teologică». Sibiu,
Tiparul Tip. arhidiec. 1924. (20 Lei,
146 pag.) O carte foarte binevenită.
După novela «In slujba adevărată» a
lui Potapenko, apărută acum a doua
oară (în «Biblioteca pop. «Minerva»
Nr. 11—12, à 6 Lei), novela ce ar tre-
bui să se răspândească nu numai în mâ-
nile tuturor preoților noștri, dar a tu-
tutor intelectualilor — fiindcă descrie
pe un Popa Tanda cu necazurile sale,
într'un sat Sărăceni din Rusia — iată un
indispensabil ghid al unui preot ro-
mân modern (modern, în sensul bun
al cuvântului). — O trecere în revistă
a datorințelor sociale ale unui adevă-
rat sfetnic sufletesc. Și se lărgesc ori-

zonturile cetind lucrarea de față. Iai
la cunoștință sbuciumul sufletesc al
atâtor alți frați de suferință, te bu-
cure de rezultatele obținute de dâșșii
și cauți să te folosești de rezultatele
lor ca de un stimulent binefăcător.

Păr. arhim. Scriban e om cetit în
toată puterea cuvântului. A cules da-
tele dela isvor, mai cu seamă din Ang-
lia, ca să ne arate cum preoți misio-
nari, nu numai în colonii, răspândesc
preceptele milei, ale ajutorului mutual.
Capitole speciale tratează despre mij-
loacele cele nouă de propagandă —
pentru mântuirea desrădăcinaților din
orașele mari («armata» salutistă!), vi-
zitarea caselor, copiii alergători, cru-
cea albastră, misiunea nocturnă, mi-
siunea printre țigani, misiunea prin
tipărituri: predici tipărite, propaganda
prin reviste, prin broșuri, calendare,
librării și depozite de cărți; misiunea
maritimă, printre evrei, printre femei,
IMCA (Soc. creștinească a tinerilor).

Ce mic îți apari în fața pastorului
Bodelschwingh, a generalului Booth,
a Mitropolitului Inochentie, cetind de-
spre faptele lor de caritate socială.
Ce neînsemnată este propaganda noas-
tră în privința aceasta!

O carte, care să treacă din mână
în mână, fiindcă numai puindu-și la
inimă punctele de vedere ale peda-
gogilor sociali—descriși mai sus va
putea ajunge omenirea la creangă
verde.

O desiluzie: Cântecul lui Iancu
de I. C. Visarion. «Cărticica Nr. 1,
proprietatea și direcția I. C. Visarion.
București. Tip. la «Cartea Românească»
1924. Cetitorul ia broșurica în mână
cu invitarea: ascultați «Cântecul lui
Iancu». Avram Iancu? Nu. Fiindcă
Avram Iancu nu putea cânta astfel:

«Noaptea neagră când te culci
Cine-ți pupă ochii dulci,

Cin te pupă în guriță,
Puiculiță, puiculiță?...
.....

Spune-mi *însă* dacă-ți plac
Să-mi *fac planul* cum să fac,
Să ne pupăm în guriță,
Puiculiță, puiculiță !

Iancu Jianu ? Haida-de, dar niçi
el n'ar fi «cântat» așa de prozaic și
de lipsit de gust :

«Un chin mi-este viața
Fiindcă te doresc,
Da 'n somn toată noaptea
Mi-te giugulesc !

Gându-mi tot la tine
Se 'ndreaptă mereu,
Încât toată vremea,
Rog pe Dumnezeu :
Să te dea în brațe mie
Să te strâng cu dor,
Să simt și eu fericirea
Până ce nu mor !»

Doresc — giugulesc ; mereu —
Dzeu ; dor — mor ! Brrr ! Ce rime —
ieștine și ce versuri pentru «*Noul mi-
cul dor*» ! Apoi «haus» să rimeze cu «re-
paus» ; «da, așa spunea», ca să rimeze
cu «pe Ea» ;

«Toată noaptea, toți tântarii
M'a 'nșepat ca toți tâlharli...
Mă luă somnul bine hă,
Dar atuncea mă 'nșepă !»
«Ni-e dragă marea și isvorul
Și pasărilor ce sânt ;
Ni-e drag și cernul de p'acea,
Și toate câte sunt !» etc. etc.

După citatele de până acum, —
ne-am înțeles cu ce fel de «literatură»
avem de a face. Îi chiamă pe dl Visarion
Iancu ?

Pentru alta am citat din opera dlui
Visarion. Dsa se plânge în «Explicație»,
că hârtia e foc de scumpă. «Tipăritul
unei cărți, mici sau mari, costă, iarăși
mult de tot... M'am gândit să tipă-

resc cărțile mici ca aceasta, în care pe-
preț mic, să public lucruri frumoase (!).
Fiecare cărtică, care va avea în foile-
ei aceleași bucăți (?), va purta un acelaș
număr (!), fie în oricâte exemplare s'ar
tipări(?)». Mare filosofie ! Nr. 2 e anunțat
cu cântece și povești tot «așa de fru-
moase». Noi zicem : păcat de hârtie,
dacă vor fi tot așa !

Și dl Visarion anunță că a tipărit
12 volume : un roman, povestiri, piese-
de teatru, legende. Să fie toate de-
calibrul acesta ? Ar fi trist.

Sfat și faptă. Se povestește de-
spre un cetățean din America că a ve-
nit gă învețe odată pe compatrioții săi
să îngrășe câmpurile de trifoi cu ghips,
ca să rodească mai bine. Au început
tovarășii să clatine din cap cetind ar-
ticolele sale, în cari dovedea el ma-
rele folos de pe urma acestei îngră-
șări măiestrite, și nu i-au încrestat sfa-
turile. Cetățeanul nu s'a dat bătut. În
toamna următoare a sămănat trifoi pe
un câmp al său și a respirat făina de
ghips de mărimea unor litere de un-
cot, ca să poată ieși la iveală, la tim-
pul său, propoziția : «Aici am îngrășat
cu ghips !» Primăvara a crescut trifoiul
mult mai înalt și mai gras acolo unde
a aruncat cetățeanul ghips, decât în
celelalte locuri, iar trecătorii puteau
ceți, trecând pe lângă câmpul lui :
«Aici am îngrășat cu ghips !»

Agricultorii au alergat din toate
părțile să vadă minunea, au căscat
ochii mari și ceece n'a putut ajunge
cetățeanul — care n'a fost nimenea
altul decât Benjamin Franklin — cu
articolele sale de gazetă și de revistă,
a aprins cu *fapta*, arătând oamenilor
neîncrezătorii cum sporește roada
câmpului.

Nu ne dă de gândit pasul între-
prins de Benjamin Franklin ? *Exempla
trahunt !* ziceau romani. Nu numai

vorbe! Sfaturi? Sunt bune și ele — dar *fapta*, *fapta* convinge. Mergi încet — departe ajungi. Dă exemple! O să clatine la început oamenii din cap, o să te apostrofaze: «idealist! om cu nasu 'n nori! om ce bați câmpii!... și cu alte epitețe de acestea grațioase — pe tine nu te vor putea jigni! — Tu lasă să iasă la primăvară trifoiul îngrășat după pofta inimei tale — ca să se *convingă* semenii tăi că n'ai «bătut câmpii» în zadar!

„Siluete literare”, de *Herbert Eulenberg*, traducere de *C. Săteanu*, Iași, Tipografia «Albina», 1924. (30 Lei, 312 pagini.) O carte, care *merită* cetitori. H. Eulenberg este un scriitor german de pe lângă marginea Rinului. La activul său are Eulenberg o serie lungă de piese teatrale, unele *prea* moderne (cochetând cu expresionismul), altele însă cu mult nerv dramatic. Ca scriitor de esai-uri are calitate. Unii, cetindu-i aceste «Schattenbilder» (Siluete), s'au întrebat, mirați: de unde vioiciunea aceasta de francez? De fapt, are o notă sprințară, de șampanie spumoasă, care te face câteodată să clătini din cap și — dacă n'ai ști numele autorului — l-ai cataloga lângă Lavedan, M. Prévost.

O societate din Düsseldorf și-a luat nobila sarcină de a oferi în teatrul orașenesc de acolo — înainte de războiu — pe seama celor dornici de «cultură» adevărată — reprezentații teatrale, începând cu Shakespeare, Molière, Goethe, etc. H. Eulenberg a fost rugat să țină câte o conferință introductivă — de 10—15 minute, ca să inițieze pe ascultători în viața și în atmosfera dorită de autorii respectivi. Problema nu a fost ușoară și a fost rezolvată minunat. Acum, că seria s'a sporit și că 4 volume dau dovadă despre maniera de a trata subiectul, te poți

convinge cât de bine i-a reușit autorului să recomande unor *neinițiați* în viața și atmosfera scriitorilor din program pe autorii iubiți.

Și ca volume au avut aceste schițe biografice succese de librărie meritată. Autorul își alege — de cele mai multe ori — câte o scenă marcantă din viața poetului, compozitorului, dramaturgului și în jurul ei brodează, cu multă istețime fel de fel de floricele, observații, cari și se par accidentale, dar dau dovadă de multă lectură și multă pătrundere psihologică. Scenele rămân întipărite în memorie și formează un fel de Orbis pictus al scriitorilor literaturii mondiale. Chiar și cei ce cunoaște personajele descrise și caracterizate, găsește o plăcere să citească aceste «Siluete», fiindcă sunt bine conturate și dau subiect de discuții interesante sau prilej de meditații.

Așa ne defilează pe dinainte în volumul tipărit aici: Goethe, Shakespeare, Dante, Lessing, Molière, Byron, Kleist, Voltaire, Lenau, Schiller, etc. — 37 în șir. Ne promite traducătorul un volum de «*Siluete artistice*», cu siluete despre compozitori (muzică), sculptori, pictori, făcând dependentă apariția dela vânzarea volumului prim. — Recomandăm cu căldură — și liceelor și bibliotecilor din orașele și orașe — cumpărarea cărților acestora.

Scriitorul acestor rânduri cunoaște o păreche tinără, care dimineața, pe lângă cafea, mai citea câte o «siluetă» de aceasta, ca să aibă și nutremânt literar, de discutat. Ce rețetă minunată. Imitați exemplul bun!

Viața culturală a Bârladului. Rodnica activitate a Societății literare și culturale «*Academia Bârlădeană*» de sub conducerea delicatului poet *G. Tutoveanu*, a redat orașului Bârlad iarăș vechiul său prestigiu de oraș

cultural și centru de lumină radiofonice în regiunea *Moldovei de jos*.

Toată viața sufletească a aceste părți se învârtăște într-o atmosferă luminoasă numai în jurul acestei energice asociații, care prinde tot mai mult *pedestal* solid, fiind încurajată unanim de întreg publicul românesc în frunte cu intelectualii săi, pornind cu toți la muncă într'un entuziasm înflăcărat, cum rar s'a mai văzut în Bârlad.

În cursul acestui an, până acum, conform tradiționalului său obicei, «*Academia Bârlădeană*» a dat 11 șezători compuse toate din conferințe, muzică și literatură, ce sunt gustate avid de publicul numeros, dela umilul lucrător până la rafinatul intelectual, avându-le toate în mod gratuit.

Au conferențiat și au cetit din lucrările lor literare d-na Natalia Pașa (Silvia Pan) și d-nii G. Tutoveanu, G. Paladi, G. M. Vlădescu, G. Ponetti, Victor Popa, Virgil Buiculescu, I. Ciocârlian, N. Lunguceanu, L. Redeuț, P. Todicescu, Em. Maur, Gr. Vâja, N. Bogescu, Dr. M. Vie, D. Cotorau...

Fiind cerute prea mult, șezătorile au devenit săptămânale și sunt acum în rodnicul lor curs, ce nu mai găsește sală să încapă însetatul public. De-ar da Dumnezeu ca toate orașele și societățile culturale din cuprinsul lor să urmeze exemplul *Bârladului* și societății sale literare «*Academia Bârlădeană!*»
Gheorghe dela Tutova.

Impotriva calomniilor. (Legi vrednice de urmat.) Camera franceză a adoptat modificarea codului penal la articolele 419 și 420 după cum urmează:

«Articolul 419: Toți aceia: 1. cari prin fapte mincinoase sau calomnioase, semănate cu știința în mijlocul publicului, prin oferte aruncate în piață cu scopul de a turbura cursul, prin supraoferte făcute prețurilor cerute de

vanzătorii, ei înșiși, prin orice cai sau mijloace frauduloase; 2. sau cari, lucrând individual sau în reuniune sau coalițiune, au exercitat asupra pieții o acțiune cu scopul de a-și procura un câștig care nu e rezultatul jocului natural al ofertei și al cererei, cari vor fi operat sau încercat să opereze, direct sau prin persoane intermediare, vor fi menținut sau încercat să mențină urcarea sau scăderea («*hausse*» și «*baisse*») artificială a prețului articolelor de consumație sau a mărfurilor sau a efectelor publice sau private, vor fi pedepsiți cu o închisoare dela 2 luni până la doi ani și cu o amendă dela 2000 până la 100,000 de franci.»

Articolul al 2-lea prevede afișarea judecății condamnării, mai cu seamă pe ușile domiciliului, a magazinelor, a uzinelor sau a atelierelor condamnatului. Dacă condamnatul ar suprima, ar ascunde sau ar rupe afișele, cu voia, sau ar da ordine pentru așa ceva, îl așteaptă o pedeapsă dela o lună la șase luni de temniță și o amendă dela 100 la 2000 de franci. (*V. ziarul «Excelsior», 16 Martie 1924.*)

Vechiul Pérouges.¹ (Fragment dintr'o conferință, ținută la Făgăraș.) O rămășiță foarte interesantă este Vechiul Pérouges la 40 km. N. E. dela Lyon, la 1 km. dela gara Meximieux.

Pérouges e o veche cetate, care și-a păstrat în bună parte înfățișarea dintre 1400—1500. E pe un vârf de

¹ Am primit dela dl V. Literat, prof. din Făgăraș și direct. despărț. nostru (Făgăraș), următorul fragment de conferință. O dare de seamă din călătoria dsale de studii prin Franța (cursul din Lyon, unde eră — după cum se știe — dl Herriot primar). Tezele dlui conferențiar le subscriem și noi, punând la inimă cetitorilor să păstreze în orașe stilul și să-și dea osteneala să înființeze muzee ca în Franța. *Red.*

deal, are formă ovală, cu dimensiuni de cam 300/150 m. A fost încunjurată de două rânduri de ziduri, din cari s'a păstrat mai bine cel interior, înalt până la 12 m. Printre coperișele caselor se zărește de departe turnul bisericii, care e așezat la poarta intrării principale. Dar biserica pe lângă slujbele religioase mai avea să servească și de fortăreață în vreme de primejdii: prin zidurile ei groase sunt deschizături înalte, cum se obicinuesc la cetățile întărite (de cari se văd și la cetatea noastră din Făgăraș), pe unde se putea pușcă. Aproape de coperiș se văd urmele drumului făcut în zid, pe la creasta lui, care drum încunjură cetatea și serviă apărătorilor ei. N'a fost numai cetate destinată să adăpostească garnizoana, ci eră un orașel întărit. Dar acest orașel și-a pierdut pe rând locuitorii și azi are deabia 57, față de vre-o 1500 căți trăiau odată acolo.

Întri în oraș și pare că ai avea înaintea ochilor un oraș încremenit de blestemul vreunei sgrîpțoroaice din poveștile noastre. Poarta cetății e tot cea de demult, de lemn de stejar, cu fierăriile ei vechi. Casele îmbulzite una într'alta sunt înalte, bătrâne, unele dărâmate, toate de construcție ce-ți aduce aminte vremuri de mult trecute. Aproape nu vezi suflet de om pe străzile strâmte și întortochiate, nici praf, nici gunoaie, numai pietrele spălate de ploii și infierbântate de arșița soarelui.

De ce va fi murit acest oraș? La depărtare de 1 km dela el e orașul mai nou Meximieux, care poate că are așezare mai bună. Locuitorii se vor fi așezat acolo ca să poată trăi mai ușor, alții s'an răspândit în lumea largă.

Părăsită de locuitori, lăsată în sarcina timpului, rând pe rând ceta-

tea s'ar fi dărâmat. O samă de oameni culți, înțelegători de valoarea ei, cei mai mulți Lyonezi, au format o societate, care să apere cetatea de pieire. Această societate nu numai că se silește să împiedece dărâmarea zidurilor și a locuințelor mari și mici, ci se îngrijește și ca să nu se zidească case nouă, «moderne», cari ar strică înfățișarea de vechime a orașului. Așa sunt asigurate pentru multă vreme aceste case, cele mai multe cu etaje, la cari etajele erau întrebuițate ca locuințe, iar parterul serviă la unele pentru funcționarii prinților ce stăpâneau cetatea, altele adăpostiau prăvălii pentru farmaciști, măcelari, împletitori de papură, negustori de stoffe și (mai ales) pentru pânzari, de cari eră plină cetatea. Pânzarii au fost cei de pe urmă cari au părăsit-o — și azi se mai găsesc 1—2, cari mai lucrează pânza cu răboaiile primitive de odinioară.

Astăzi s'au făcut unele înouri discrete, pentru îndemânarea locuitorilor și a excursioniștilor, cetatea e luminată cu electricitate, dar sârmele sunt duse pe la locuri doșite, sunt ascunse, ca să nu se strice farmecul de vechime al orașului. Tot pentru aceasta felinarele s'au păstrat în formă lor veche, făcute din fier, iar becurile sunt ascunse în ele.

Un muzeu adună multe lucruri de interes pentru trecutul orașului. Societatea, ca să-și scoată cheltuielile, înscrie membri, cari plătesc anual taxe mari sau mai mici, membri mai cu dare de mână cumpără case și se îndatoresc să le repare pe socoteala lor. Acolo nu e criză de locuințe, cum e la Făgăraș. Cineva d. e. anunță că vinde casa lui din Vioux Péronges pe prețul ce vrea să-l dea cumpărătorul. Proprietarul vechiu făgăduiește să dea și prețul ce l-ar căpătă în fa-

vorul societății, iar cumpărătorul trebuie să se oblighe să repare casa după planurile arhitecților societății. Altul — acesta e un elvețian — dăruiește casa sa și încă 10,000 franci ca să se repara casa. În sfârșit văduva unui vicepreședinte al acestei societăți dăruiește o casă mare și încă patru case mici.

Dar munca societății nu se mărginește numai la atât. În mijlocul cetății e o peatră, nu prea mare, în mijloc un mare teiu bătrân. În apropiere s'a păstrat a fântână, afundă de 33 m., sau ca să pară mai afundă: de 100 picioare, care singură potoliă setea celor vre-o 1500 locuitori, cari am zis că-i aveă altădată cetatea, și și astăzi se bea din fântâna aceasta. Într'o parte a pieței e un fel de hotel cu restaurant, căruia i se zice cu forma veche a cuvântului: «Hostellerie» și care are o fațadă de prin suta a 12, alta de mai târziu, din vremea Renașterii.

Înăuntru restaurantului mobilele s'au păstrat sau s'au restabilit după modele străvechi: vatra cu cuprtorul, unde încăpeă cloșul întreg de lemn, o frigătoare ce se întoarce mecanic, sfeșnice de fier, ceasuri vechi, troci, sarnițe, apoi vasele: farfurii, ulcele, în sfârșit: scaune și lazi vechi din scândură, grele și greoaie.

S'a reînviat nu numai înfățișarea lucrurilor de altă dată, dar chiar și datinile; în noaptea de Crăciun mulți oaspeți (de obicei trec peste 100) dau vlașă acestei cetăți adormite. La miezul nopții artiști cântă în biserică vechile melodii bisericesti în vremea slujbei. După slujbă, la hostellerie, se încinge, cu pompa din evul mediu, un banchet cu mâncări și beuturi pregătite după rețete străbune și servite în vase străbune. Lăntarii în costume tradiționale desfătează pe oaspeți cu cântece vechi de masă, cari

alternează cu cântece de jocuri naționale, pe cari le mai jucau încă unii bătrâni de prin partea locului, când erau tineri. O sărbătoare asemănătoare se face și la Sf. Gherghie, care a fost patronul orașului.

Așa fac Francezii. Dar noi ce facem, bunăoară, chiar la Crăciun? Incepem să ne uităm datinile, nu vedem bucurioși steaua, irozii, ori ceata feciilor cu borșa (turca), ne lăsăm amețiți de strălucirea veneticului depom de Crăciun, ne lăpădam petrecerile, ca să luăm pe ale străinilor.

Să ieșim din Pérouges pe cealaltă poartă. La Porte d'En-Bas. Iată deasupra porții o peatră cu o inscripție curioasă. Pentru ca să-i prindeți mai bine cuprinsul, câteva explicări. Cetatea aceasta a trecut din mână în mână sub mai multe stăpâniri, până ce la urmă a ajuns și a stat multă vreme sub casa de Savoia, din care se trage dinastia de azi a Italiei. În vremea aceea Franța era împărțită între mai multe stăpâniri, Francezii nu aveau încă unirea sufletească. În joeră provincia franceză Dauphiné, guvernată de moștenitorul tronului francez, care aveă titlul de: Dauphin, în latinește Delphinus. Pe la 1469 se vede că oamenii Delphinului, deci Delphinati, au atacat orașul Pérouges, dar nu l-au putut cuceri. Iar Perugii au pus inscripția latinească din vorba pe care, ca s'o înțelegi trebuie să te gândești puțin și la limba franceză: «Perogiae Perogiarum, urbs impre-nabilis! Coquinati Delphinati voluerunt prehendere illam, ast non potuerunt. Attamen importaverunt portas, gonos cum serris et degradingolaverunt cum illis. Diabolus importat illos». (În românește. Perugia Perugiilor, oraș ce nu se poate lua. Pungașii de Delfinași au vrut să o cuprindă, dar n'au putut. Totuș au luat

porțile, jâțanile cu zarurile și s'au cărat cu ele. Dracul să-i ducă!)

Deci Francezii la Francezii își ziceau: «Pungași» și «dracu să-i ducă», pare c'ar cetii prin gazetele de azi!

Așa-i cu Pérouges. Dar cetatea Făgărașului, oare când își va găsi ocrotitorii, cari să o conserve și să o transforme în muzeu? V. Literat.

Cum fac sașii propagandă cu „cinematograful popular”. Vre-o câteva bănci de seamă săsești și vre-o câțiva oameni de inimă s'au asociat și au pus bazele unui fond cu care au cumpărat un «cinematograf popular» («Volkskino»). În anul administrativ trecut (1923/4) a ctreierat acest automobil-cinematograf satele pe unde se află populație saxonă și a dat 196 reprezentații. Au vizitat reprezentațiile aproximativ 30,000 de spectatori, cam a 10-a parte a populației saxone. În decursul reprezentațiilor s'au putut controla impresiile câștigate de bărbații, femeile și copiii din sală. Dl Hellmut Seraphin, care referență în ziarul din Sibiu (d. e. S. D. Tagblatt, 7 Sept.), scrie: «A fost o plăcere să observi cu câtă putere de a percepție, neistovită, mulțumitoare, a fost gustat întreg programul. Foarte mulți țărani nu fuseseră în viața lor întreagă la o reprezentație de cinematograf! În neîncrederea lor tipică față de tot ce este o noutate steteau în multe locuri, la început, nehotărâți înaintea primăriei; după ce a început zuzmetul mașinei dinamo și când a prins să lumineze lampa cea mare (electrică) în fața intrării, ca și când ar fi fost piața din fața primăriei zina în amiaza mare, ca nicicând altădată, a învins curiozitatea și chiar și ceice se îndoiu au lătrat înlăuntru. Și celorce au intrat nu le-a părut rău. Nu numai cei mari, dar și cei mici au

rămas satisfăcuți — chiar și cei mai sărăcuți (la pungă) dintre cei mici, (fiindcă fuseseră scutiți de taxa de intrare după chibzuiala dascălilor).

Bătrânii au putut vedea filme educative ca: «Prelucrarea fierului», «Mașini agricole nouă» și «Locuri pe unde a trăit Martin Luther», reformatorul bisericesc (sașii sunt luterani!). Cu oricâtă teorie ai împuia urechile ascultătorului despre bunătatea cutărei sau cutărei mașini agricole, — invenții mai nouă — n'ai să încâlzești atât de mult pe un țaran, de cele mai multeori refractar oricărei inovații, ca cu un film, care arată mașina și te luminează cum lucrează și ce foloase aduce. Propaganda este mult mai elocventă. Așa se vor introduce instrumentele, mașinile perfecționate, spre propășirea agriculturii, lăsând laoparte mașinile de pe vremea lui Moș Adam. Așa au văzut țărânii saxoni cum se prelucră pământul mult mai rațional cu mașini, cari găuresc pământul pentru sămănatul cartofilor, cu altele cari sapă și altele cari culeg ușor și repede din pământ cartofii crescuți. Altă mașină tăia brazdă, trăgea greutăți, imblăteă, etc. Alt film arată greutățile, aproape supraomenești, învinse de patru vapoare comerciale, în 1922, în apele rusești, ca să scape un vapor ajuns între băncile de ghiață. Fotografii cinematografice grandioase, luate la fața locului. Alt film, acesta și pentru copii, te invită să te plimbi în grădina zoologică vestită a lui Hagenbeck din Hamburg, una din cele mai mari grădini zoologice din lume. Animalele cele mai ciudate, din toate părțile lumii, sunt arătate aici în natură, fără de zăbrele (chiar și lei și tigrii cei mai sălbateci), având între spectator și animale, câte o tranșee, astfel ca animalele să nu-și poată lua avântul să sară, de unde se află. Istoria na-

turală nu ți-o poți inchipui mai bine explicată decât cu un film de acesta sau cu o plimbare la Hagenbeck, la fața locului.

Pentru copii a fost la dispoziție un film de toată drăgălia: «Farmecul zinelor». E de ajuns dacă spunem că jocul zinelor era executat de un corp de balet condus de Max Reinhardt, celebrul regisor, care pregătise scenele pentru «Visul unei nopți de vară» de Shakespeare. O sărbătoare pentru ochi. Filmul a avut și o tendință moralizatoare, intrinsecă, fără ca morala să fie *prea* evidentă. Copiii râdeau pe capete și se instruiau.

Preoții și învățătorii au dat mână de ajutor întreprinderii, încât lor este a li se mulțumi dacă reprezentațiile au reușit așa de bine. Sfaturile conducătorilor satului au prins bine aranșatorilor.

Acum pornesc de nou la drum, cu alte filme. Conducător este d-nul *Hellmut Seraphin* din Sibiu.

Amintim că filmele au rulat și în Orlat și Săliște pentru populația românească, la îndemnul despărțământului Sibiu al «Asociațiunii».

Cine are dreptul să zică „sunt cult”? O revistă germană da următorul răspuns:

«Cult» poate să se numească acela, care poate răspunde cu «da» la armătoarele întrebări:

Te-a făcut blând creșterea ta?

Te-a învățat să ajuți, să fii silit suflătește să ajuți, pe oamenii, cu cari trăiești?

Te-a învățat să înțelegi prețul timpului și al banului?

Te-a învățat să-ți câștigi și să-ți și păstrezi prietini?

Știi ce însușiri bune trebuie să aibă un «prietin»?

Ești în stare să privești drept în ochi unul om de omenie?

Și în ochii unei femei cinștite?

Ai gingășia recerută față de copii mici?

Ai suferi întovărășirea unui călăuș rătăcit?

Poți să-ți păstrezi buna dispoziție pe lângă toate necazurile?

Știi că lucrul, la țară, este tot atât de bun (pentru un om «cult»), ca și «petrecerile».

Te poți simți fericit singur?

Poți vedea pe lume și altceva afară de — bani?

Poți să vezi albăstrimea cerului, chiar și în mocirlă?

Ești în stare să vezi partea cea bună, în toate, fie ele de ori ce natură?

Dacă răspunzi la toate cu un «da» cinștit, poți fi privit într'adevăr de om «cult».

Omul politic *Waldeck-Rousseau* a pledat pentru un *compromis cumințe între clasele sociale*, în volumul său de discursuri ținute în Franța: «Action républicaine et sociale» (acțiune republicană și socială), precum urmează: «Când oamenii sunt destul de cuminți ca să nu descurajeze, unii fiindcă ceilalți doresc mai mult și aceștia fiindcă unii nu se mulțumesc cu atât — ieși din agitația sterilă: intri pe cărarea soluțiilor. Intreagă atenția trebuie să fie îndreptată pentru ca să se degajeze acest minim de progres, nu numai din partea guvernelor, ci din partea tuturor oamenilor politici. Aceasta este adevărata manieră de a servi progresul social: să-l lași să parcurgă, etapă de etapă, calea cea lungă la capătul căreia se poate întrevădea, într'un viitor, nu-i vorba, îndepărtat, îndeplinirea idealului uman și dorința sociologiei moderne». (Pasagiul escerptat, drept

caracteristic, de dl Adolphe Brisson, în «Les Annales», 25 Ian. 1903.)

*

Dl *P. Painlevé* într'un interview acordat ziarului «L'Excelsior» (13 Maiu 1924), după alegerile franceze: «Trebue — să pregătești sosirea unei epoci în care colaborarea loială a popoarelor va șterge urmele morale ale războiului... Nu există viitor pacific pentru Europa decât dacă voința de conciliațiune, franceză, găsește peste Rin o voință de a executa, loial și persistent (promisiunile date)... (După ce e înțeles despre manifestațiile militariste, naționaliste din Halle). E cu cale să te păzești de generalizări. După a mea părere este o greșală politică și psihologică de a proclama că toți germanii sunt «Boches», și că sentimentele democratice sunt gonite din Reich, fiindcă au rămas câțiva «Boches» în Germania. Sentimentele acestea (democratice) trebuiesc încurajate la democrații, cari încearcă — nu fără primejdie — să smulgă țara lor din primejdiile visuri de revanșă. (În privința planurilor experților.) Națiunea care ar respinge această regulare echitabilă s'ar expune la cele mai grele responsabilități în ochii opiniei publice universale. Noi nu vrem ca această națiune să fie cea franceză (Franța)... Bunăvoința Franței.. este evidentă în ochii lumii întregi.»

Ludovic Naudéau în «l'Illustration» (7 Iunie 1924), în articolul prim: «Ce s'a ales de alianțele noastre? Englezii și noi (Francezii)... Aceia cari văd în englez numai un om de afaceri, sensibil numai la un interes imediat, îmi pare că nu-i cunosc natura. Englezul este un idealist, dar un *idealist* prisionier a unor anumite necesități materiale, ca acelea, d. e., cari *obligă o populație prea numeroasă de a se nutri*

pe un teritoriu (pământ) prea puțin fecund... O altă caracteristică a englezului este practica sa invariabilă în afaceri sau în politică de a tiinde să aplaneze conflictele prin *compromisuri*; el e de părere că este lucru cumiute ca adversarii să-și facă sau să aibă aparența de a-și face concesii imprumutate, întâlnindu-se *half way*, adică la mijlocul drumului, și nimic nu-l disgustă mai mult decât o opoziție încăpăținată, nesensibilă la orice resonament (sănătos)... În ceea ce mă privește părerea mea este că unii din acești *megalomani* (francezi) cari, afară de germani, dojenesc pe rând pe fiecare din popoarele europene, sunt în realitate *răi patrioți*, a căror toană (ciudățenie) este de a crede, că pe lângă marea experiență care s'a terminat în 1918, am putea, când ar fi nevoie, să aducem la rezon universul întreg... Trebuie să mărturisim că în epoca actuală e foarte sigur că în toate clasele sociale ale societății engleze stăpânește un *spirit pacific*».

Din analiza lui Alex. Ribot, făcută la Academia fr. de dl *Henri Robert* (12 Iunie 1924): «... de obicei evită orice personalități, orice aluzie ce ar fi rănit pe adversarii săi; plasa sistematic desbaterea pe *terenul principiilor*; nu se servește decât de argumente solide, scoase dintr'un studiu aprofundat al chestiunii... Discursurile sale se terminau, în general, cu un apel la *concordie*, la *conciliare*, la o *colaborare binevoitoare a tuturor partidelor*, într'o politică de potolire (a patimelor), de economie, de înțelepciune și de prevedere» (v. discursul publicat în «Les Annales», 15 Iunie, 1924)... O! Acesta a fost Alexandru *Ribot*!... Telegramă datată Paris 7 (Rador): Luând cuvântul la banchetul comitetului radical-socialist, dl *Herriot* (actualul prim-ministru francez) a declarat...

«Metoda noastră... constă în a căuta înainte de toate ceea ce ne unește și nici decum ceea ce ne desparte. Numai așa ne vom putea îndeplini datoria noastră».

Ce minunat «curier din Lyon»!
Cine îl ascultă ?

În 23 Maiu 1924 scriă dl *André Fribourg*, deputat francez, în «Les Annales»: «După spusa oamenilor informați nu este nimica mai complicat în timpul pe care-l, trăim decât de a găsi un *ministru de finanțe* bun. Nici o dificultate pentru interne, pentru comerț, marină sau războiu; există de asemenea câțiva specialiști de politică externă, dar chiar *însuș Diogene* și-ar uză în zadar ochii, căutând pe *financier în orbita lămpii sale*» (Numărul din 1 Iunie 1924).

*

«Situția» o descrie dep. *Fribourg* în Franța (27 Martie 1924) astfel („Les Annales“, 6 Apr. 1924, număr dedicat castelului Versailles):

«...viitorul este obscur. Fiecare își pune veșnica întrebare: «Ce se va

alege mâine?» Fiecare suferă de ne-stabilitatea universală. Industriașul se neliniștește de fluctuațiile francului, cari vor facilita sau vor împedea cumpărăturile de materii prime sau vânzările sale în streinătate, cari vor umplea sau nu vor umplea carnetele sale de comandă, cari vor permite sau nu vor permite cumpărătorilor săi de afară de a-luă în primire cumpărăturile și de a le achită. Muncitorul, micul rentier, funcționarul se neliniștește de fluctuațiile, de săriturile brusce ale prețurilor, cari fac atât de dificilă (grea) stabilirea bugetelor familiare. Situații, cari păreau stabilite pe baze solide se dărâmă. Speculanții cu livra (sterlină) și dolarul se ruinează; dar și cutare funcționar, care de zece ani își oferise toate puterile statului, cutare funcționar al afacerilor streine, d. e., a cărui inteligentă activitate a adus cele mai mari servicii politice noastre, — este brusc dimis din post sub pretext de economii. Incertitudinea planează în aer... Nimic nu apare solid, definitiv în jurul nostru... nici chiar un mandat legislativ...»

Bibliografie.

Istoria artelor de Marin Simionescu-Râmniceanu, cu 325 ilustr. în text. Cult. Naț. 100 Lei.

Antologii românești în L. germană. «Înfrățirea» din Cluj anunță apariția apropiată a unei antologii din autori români, la Viena, cu traduceri de dl *Iosif Gregor*, directorul Bibliotecii Naționale din Viena. — Altă antologie rom. va scoate dl *Oscar Walter Cisek*, cu o prefață de scriitorul vienez Hugo von Hoffmannsthal.

W. G. Învățăm. public considerat ca bază a ordinii sociale. În rom. de *J. B. Sibiu* 1924 (fără preț).

«*Grai și suflet*», rev. «Inst. de filologie și folklor», publicată de dl *Ovid Densușianu*. București vol. I., fasc. I. (un vol. 100 Lei.)

Vlahii și Morlacii, studiu din istoria românismului balcanic — de *Silviu Dragomir*, prof. univ. Impr. Borne-mista, Cluj, 1924. (Publicațiunile «Institutului de istorie universală».) — 50 Lei.

Silviu Dragomir, Fragmente din cronică sârbească a lui George Brancovici. (Din «Anuarul Inst. de ist. naț.» pe 1923.) București. Cartea Românească, 1924 (fără preț).

«*Ateneul Român din Dorohol*». Conferință din prilejul a 6 ani dela realipirea Basarabiei la Patria mamă. De *G. G. Burghela*, președintele Ateneului. 1924.

Comisiunea monumentelor istorice, secț. din Transilvania și ținuturile mărginașe. Raport cu privire la lucrările din al 2-lea an de funcționare (1922—3), întocmit și publicat de *Const. Daicoviciu*, secr. comisiunii, cu două rapoarte tehnice de *Rudolf Wagner*, arhitectul com. — Cluj, Institutul «*Cartea Românească*» 1924.

«*Biblioteca umor și satiră din Ardeal*». Nr. 1. *A. P. Bănuț*: «*Elocvința trachelui Ladislău*» și «*Cartea părintelui Reteveiu*». Schițe în dialect. Editura Librăriei Săteanului, Sibiu, 1923, 5 lei.

Un vechiu cimitir românesc în fostul sat Văreia. Dr. *M. Roșka*, (Publicațiile comisiunii monumentelor istorice, secț. p. Transilvania), Cluj, 1924.

Dr. Od. Apostol: Cunoștințe folositoare. Seria B. Nrul 26. *Doctorul în casă*. Prețul Lei 3.

Dr. M. Manicată: Cunoștințe folositoare. Seria B. Nr. 33. *Mama și Copilul*. Prețul Lei 3.

Alex. Cișman: Cunoștințe folositoare. Seria A. Nr. 18. *Razele X*. Prețul Lei 3.

I. Simionescu, profesor universitar: Cunoștințe folositoare. Seria B. Nr. 32. *Folosințe nesocotite în gospodărie*. Prețul Lei 3.

Dr. I. Glăvan: Cunoștințe folositoare. Seria A. Nrul 17. *Cum vedem*. Prețul Lei 3. —

Zaharie Bârsan: Biblioteca Minerva Nr. 159. *Nuvele*. Prețul Lei 3.

Ioan Adam: Biblioteca Minerva Nr. 39. *Voia Mării*. Prețul Lei 4.

N. N. Beldiceanu: Biblioteca Minerva Nr. 13. *Cea dintâi iubire*. Prețul Lei 4.

D. Anghel: *Proză (Opere complete)*. Prețul Lei 25.

C. Șăineanu: *Mic dicționar portativ, român-francez și francez-român*. Prețul Lei 75.

D. I. Andronescu, inginer agricol: Biblioteca agricolă populară Nrul 18. *Cum se cultivă porumbul*. Prețul Lei 4.

Emil Gârleanu: Pagini Alese Nr. 141. *Suflet de femeie*. Prețul Lei 2.

Coșbuc, Vlahuță, Iosif, Sadoveanu etc. Pagini alese Nr. 146. *Colinde și Povești de Crăciun*. Prețul Lei 2.

Cilibi Moise: Pagini alese Nr. 140. *Cuvinte înțelepte*. Prețul Lei 2.

Gr. Alexandrescu: Pagini alese din Scriitorii Români Nr. 145. *Memoorial de călătorie*. Prețul Lei 2.

Sacher Masoch: Biblioteca Minerva Nr. 98. *Creditorii*. Prețul Lei 4.

Villiers de L'isle Adam: Biblioteca Minerva Nr. 171. *Vestitorul*. Prețul Lei 4.

Dr. Gh. Gârda: *Bănătu-l fruncea!* Versuri în grai bănațenesc. Prețul Lei 18.

D. D. Pătrășcanu: Pagini alese Nr. 149. *Decorația lui Vartolomei*. Prețul Lei 2-50.

Petre Ispirescu: Pagini alese din Scriitorii Români Nr. 148. *Din poveștile unchiașului sfântos*. Prețul Lei 2.

«*Casa școalelor*». — Bibl. de popularizare a științei: Nr. 31. *Plante de baltă*, de *I. Simionescu*, prof. la univ. din Iași, cu 37 fig. în text. (7 Lei).

A apărut în biblioteca Dimineața: Nr. 1. *M. Sadoveanu*: *Răsboiul*. Nr. 2. *I. Agârbiceanu*: *Diavolul*. Nr. 3. *P. I. Jouve*: *Spitalul*.

Reviste.

«L' Europa Orientale», Roma, 1924, a. IV. Nr. 3. «Clipa», Buc. a. II. Nr. 46. «Ideea Europeană», Buc. a. V. Nr. 143. «Revista Teologică», Sibiu, anul XIV. Nr. 5. «Democrația», Buc. a. XII. Nr. 4. «Scănteia», rev. soc. de lect. «I. Creangă», Gherla a. I. Nr. 3—4. «Independența economică», Buc. a. VII. cu Nr. 1, 2, 3. «Cosinzeana», Cluj, a. VIII. Nr. 8. «Țara noastră», Cluj, a. V. Nr. 17. «Datina», T-Severin, a. II. Nr. 5. «Miorița», Galați, a. III. Nr. 1. «Rev. gen. a învățământului», Buc. a. XII. Nr. 5. «Paris-București», Buc. a. III. Nr. 1. «Datina», Turnu-Severin», a. II. Nr. 6.

«Școala Bănățeană», Caransebeș, a. III. Nr. 7—8; «Gândul nostru», Iași, a. III. Nr. 3; «Convorbiri literare», a. LXI. Nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6; «Revista Arhivelor», București, a. I. Nr. 1; «Sămănătorul», Brașov, a. VIII. Nr. 5; «Năzuința», Craiova, a. III. Nr. 1; «Lamura», București, a. V. Nr. 5—6; «Buletinul cărții», București, a. II. Nr. 5; «Adevărul literar și artistic», București, a. V. Nr. 184; «Foaia Tinerimii», București, a. VIII. Nr. 11/12; «Roma», București, a. IV. Nr. 3, 4; «Societatea de mâine», Cluj, a. I. Nr. 9, 10; «Ramuri», (Drum drept), Craiova, a. XVIII, Nr. 11; «Rev. crucii roșii a tinerimii», București, a. II. Nr. 8; «Revista științifică V. Adamachi», Iași, vol. X. Nr. 3; «Gândirea», București, a. III. Nr. 15; «Ideea Europeană», București, a. V. Nr. 145; «Cercetașul», Arad, a. IV. Nr. 1; «Revue de l'Alliance française», Paris, 15 Apr.

«Rev. copiilor și a tinerimei» condusă de dl C. G. Costa-Foru, a. XII, Nr. 3—4 (Paști).

«Junimea literară», a. XIII, Nr. 1—2.

«Revista de filozofie», dir. C. Rădulescu-Motru. Organul soc. rom. de filozofie. Vol. IX. Nr. 3—4.

Rev. de cultură ital.: «Roma», a. IV, Nr. 3 Martie 1924. Dir. *Ramiro Ortiz*.

«Cele trei Crișuri», a. V., Nr. 2, 1924. Oradea-mare.

«Vestitorul Satelor», a. XII. Nr. 1, adm. Cercul «Deșteptarea Sătenilor», Bogdănești-Fălticeni.

«Năzuința», anul II. Nr. 9, Craiova.

«Foaia tinerimii», a. VIII Nr. 7, București.

«Atti della società nazionale Dante Alighieri», buletin Roma, Via Aracoeli Nr. 3.

«Școala noastră», rev. pedagog. culturală, org. ofic. al revizor. școlar, al comitet. școl. județ. și al asoc. învăț. din jud. Sălaj. Nr. 1—2, a. I. Zălau. Red. și adm.: Zălau, Biroul Revizoratului școlar.

«Clipa» a. II. Nr. 45. București, Calea Griviței 127.

«Buletinul de informații» al grădinii botanice și al muzeului botanic dela universitatea din Cluj 1923, vol. III. Nr. 4. VI. Nr. 1.

Nr. 16. «Revue de l'Alliance française» 15 Ian. 1924, Paris, 101 Boulevard Raspail.

Trei scrinuri.

(După *Rosegger*.)

Trei scrinuri cerești,
Loc pacinic și sfânt,
Sub soare găsești,
Aici, pe pământ:
Un leagăn cu visuri,
Un pat cu plăceri,
Sicriu plin de pace!
Atâta să ceri...